

Richard N. Coudenhove - Kalergi

PAN-EUROPA

PAN-EUROPA

DEDICATĂ TINERETULUI EUROPEI

PAN-EUROPA

de

RICHARD N. COUDENHOVE - KALERGI

cu o postfață de

VITTORIO PONS

*

Prefață de SMARANDA ENACHE

Traducere și note de MIRCEA SUHĂREANU

EDITURA PRO EUROPA

1997

Ediție originală: Pan-Europa
© Pan-Europa Verlag, Wien, 1923
Ediție nouă: 1982

*Această traducere din limba germană a cărții Pan-Europa
este publicată cu acordul Pan-Europa Verlag*

© *Ediția în limba română*: Editura PRO EUROPA, Tîrgu-Mureș, 1997

Apărută cu sprijinul Fundațiilor HEINRICH BÖLL – Germania
și BILANCE – Olanda

ISBN 973-97231-3-6

PREFAȚĂ

Ar fi potrivit, credem, să-l prevenim de la bun început pe cititorul român care va deschide această carte că are de-a face cu o lectură fundamentală, indispensabilă pentru înțelegerea modului cum a luat naștere ideea de unificare europeană.

Pan-Europa, publicată la Viena în 1923, este, cronologic vorbind, cel dintâi manifest pro-european coerent. Pornind de la necesitatea reconcilierii istorice a națiunilor europene și oferind soluții concrete de unificare a acestora într-o structură politică stabilă, bazată pe comunitatea de valori și interese, *Statele Unite ale Europei*, autorul propune un program detaliat, menit să-i redea Europei strălucirea de odinioară și capacitatea competitivă în concurența economică mondială, s-o doteze cu instituții și alianțe în măsură să preîntâmpine un nou război. Deși nu lipsită de inerente accente utopice, judecând-o caduce și avânturi romantice, această lucrare de dimensiuni modeste, marcând o cotitură radicală în gândirea politică europeană, nu și-a pierdut nici astăzi din actualitate. Neobișnuită pentru epoca în care a fost scrisă, ea continuă să-l surprindă pe cititorul contemporan prin pertința analizelor, cutremurătoare premoniții și luciditate prospectivă, putând fi numită, pe drept cuvânt, piatra de temelie a construcției europene căreia îi sintem contemporani.

Este meritul lui Richard Coudenhove-Kalergi, supranumit și „profetul Europei”, autorul la 29 de ani al acestei uimitoare lucrări, de a-i fi dat unificării europene un program concret. El însuși european și universal prin ascendență și educație, descinzând pe linie paternă dintr-o veche familie nobiliară din Brabant, unită cu o ramură aristocratică cretană, iar după mamă având sînge japonez, avea să primească în castelul copilăriei din Boemia o educație pe care, cu un termen actual, am numi-o interculturală. Un preceptor german, un profesor rus și un altul albanez, o guvernantă franțuzoaică și o alta englezoaică, o doamnă de companie unguroaică, personalul ceh, confereau domeniului familial o dimensiune multiculturală. Pregătirea pentru cariera diplomatică, la un celebru colegiu vienez, avea să-l aducă în contact cu colegi de toate națiile și confesiunile: „*Printre noi, sînt germani și unguri, polonezi și cehi, italieni și români, croați și sloveni, sîrbi și ucraineni.*”, dîndu-i acea extraordinară deschidere spre alteritate pe care o emană întreaga sa operă.

Pan Europa, scrisă după un război (primul) mondial pustiitor, ce a depășit în oroare pînă și cele mai sumbre profeții, apărea într-un moment cînd, în ciuda lecției istoriei, națiunile europene, animate fie de îngîmfarea victoriei, fie de fiera înfrîngerii, se pregăteau mai mult sau mai puțin conștient de o nouă conflagrație. Nu proiectele de unire ale unui Dante sau Comenius, nici măcar spiritul democratic-umanist al Societății wilsoniene a Națiunilor, ci demagogia populistă a urii de clasă a unui Stalin sau a urii de rasă a unui Hitler, naționalismul și revanșismul, mobilizau masele și dominau discursul politic. În *Introducerea Pan-Europei*, contele Richard Coudenhove-Kalergi, nota printre altele, cu amărăciune: „*Europa stă cu privirea ațintită înspre trecut, în loc să scruteze viitorul. Piața de carte este invadată de memorii. În dezbaterile publice, considerațiile privitoare la originea războiului recent*

încheiat sînt mult mai numeroase decît cele vizînd prevenirea celui următor. Această eternă orientare spre trecut este principala cauză a declinului și fărîmîțării Europei.” În bătrîna Europă bătea din nou vîntul discordiei cînd Coudenhove-Kalergi, o *rara avis*, cheamă tineretul la reconciliere și unire, devotîndu-se el însuși unei orientări pe atunci extrem de impopulare: „*Tineretului european îi revine sarcina de a schimba această stare de lucruri. El este chemat să edifice, pe ruinele vechii Europe, o Europă nouă și să înlocuiască o Europă anarhică printr-o Europă organizată.*”

Debutînd într-un prim articol din 1922 în *Neue Freie Presse*, sub titlul „*Die Europäische Frage (Chestiunea Europeană)*”, „*utopia europenistă*” a lui Coudenhove-Kalergi avea să devină prin **Pan-Europa** un program concret de acțiune, la care aveau să se ralieze de la bun început, printre alții, importante personalități politice (Thomas Masaryk, Engelbert Dollfuss, Aristide Briand, Karl Renner, Gustav Stresemann, Nicolae Titulescu), culturale (Paul Claudel, Selma Lagerlöf, Thomas Mann, Miguel de Unamuno, Ortega y Gasset, Salvatore de Madariaga) și științifice (Sigmund Freud, Albert Einstein). Datorită militantismului autorului său, **Pan-Europa** nu a rămas doar o teorie, ci a devenit în scurt timp o mișcare structurată, avînd comitete naționale în majoritatea statelor europene, între care și România. Totuși, vocea echilibrată a **Pan-Europei** nu s-a putut impune în vacarmul interbelic. A fost necesară experiența unui nou război, profețit de altfel de Coudenhove-Kalergi, și de o nouă generație de oameni politici providențiali — Winston Churchill, Robert Schuman, Charles de Gaulle, Konrad Adenauer, precum și de un Plan Marshall — pentru ca Pan-Europa să devină realitate.

Pan-Europa este structurată pe unsprezece capitole, simpla lor înșirare fiind edificatoare asupra dimensiunilor și complexității acestui manifest-eseu. Sînt abordate toate „*marile teme*” care frămîntă încă și azi reflecția contemporană și alimentează polemicele asupra Europei: rădăcinile europenismului, limitele sale geografice și spirituale, adversarii și aliații paneuropenismului, prevenirea unui nou război, națiunea și supranațiunea, majorități și minorități, Europa instituțională. Pentru Coudenhove-Kalergi, „*conceptul de Europă provine dintr-un amestec de elemente geografice, politice și culturale*”, iar „*noțiunea geografică de Europa nu corespunde nici celei culturale, nici celei politice*”. Cu alte cuvinte, Europa este, înainte de orice, o comunitate de valori, o cultură și o civilizație comune. Prin urmare, limitele ei geografice coincid cu limitele democrației de sorginte antică, ale „*civilizației de tip creștin, ai cărei poli sînt individualismul elen și socialismul creștin*”.

Pentru Coudenhove-Kalergi, construirea Pan-Europei presupune identificarea precisă a adversarilor și aliaților. Deși geografic parte a Europei, Rusia comunistă nu este parte a spiritualității europene: „*Bolșevismul a zguduit din rădăcini civilizația europeană importată de Petru cel Mare și urmașii săi. Promotorii ei au fost alungați sau lichidați*”, de aceea „*frontiera orientală a Europei cu Rusia constituie totodată limita orientală a comunității culturale europene.*” De altfel, această opinie revine aproape obsedant, autorul nefăcînd nici un sîciet din neîncrederea sa funciară într-o Rusie „*roșie sau albă*” pe

care o indică în mod prioritar ca potențial adversar al unificării Europei: „Între 1915 și 1919, totul s-a schimbat în Rusia, mai puțin pofta ei de expansiune. Opoftă ce nu e legată de nici un partid, de nici o personalitate. În fața ei au fost nevoiți să se închine deopotrivă țarul păcii, Nikolai, ca și socialistul Kerenski.” (...) Istoria pune Europa în fața unei alternative: ori, trecând peste ostilitățile naționale, se va uni într-o federație, ori va cădea victimă cuceririi rusești”.

Cu toate acestea, adversarii cei mai de temut ai unificării europene sînt în interior. „Cea mai mare piedică în realizarea Statelor Unite ale Europei este rivalitatea milenară a celor două națiuni cele mai numeroase ale Pan-Europei: Germania și Franța”, în condițiile în care „ura franco-germană este așigată artificial de secole din rațiuni politico-militare”. Politicii de forță, inspirată de „aventurieri orgolioși”, într-un nou război îi vor cădea victime ambele popoare: „Din teribila criză în care se zbat acum, Germania și Franța vor ieși ori europene și aliate, ori, devorîndu-se reciproc, vor singera deopotrivă într-o feroce înclăstare.” În consecință, Coudenhove-Kalergi face un apel dramatic în favoarea reconcilierii franco-germane, condiție a unificării Europei și menținerii păcii. Primul pas, crede autorul în 1923, s-ar putea face printr-o uniune a cărbunelui și oțelului și crearea unei siderurgii europene...

Proiectului Pan-Europei i se opun cu înverșunare naționaliștii-șovini („care vor agita pericolul deznaționalizării”), comuniștii („care vor cere imposibilul, adică primirea Rusiei sovietice în federația europeană”), militariștii („deoarece unificarea europeană va face imposibil un nou război pe care aceștia și-l doresc cu ardoare”), industriile protecționiste („care își datorează supraviețuirea protecționismului vamal, deoarece nu ar putea face față concurenței”). De cealaltă parte sînt toți aceia care, conștienți de avantajele unificării, văd în aceasta posibilități nesperate: prevenirea unui nou război, protecția împotriva unei eventuale invazii sovietice, dezarmarea, sporirea capacității concurențiale în fața industriilor americane și extrem-orientale.

Vederile lui Coudenhove-Kalergi asupra chestiunii naționale sînt și ele de actualitate. „Națiunea, spune el, nu este o comunitate de sînge, ci una spirituală”, teoria purității de rasă fiind un mit, „dogma naționalismului european.” Europa este un spațiu de metisaj lingvistic și rasial, frontierele statelor neavînd cum să coincidă cu cele ale limbilor și etniilor. Pentru pacea Europei, chestiunea minorităților este primordială. După retrasarea frontierelor prin tratatele de pace de la Paris, toate noile state naționale includ importante minorități. Oprimare de noile majorități, acestea se văd împinse „să-și pună întreaga speranță în prăbușirea noii lor patrii, în urma unui nou război”. Nerezolvarea chestiunii minorităților este o permanentă sursă de instabilitate. S-ar impune deci promulgarea unui „Edict de toleranță care ar permite fiecăruia să-și folosească fără îngrădire limba maternă în tribunale și în relațiile cu autoritățile, fără ca din această pricină să aibă de suferit vreun prejudiciu”.

Coudenhove-Kalergi concluzionează că prin trecerea de la anarhie, militarism și național-șovinism la reconciliere, cooperare economică și dezvoltare culturală, Europa și-ar îndeplini datoria față de propriul destin și ar deveni un pol de stabilitate a lumii. În alianță cu Pan-America „ar fi pe lungă durată

garantele de nezdruccinat ale unei dezvoltări pașnice a civilizației mondiale". Formarea Statelor Unite ale Europei este urgentă și ar trebui să constituie prioritatea agendei politice a tuturor partidelor democratice. „Pentru a putea apare într-o zi pe harta politică, Pan-Europa trebuie mai întâi să prindă rădăcini în inimile și sufletele europenilor.”

Aceste idei și multe altele asemeni fac din lectura **Pan-Europei** un exercițiu de aprofundare a conceptelor legate de construcția europeană. Chiar dacă a avut soarta ideilor care își depășesc epoca, trebuind să aștepte sfârșitul celui de-al doilea război mondial pentru a deveni, din utopie, realitate, după căderea comunismului, împlinirea idealului pan-european este mai aproape ca oricând. Există, în sfârșit, un consens aproape general privind necesitatea integrării europene. Cu toate acestea, se mai aud, în cele două jumătăți recent reunite ale continentului, voci care se opun prețului de plătit. Pentru ei, Coudenhove-Kalergi nota într-un capitol din **Pan-Europa**: *„Polonia și România sunt prea slabe ca să-și asume în acest secol rolul istoric pe care l-au avut în secolul trecut, Prusia și Austria, și anume apărarea contra Rusiei a graniței europene. De îndată ce Rusia își va reveni din catastrofa ei internă, nici Polonia, nici România, nici Cehoslovacia nu o vor putea opri din înaintarea ei spre Apus.”*

Publicăm această lucrare în prima ei versiune în limba română cu convingerea că mesajul ei poate interesa și astăzi publicul românesc. Autorul se referă în mai multe rânduri expres la România și la Mica Antantă, considerând-o, pe aceasta din urmă, un posibil sîmbure al Pan-Europei. Ideile lui Coudenhove-Kalergi ne pot ajuta să vedem mai clar locul nostru în construcția europeană, să ne identificăm mai bine aliații și să ne intuim mai bine adversarii. România se află ea însăși în fața acestei opțiuni, o opțiune care nu ține de geografie, ci de un sistem de valori. Reconcilierea cu vecinii, opțiunea istorică pentru democrație și pluralism, respectul pentru alteritate, pot aduce României garanția de a aparține unui sistem de valori și de securitate colectivă capabile să-i garanteze nu doar supraviețuirea, ci și dezvoltarea de durată.

Apariția, la Tîrgu-Mureș (Marosvásárhely/Neumarkt) a acestei prime versiuni românești a **Pan-Europei** nu este întâmplătoare. În acest oraș transilvan a luat naștere cu șapte ani în urmă prima asociație pro-europeană din România post-comunistă, a cărei pledoarie pentru valorile europene a fost, credem, dintre cele mai consecvente. Nici momentul ales nu este întâmplător: se împlinesc în aceste zile 40 de ani de la semnarea Tratatului de la Roma, actul de naștere a Uniunii Europene, pe care o prevestea **Pan-Europa** și 75 de ani de la primul manifest paneuropean al lui Coudenhove-Kalergi. România are de făcut față, în chiar aceste zile, provocărilor relative la aderarea la sistemul politico-economic și de securitate euro-atlantic. Polemicile legate de această opțiune istorică sînt abia la început. **Pan-Europa** poate fi firul Ariadnei de care avem nevoie pentru a ieși din labirint.

Smaranda Enache

Tîrgu-Mureș, mai 1997

„Orice mare fapt istoric începe ca utopie și sfârșește
ca realitate”

CUVÎNT ÎNAINTE

Această carte este cu siguranță menită a trezi o mare mișcare politică în sînul tuturor popoarelor europene. Mulți sînt aceia care visează o Europă unită, puțini sînt însă cei decizi s-o și înfăptuiescă. Sterilă, dacă rămîne un deziderat nefructificat, această idee poate rodi ca țel al voinței.

Voința europenilor este singura forță care poate realiza Pan-Europa, voința europenilor este singura forță care poate menține Pan-Europa.

Astfel, în mîinile oricărui european se află o parte din soarta propriei sale lumi.

*

În timp ce aștern aceste rînduri, în Chile are loc a cincea Conferință Pan-Americană. Rusia activează cu toată energia în direcția propriei sale reconstrucții. Imperiul Britanic a depășit criza postbelică. Orientul Îndepărtat este eliberat de sabia lui Damocles — pericolul războiului american.

În acest timp, lipsită de discernămînt, Europa trece dintr-o criză în alta. Soldații francezi și belgieni ocupă centrul industrial al Germaniei. În Tracia planează zilnic amenințarea unui nou război. Pretutindeni domnește mizeria, neliniștea, nemulțumirea, ura, frica.

În timp ce restul lumii merge înainte, Europa bate pasul pe loc.

Această constatare este în ea însăși un program.

*

Originea decăderii europene este de natură politică, nicidecum biologică. Europa nu sucombă de bătrînețe, ci pentru că locuitorii ei, uzînd de mijloace tehnice moderne, se distrug reciproc cu bună-știință.

Cu toate acestea, calitativ, Europa este încă cel mai fecund rezervor uman al lumii. Intreprinzătorii americani sînt europeni aclimatizați într-un alt decor politic. Nu popoarele europene sînt atinse de senilitate, ci doar sistemul lor politic. Schimbarea radicală a acestuia poate și trebuie să ducă la tămăduirea deplină a acestei părți suferinde a lumii.

Conflagrația mondială a schimbat harta politică a Europei, nu și sistemul ei politic. Ca și pînă acum, în Europa domnesc anarhia internațională, violența și dictatul celor tari asupra celor slabi, conflictele latente, dezbinarea economică, intriga politică. Politica europeană actuală este mai degrabă aidoma celei de ieri, decît aidoma celei de mîine.

Europa privește înapoi, în loc să țintească înainte. Piața de carte este inundată de memorii. În discuțiile publice, faptele recentului război ocupă un spațiu mult mai larg decît preocuparea pentru prevenirea unei noi conflagrații.

Această perpetuă orientare spre trecut este cauza principală a regresiei europene actuale și a dezbinării sale. Tineretului european îi revine sarcina schimbării acestei stări de fapt. El este chemat ca, pe ruinele trecutului, să edifice o nouă Europă, o Europă organizată, în locul Europei anarhice.

Dacă oamenii de stat tergiversează acceptarea și înfăptuirea acestui țel, vor fi măturați de popoarele cu al căror viitor se joacă.

*

Două probleme arzătoare împovărează continentul nostru: problema socială și problema europeană; confruntarea dintre clase și confruntarea dintre statele europene.

Problema socială domină pe drept cuvânt dezbaterile publice și ea este cea care unește sau dezbină partidele, fiind reluată zi de zi de opinia publică din toate țările.

În același timp, problema europeană, care nu este, ca importanță, cu nimic mai prejos, este pur și simplu trecută sub tăcere. Mulți nu au habar de existența ei, exilînd-o în sfera literaturii și a utopiei, fără a o lua în serios.

Și totuși, de răspunsul la această problemă depinde viitorul culturii noastre și al copiilor noștri.

Problema europeană se pune astfel:

„În starea de dezbinare politică și economică în care se află, poate Europa să-și apere pacea și independența față de marile puteri extraeuropene în expansiune sau va fi nevoită, în scopul salvării propriei existențe, să se organizeze într-o federație de state?”

A pune această problemă înseamnă implicit a-i da răspuns. De aceea, de obicei ea este eludată. De fapt, în discuția publică se vorbește mult despre problemele europene, nu însă și de problema europeană, în care toate celelalte își au sorgintea, tot așa cum multitudinea problemelor sociale se reduce la problema socială în general.

*

Așa cum pe planul politicii interne, fiecare european trebuie să ia poziție față de problema socială, tot așa pe plan politic extern, el va fi nevoit să-și exprime punctul de vedere în problema europeană. Astfel, va depinde de voința europenilor înfăptuirea unității sau dezbinarea lor, organizarea sau anarhia, ridicarea sau decăderea lor.

Un singur lucru nu trebuie să se mai întâmple: escamotarea unei probleme vitale pentru 300 de milioane de oameni de către conducătorii lor.

În fine, problema europeană trebuie expusă opiniei publice a continentului în presă și literatura politică, în reuniunile politice, parlamente și guverne.

*

Timpu l presează. Pentru soluționarea problemei europene, ziua de mîine ar putea fi, poate, prea tîrziu; de aceea, este bine să se purceadă chiar de acum.

Europa, care și-a pierdut aproape complet încrederea de sine, așteaptă ajutor din afară: unii de la Rusia, alții de la America.

Ambele speranțe sînt deopotrivă un pericol de moarte pentru Europa. Nici Vestul, nici Estul nu vor să salveze Europa: Rusia vrea s-o cucerească, iar America s-o cumpere.

Între Scylla dictaturii militare rusești și Charybda dictaturii financiare americane, o potecă îngustă duce spre un viitor mai bun. Această cale se numește Pan-Europa și înseamnă că Europa, prin unire, trebuie să se ajute singură constituind, în acest scop, o uniune politico-militară.

*

Pan-Europeanii se poate reproșa că este o utopie. Obiecția nu se susține. Nici o lege naturală nu i se opune. Pan-Europa corespunde intereselor imensei majorități a Europei și lezează numai interesele unei minorități în curs de dispariție. Această mică, dar puternică minoritate, care cîrmuiește astăzi soarta Europei, va eticheta Pan-Europa drept utopie. În această privință, este demn de remarcat că orice eveniment

istoric important debutează ca o utopie și sfîrșește prin a deveni realitate.

În 1913, Republicile Polonă și Cehoslovacă erau utopii, în 1918 — realități; în 1916, victoria comuniștilor în Rusia era o utopie, în 1918 — o realitate. Cu cît un om politic este mai lipsit de fantezie, cu atît domeniul utopiei i se pare mai vast și cel al posibilului, mai restrîns. Istoria lumii posedă mai multă fantezie decît marionetele sale și se compune dintr-un lanț de surprize provocate de împlinirea unor utopii.

Dacă o idee va fi utopie sau realitate, aceasta depinde de obicei de numărul și forța susținătorilor ei. Atîta timp cît în Pan-Europa cred cîteva mii de oameni — ea va rămîne o utopie; cînd milioane vor crede în ea, va deveni un program politic. Cînd sute de milioane vor adera, ea se va înfăptui.

Viitorul Pan-Europei depinde deci, de credința și forța primelor mii de susținători, și apoi de capacitatea lor de a convinge milioane, pentru ca utopia de ieri să devină realitatea de mîine.

Chem tineretul Europei să împlinească această operă!

Richard N. Coudenhove-Kalergi

Viena, primăvara anului 1923

I. EUROPA ȘI LUMEA

„În nici un caz, nu va fi posibil ca «puzderia de mici state europene» să dăinuie alături de cele patru mari imperii mondiale ale viitorului: cel britanic și cel rusesc, cel american și cel al Extremului Orient.”

1. DECLINUL HEGEMONIEI MONDIALE EUROPENE

Secolul al XIX-lea a fost epoca dominației mondiale europene. Vechile mari puteri asiatice: China, Persia și Turcia erau în declin și nu mai lipsea mult pînă să fie nevoite să ajungă vasalele Europei. Africa, așezarea Indiei și Australiei, a fost împărțită și guvernată de Europa.

Dominația mondială a Europei

Hegemoniei mondiale europene i s-a putut sustrage doar America, sub conducerea Statelor Unite. Proclamarea doctrinei Monroe a însemnat declarația de independență a continentului american față de Europa.

În pofida acestei independențe a Americii, Europa constituia centrul lumii: politica mondială se identifica, mai mult sau mai puțin, cu cea europeană. Nimeni nu amenința dominația mondială a Europei, ale cărei protagoniste erau cele șase mari puteri: Anglia, Rusia, Germania, Austro-Ungaria, Franța și Italia.

Primul pătrar al secolului al XX-lea a adus prăbușirea dominației mondiale a Europei.

Prăbușirea hegemoniei europene

Astăzi, Europa nu mai este nici centrul politicii de forță, nici centrul economic sau cultural al lumii. Lumea de azi s-a emancipat de Europa.

Principalele cauze ale acestei răsturnări politice au fost următoarele:

1. Dezvoltarea Imperiului Britanic în afara Europei, datorită schimbării structurii sale interioare. Dacă înainte vreme el era un imperiu european cu colonii în afară, la începutul acestui secol, configurația sa s-a schimbat devenind un imperiu federal intercontinental. În urma constituirii Uniunii Sud-Africane, a cuceririlor din timpul Războiului Mondial și a anexării lumii arabe, centrul de greutate al Imperiului Britanic s-a deplasat de la Atlantic la Oceanul Indian.

Anglia nu-și mai stăpânește, ca altădată, imperiul său mondial oceanic, ci îl prezidează doar în calitate de *primus inter pares*.

Dintr-o mare putere europeană, Marea Britanie a devenit o mare putere intercontinentală.

2. Extinderea Imperiului Rusesc dincolo de Europa datorită schimbării structurii sale interne. În timpul țarilor, Rusia era un stat european cu colonii asiatice. Granițele sale la Urali au căzut ca urmare a revoluției ruse. Astăzi, Rusia este un stat federal, fără colonii, mare parte din ea aflându-se în Asia și numai o mică parte în Europa. Rusia sovietică este astăzi o putere mondială eurasiatică. În timp ce se află, mai mult sau mai puțin, într-o stare conflictuală cu popoarele europene, Rusia se afirmă ca o promotoare a libertății popoarelor asiatice. Renunțarea la normele europene ale democrației denotă, din punct de vedere politic, ieșirea Rusiei din Europa. Părțile sale vestice, mai apropiate de Europa decât de Rusia, s-au desprins afiliindu-se sistemului european de state (Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Basarabia). Granița de est a Europei nu va mai fi marcată de Urali, ci de granița politică ce desparte Rusia de statele democratice învecinate.

Dintr-o mare putere europeană, Rusia a devenit o putere mondială eurasiatică.

3. Emanciparea Asiei. În această zonă, momentul de cotitură l-a constituit afirmarea Japoniei ca mare putere, fapt

consfințit de victoria ei asupra Rusiei¹. În vreme ce Europa considera popoarele orientale ca obiect al politicii și manevrelor sale economice, în Extremul Orient se constituie o mare putere a cărei influență în estul lumii vechi va precumpăni asupra celei a europenilor. Lumea veche a văzut adăugându-se polului său politic atlantic, Europa, un al doilea pol în zona pacifică, J a p o n i a . Dominația mondială a rasei albe fu astfel înfrântă. În momentul de față, poporul japonez este, după anglo-saxoni, cel mai puternic din lume.

Avântul Japoniei a fost completat de începutul europenizării și militarizării Chinei și a celorlalte state asiatice.

Puterea mondială japoneză a răsturnat supremația popoarelor europene.

4. Avântul Americii. La a doua Conferință de pace de la Haga, din anul 1907, și-au făcut pentru prima oară apariția reprezentanții republicilor americane, ca parteneri cu drepturi egale ai statelor europene. De atunci, an de an, crește prestigiul internațional al statelor sud-americane, acestea jucând un rol conducător la Liga Națiunilor, cerînd drept de decizie în problemele europene.

Concomitent, Uniunea Nord-Americană s-a dezvoltat ca putere conducătoare în lume. Spre sud, ea își exercită influența prin intermediul Uniunii Pan-Americane, către est (Europa) prin poziția sa de creditoare, către vest (Extremul Orient) ca garantă a independenței Chinei. Avântul Uniunii a pornit odată cu victoria ei în confruntarea cu Spania și medierea dintre Rusia și Japonia, consolidîndu-se prin construirea canalului Panama și a flotei sale, prin creșterea populației și a bogăției naționale, găsindu-și încoronarea în războiul mondial la a cărei finalizare a contribuit decisiv.

La ora actuală, Statele Unite ale Americii de Nord sînt imperiul cel mai bogat, mai puternic și mai dezvoltat din lume.

5. Declinul Europei. Războiul Mondial a distrus Austro-Ungaria ca mare putere și i-a zdrobit pe germani. În politica mondială, nici Germania, nici succesoarele Austriei nu mai joacă vreun rol conducător. Ultimele două mari puteri europene, Franța și Italia, au obținut în urma războiului câștiguri teritoriale, dar au suferit pierderi umane și materiale atât de mari încât se situează, în politica mondială, pe poziții nesigure. Influența lor dincolo de Europa, Mediterana și Africa este foarte limitată. Ele sînt puteri europene de prim rang, însă puteri mondiale de rangul doi. Pe cînd marile puteri și-au împărțit între ele resursele umane și de materii prime ale lumii, și au reorganizat continentele, Franța tînjește după Rin, iar Italia după Adriatică. Astfel, datorită dezbinării sale, Europa și-a pierdut capacitatea de acțiune pe tărîmul politicii mondiale. Din poziția ei de centru al lumii, Europa a fost împinsă spre periferia ei.

*Viitorul
Europei*

Hegemonia Europei a fost abolită pentru totdeauna. Cîndva de temut, astăzi ea este de compătimit. Dintr-o poziție dominantă, a fost împinsă în defensivă: pe plan militar fiind amenințată de invazia rusă, iar economic, de concurența americană, rămînînd ciuntită, neliniștită, slăbită, sfîșiată de conflictele naționale și sociale, greu lovită în potențialul ei demografic și industrial, pradă haosului economic și monetar. Astfel trece ea de la un prezent lipsit de speranță, către un viitor incert.

Situația și mai întunecată a Rusiei nu poate liniști Europa, căci timpul lucrează în favoarea Rusiei și contra intereselor Europei. Uriașele bogății ale solului și un potențial uman disponibil și încă nefolosit, garantează, orice ar fi, viitorul Rusiei. Oricare ar fi acest viitor, mai devreme sau mai tîrziu, ea va deveni mare, puternică și bogată.

Viitorul Europei, dimpotrivă, se arată extrem de nesigur. Din pricina lipsei de unitate a popoarelor sale, ea și-a pierdut hegemonia mondială. Dacă va continua în această direcție își va pierde

independența, precum și restul de prosperitate de care mai dispune. Secolul XX, care a fost martorul detronării ei ca lider al lumii, va asista oare și la apusul ei? Conducătorii și popoarele Europei se vor adapta oare comandamentului vremii, sau se vor azvîrli orbește, în continuare, în direcția spre care se grăbesc zi de zi?

2. TEHNICA ȘI POLITICA

Lumea devine pe zi ce trece tot mai mică datorită progreselor tehnicii mijloacelor de comunicație, orașele și satele se apropie tot mai mult unele de celelalte. Unitatea de măsură pentru distanță nu o mai constituie lungimea drumului, ci durata lui; nu mai importă numărul milelor sau kilometrilor, ci orele de mers, sau zilele de călătorie. Unitatea obiectivă de măsură a distanței este lungimea, cea subiectivă — durata.

Comprimarea lumii

De la domesticirea calului și inventarea velelor, pînă în secolul al XIX-lea, relația dintre lungimea traseului și durata parcurgerii lui a fost constantă.

Odată cu inventarea locomotivei cu abur, a căilor ferate, a locomotivei electrice, a automobilului și a avionului, în cursul secolelor XIX și XX, aceste raporturi multimilenare au fost răsturnate, introducîndu-se noi măsurători ale timpului pentru parcurgerea distanțelor.

În aceleași împrejurări, de un secol încoace, Pămîntul a devenit tot mai mic, în aceleași împrejurări orașele și satele s-au apropiat unele de altele, cam de cînd rapidul e mai iute decît poștalionul, aviatorul mai rapid decît călărețul, transatlanticul mai puternic decît corabia, iar telegrama mai promptă ca porumbelul-călător. Datorită acestui impact, statele au ajuns la un înalt grad de apropiere unele față de celelalte, suferind un proces de comprimare.

În vreme ce Regatul Boemiei al lui Ottokar cel Mare, era o mare putere, întinzîndu-se pe o suprafață cam cît Rusia europeană, Cehia de astăzi este atît de mică cît era acum o sută de ani Marele

Principat de Weimar, ambele putînd fi străbătute de-a curmezișul în același interval de timp.

Datorită navigației aeriene, Parisul și Berlinul au ajuns orașe vecine, precum în Antichitate Atena și Teba, sau în epoca Renașterii Bologna și Ferrara. În expansiunea sa planetară, Imperiul Britanic are abia mărimea relativă a celui roman, iar Oceanul Indian cea a Mediteranei din Antichitate.

Prin această comprimare constantă a distanțelor subiective, țările devin foarte mici și popoarele se apropie foarte mult unele de altele.

*Tehnica
politică*

Dacă tehnica politică nu se adaptează dezvoltării tehnicii comunicațiilor, tensiunea rezultată din această neconcordanță va duce la înfricoșătoare catastrofe. Apropierii în timp a popoarelor învecinate trebuie să-i corespundă o apropiere politică, pentru a putea fi depășite inerentele ciocniri de interese.

Este caracteristic faptul că, din punct de vedere tehnic, cea mai dezvoltată parte a lumii — A m e r i c a — a fost, și în acest domeniu, prima care a adoptat noi forme de organizare statală: aceea a sistemului confederațiilor statale pașnice, ce a culminat cu constituirea Uniunii Pan-Americane și cu ideea Societății Națiunilor.

Statul în sine, așa cum s-a dezvoltat de-a lungul istoriei, a devenit prea mic pentru a putea duce în viitor o existență independentă; el trebuie să se întregească și să se împlinească în unire cu alte state.

Puterile mondiale conducătoare sînt astăzi federații: Rusia, Anglia, America.

U n i u n e a P a n - A m e r i c a n ă , în curs de formare, se deosebește substanțial de federațiile anterioare prin aceea că nu este îndreptată contra altui sistem de state, ci doar împotriva războiului și pentru progresul cultural comun.

Europa va trebui să urmeze această pildă. Tehnica sa modernă din domeniul comunicațiilor va trebui să fie întregită de o concepție

modernă în privința organizării statale, altminteri planează pericolul orb al alunecării într-un război și al sufocării sub o mare de bombe.

3. PUTERI MONDIALE ÎN LOCUL MARILOR PUTERI

Vechiul sistem al marilor puteri va trebui să facă loc unui nou sistem al puterilor mondiale.

*Politica
sințetică și
analitică*

Între state și omenire s-a intercalat un al treilea element: grupul de state.

Încercarea lui Wilson de a edifica o ligă ecumenică a națiunilor a eșuat: în locul ei au apărut în schimb, sau sînt în curs de formare, mai multe federații de națiuni.

Imperiul Rus a devenit o federație de popoare, care-i cuprinde pe ruși, bieloruși, ucraineni, semințiile turcice orientale, georgieni și cerchezi, tătari și armeni.

Imperiul Britanic este o uniune de popoare, care-i include pe anglo-saxoni și irlandezi, franco-canadieni și buri, arabi și indieni, egipteni și malaiezi.

Pan-America se dezvoltă ca o uniune de popoare compusă din anglo-americiani, spanioli, portughezi, indieni, negri și mețiși.

Pînă la urmă și Republica Chineză este o federație de popoare alcătuită din chinezii din nord și cei din sud, tibetani, mongoli, manciurieni și turcmeni.

În timp ce în spațiul extra-european prevalează o tendință sintetică asupra uneia analitice, micile state străduindu-se să se alăture celor mari, în Europa se derulează un proces invers. Aici propensiunea pentru libertate este prioritară celei pentru ordine, iar cea mai mică națiune își reclamă și ea dreptul la suveranitate deplină, fără a ține cont de capacitatea de a exista de-sine-stătător și de a rezista concurenței. Pe cînd în cea mai mare parte a lumii procesul de integrare progresează, Europa se îndreaptă tot mai mult în direcția atomizării. Austro-Ungaria,

vestul Rusiei și partea europeană a Turciei s-au destrămat într-o sumedenie de state mărunte. Scandinavia s-a divizat în două regate; și în Germania, curente de opinie foarte puternice se străduie să sfărîme statul german în state mici și nimeni nu poate prevedea unde se va opri această tendință analitică a politicii europene.

Acordurile europene de pace au luat în considerare doar tendințele analitice ale popoarelor europene, ignorînd necesitățile lor sintetice; actualmente, în Europa sînt mai puține puteri mari și mai multe state mici ca înainte de război. Tratatul de pace și-a ratat cea de-a doua misiune, și anume asamblarea națiunilor eliberate. Forța sa distructivă a fost mai puternică decît cea constructivă.

Dacă eliberarea popoarelor europene nu va fi urmată de cu unitatea lor, popoarele europene vor fi înghițite în scurtă vreme de puterile în ascensiune.

Asemenea Angliei, Americii și Rusiei, și Europa va trebui să găsească un compromis între năzuința de libertate și nevoia de organizare. Acest compromis va duce în interior spre o autonomie tot mai accentuată, iar în exterior spre o tot mai avansată federalizare. În privința acestui dublu exemplu, Anglia și Statele Unite se află în frunte: Anglia și-a păstrat astfel stabilitatea imperiului și forța, iar Rusia, ce părea să se dezmembreze după revoluție, datorită acestei duble metode a autonomiilor și federalizării, și-a salvat cea mai mare parte din complexul său de popoare.

Europa trebuie să știe că diferențierea fără integrare duce la pieire și că politica sa analitică trebuie dublată de una sintetică.

Conducerea politică a lumii se află astăzi la Washington, Londra, Moscova, Tokio și Paris.

Aici se găsesc centrele cîmpurilor de forță internaționale. Contururile viitoarelor puteri mondiale sînt, astfel, indicate.

Cele cinci cîmpuri de forță planetare sînt următoarele:

1. american
2. britanic
3. rusesc
4. extrem-oriental
5. european.

O privire fugară peste harta lumii ne dezvăluie noua împărțire a lumii și structura sa.

I. **Pan - America**: un imperiu mărginit de Oceanele Atlantic și Pacific, a cărei politică comunitară este dirijată de mișcarea panamericană.

Al doilea mare complex geografic este **Lumea Veche** (împreună cu Australia): Europa, Asia, Africa, Australia. Acest al doilea complex se divide, după cele patru puncte cardinale și cele patru oceane planetare ce-l înconjoară, în patru imperii: al Sudului, al Nordului, al Estului și al Vestului.

II. **Imperiul Sudului**, centrat în jurul Oceanului Indian, este nucleul imperiului mondial britanic. El cuprinde jumătatea estică a Africii, lumea arabă și indiană, precum și Australia, avînd ca metropole: Capetown, Suez, Calcutta, Singapore și Sidney. Granița sa nordică o constituie Mediterana și Himalaya.

III. **Imperiul Nordului**, mărginit de Oceanul Înghețat de Nord, este puterea mondială rusă; ea se învecinează la vest cu Europa, la sud cu Imperiul Britanic (Persia și Afganistanul sînt state-tampon ruso-britanice) și la est cu Extremul Orient.

IV. **Imperiul Estului**, situat pe țărmurile Oceanului Pacific, cuprinde Japonia și China, politic scindate, legate însă prin comunitatea de rasă, grafie și cultură.

V. **Statele Vestului**, orientate către Atlantic, formează Europa. Acest complex se compune din continentul european propriu-zis și imperiul său colonial african, despărțite de Mediterană; sînt cuprinse Europa continentală, de la Capul Nord pînă în Moreea grecească și partea de vest a Africii, de la Tripoli și Maroc, pînă în Congo și Angola.

Aceste state ale Vestului nu sînt racordate sau organizate între ele, aflîndu-se într-o permanentă dispută, dezbinat de ură și invidie reciprocă.

Nici unul dintre aceste cinci complexe nu are un trecut atît de bogat ca Europa, înșã nici un viitor atît de incert ca ea.

4. SITUAȚIA EUROPEI ÎN LUME

*Unirea
Europei*

Ca noțiune politică, Europa nu există. Acea parte a lumii, care poartă acest nume, adăpostește un haos de state și popoare, este un butoi cu pulbere al conflictelor internaționale, retortă a viitoarelor conflagrații mondiale.

Chestiunea europeană, ca și discordia europeană, contaminează atmosfera internațională și provoacă o constantă neliniște în acele părți ale lumii unde domnește pacea.

De aceea, chestiunea europeană nu este una locală, ci internațională, înainte de soluționarea căreia nu poate fi concepută nici o evoluție pașnică în lume. Problema europeană reprezintă astăzi, în lume, aproximativ ceea ce a însemnat de-a lungul unui secol, pentru Europa, problema balcanică, adică un izvor de veșnică nesiguranță și neliniște.

Chestiunea europeană își va găsi soluționarea numai prin unificarea popoarelor sale. Această unificare se va împlini, fie în mod voluntar, prin constituirea unei federații Pan-Europene, fie prin forță datorită cotoșirii rusești.

Indiferent dacă problema europeană va fi rezolvată de Europa înșãși, sau dacă Rusia va trebui s-o rezolve, va fi oricum imposibil ca puzderia de state europene să dănuie alături de cele patru puteri mondiale, care vor conduce în viitor lumea: alături de britanici și ruși, de americani și extrem-orientali.

Hegemonia mondială europeană este iremediabil pierdută, nu încă și independența sa, nu încă imperiul ei colonial, încă nu cultura ei, încă nu viitorul ei.

Un acord încheiat la momentul oportun ar mai permite Europei să participe, ca al cincilea partener, egal în drepturi, la împărțirea globului, pe când dezbinată, diminuată în influența sa politică, ea ar ajunge într-o zi falimentară după pierderea coloniilor sale, năpădită de mizerie și îndatorată, victimă a unei invazii rusești căreia i-ar cădea pradă.

Situația actuală a Europei se aseamănă aceleia a Germaniei la începutul Epocii Moderne.

În acea vreme, în calitate de moștenitoare a Imperiului Roman de Apus, Germania exercita o hegemonie nominală asupra statelor creștine ale Europei. Ea a fost însă slăbită pînă la neputință de rivalitatea principilor săi.

În timp ce, din pricina curentului de independență a orașelor și țărilor componente, Sfîntul Imperiu Romano-German suferea un accentuat proces de disoluție, în alte părți ale Europei se dezvoltau state naționale puternic centralizate ca Franța, Anglia, Spania și Suedia.

Grație strînsei coeziuni de care au dat dovadă, acestea au ajuns curînd mai puternice decît Imperiul German. În sud-estul european se formează monarhia ereditară a Habsburgilor, monarhie semi-germană, a cărei interese se vor îndepărta de Germania pe măsură ce monarhia își va extinde supremația în Est, pe seama pierderilor Turciei. În Nord-Vest, cea mai avansată parte a Germaniei — Olanda, s-a dezlipit de imperiu ca, prin achiziții coloniale, să se dezvolte ca o mare putere de sine-stătătoare, asemenea Angliei de astăzi, emancipată de șubrezița Europă, și devenită mare putere intercontinentală.

Încă de pe vremea lui Wallenstein, o Germanie unită a putut face față oricărei invazii străine, putînd fi o mare putere conducătoare în Europa. Însă, Războiul de 30 de ani a declanșat al doilea capitol al istoriei declinului german.

Marile puteri naționale în nordul și vestul Germaniei s-au folosit de aceste lupte intestinale pentru a-și duce la bun sfîrșit planurile

imperialiste. Astfel, Germania a devenit pentru vreo două secole, câmpul de luptă al Europei. Armate daneze, suedeze, franceze și spaniole, aliate ale principilor germani, au pustit Imperiul German. La marea împărțire a coloniilor, în Vest și în Est, Germania a rămas păgubașă. În vreme ce alte popoare au devenit tot mai bogate, poporul german a devenit tot mai sărac. Concomitent cu nivelul de trai a scăzut și cultura sa.

Micile state germane au fost nevoite să-și răscumpere independența, devenind figuri de șah pe eșichierul politicii europene. Anglia și Franța și-au soluționat disputele coloniale cu soldați germani, pe pământ german.

Nici măcar izbucnirea Revoluției Franceze nu i-a determinat pe principii germani să se unească. Rivalitatea lor era mai pregnantă decât sentimentul lor de solidaritate. Odată cu crearea, de către Napoleon, a Uniunii Renane, a fost marcat sfârșitul Sfântului Imperiu Romano-German.

Războiul Mondial a însemnat pentru Europa un punct de cotitură, așa cum fusese pentru Germania Războiul de 30 de ani. Europa, ce pînă nu demult deținuse hegemonia mondială, s-a scindat în două tabere. Pe pământ european au luptat negri și indieni, turci și kurzi. Europa a devenit teatrul de luptă al lumii. Cele mai bogate ținuturi ale sale au fost pustiite, floarea populației nimicită. Civilizația decade, crește invidia și discordia.

*Declinul
Europei*

Dacă nu va învăța din istorie, Europa va avea la rîndu-i soarta Imperiului Romano-German. Va deveni eșichierul politico-militar al lumii, obiectul politicii mondiale al cărei subiect fusese. La împărțirea piețelor de desfacere și a resurselor de materii prime, va fi ignorată. În calitatea lor de puteri mondiale, Rusia și Marea Britanie își vor rezolva disputele asiatice cu soldați germani și francezi la malurile Rinului. Aidoma Chinei și Turciei de ieri, Europa de mîine va fi împărțită de către Anglia, Rusia și America în sfere de interese.

Pe cînd restul lumii, datorită politicii de colaborare, devine tot mai prosper, puternic și civilizată, Europa este tot mai săracă, neputincioasă și barbară. Granițele vamale intereuropene vor constitui o opreliște pentru economia de mare anvergură, în timp ce înarmările și conflictele armate vor nimici și ceea ce a mai rămas din prosperitatea europeană.

În politica mondială, politicienii naționaliști ai Europei vor deveni curînd la fel de ridicoli, precum odinioară politicienii cățărați în turnul bisericii. Meschinăria și spiritul de ostilitate al politicii europene vor ajunge de batjocura lumii. Pînă într-o zi cînd, un Napoleon rus, propulsat de revoluția rusă, va plămădi din micile state est-europene un soi de nouă Uniune Renană, cu ajutorul căreia îi va aplica Europei lovitura de grație.

Ar mai fi încă vreme pentru ca Europa să fie salvată de acest destin. Salvarea se numește **P a n - E u r o p a** : alianța politică și economică a tuturor statelor europene, din Polonia pînă-n Portugalia.

II. GRANIȚELE EUROPEI

„Noțiunea de Europă a apărut dintr-un amestec de elemente geografice, politice și culturale.”

1. GRANIȚELE GEOGRAFICE ALE EUROPEI

Din punct de vedere geografic nu există un continent european, există doar o peninsulă europeană a continentului eurasiatic. Această peninsulă este strangulată între mările Neagră și Baltică. În nordul peninsulei europene se află peninsula scandinavă, grupul insulelor britanice și Islanda.

*Peninsula
Europa*

Așa cum excrescența vestică a continentului eurasiatic se numește Europa, cea sud-estică se numește India. India s-ar putea socoti continent cel puțin cu aceleași drepturi ca și Europa, numărul locuitorilor și suprafața ei nefiind mai prejos. Ea posedă propria ei istorie și cultură, net delimitată de restul Asiei. În fine, Himalaya constituie o graniță naturală între India și Asia, pe când Uralii, una arbitrară între Europa și Asia.

Granița geografică a Europei o constituie marea, de la Atlantic la Mediterană și Marea Neagră pe de-o parte, și Oceanul Înghețat de Nord, pe de altă parte. Numai în est Europa nu are granițe naturale, pătrunzând treptat în Asia. Nici un masiv muntos sau fluviu nu desparte peninsula de Asia. De aceea, geografia s-a văzut obligată să desemneze singurul masiv muntos ce străbate de la nord la sud câmpia eurasiatică — Uralul — drept graniță a Europei, deși acesta nu mărginește peninsula europeană, ci se află în mijlocul continentului asiatic.

Uralul a fost recunoscut drept graniță a Europei și din considerentul că de două secole încoace constituia granița politică a matricei statului rus.

*Geografie,
politică,
cultură*

Noțiunea de Europă derivă dintr-un amestec de elemente geografice, politice și culturale. Granițele de nord, sud și vest au fost stabilite geografic, cea de est — politic. De aceea, granița de est a Europei s-a schimbat constant, de la Rin la Ural, de la Adriatică la Caspică.

Noțiunea geografică de Europă nu are acoperire din punct de vedere cultural și, mai puțin, politic; din punct de vedere cultural, Australia face parte din Europa, precum Marea Britanie din punct de vedere geografic, în timp ce — politic — ambele se află în afara Europei, aparținând unui imperiu intercontinental, Imperiul Britanic.

Trebuie făcută o strictă delimitare între împărțirea lumii în: zone ale lumii, imperii mondiale și civilizații mondiale.

Geografic, lumea locuibilă se împarte în cinci continente: Eurasia, Africa, Australia, America de Nord și America de Sud.

Politic, lumea se divide în următoarele cîmpuri de forță: american, european, extrem-oriental, rusesc și britanic.

Cultural, lumea cunoaște patru mari sfere de cultură: europeană, chineză, indiană și arabă.

Trebuie ținut cont cu strictețe de aceste delimitări pentru a nu cădea în erori referitor la Europa.

2. GRANIȚELE ISTORICE ALE EUROPEI

*Etapile
dezvoltării
Europei*

Elada a constituit prima Europă. Antagonismul ei față de Persia a creat tensiunea dintre Europa și Asia, a creat ideea europeană. Granițele acestei Europe le constituiau mările: Mediterană și Egee, Marmara și Marea Neagră, strîmtorile Bosfor și Dardanele. Niçi un grec sau roman nu și-a bătut capul să afle unde este granița estică la nord de Marea Neagră.

Pe jumătate grec, Alexandru cel Mare a învins hotarul politic dintre Europa și Asia, întemeind primul imperiu eurasiatic, a cărui cultură era elenismul.

Roma a creat cea de-a doua Europă. Această Europă cuprindea țărmurile Mediteranei, Rinul și Dunărea formînd granița nord-estică a Europei romane. Cultural, această graniță s-a păstrat pînă în zilele noastre. Împărțirea ulterioară a Imperiului Roman a despărțit Balcanii de Europa, deplasînd centrul de greutate al Europei spre vest. Imperiul Roman de Răsărit a fost un stat de tranziție între Europa și Orient, un imperiu eurasiatic. Europa deveni romano-catolică, Orientul Apropiat — mahomedan, pe cînd Bizanțul și Rusia îmbrățișară religia greco-ortodoxă, fără a exercita, secole de-a rîndul, vreo influență în destinul Europei.

Migrația popoarelor a făurit cea de-a treia Europă.

Pe ruinele Imperiului de Apus s-au ridicat regatele germane. Această Europă germanică, care și-a găsit apogeul în vremea lui Carol cel Mare, se mărginea la vest cu Spania maură, iar la est cu slavii, avarii și bizantinii. La acea vreme, Elba era granița de est a Europei.

După prăbușirea Imperiului Carolingian, Papalitatea a preluat treptat conducerea Europei. Astfel apărură a patra Europă, ale cărei hotare au coincis cu aria de răspîndire a religiei romano-catolice. Ea s-a întins către est, înglobînd Lituania, Polonia și Ungaria. În perioada cruciadelor, ea s-a constituit ca o unitate politică împotriva Asiei mahomedane. Această a patra Europă a atins apogeul în perioada cîntă păstorit papa Inocențiu al III-lea, care a deținut și supremația politică asupra regilor Europei.

Europa papală s-a destrămat definitiv în perioada Reformei, Europa scindîndu-se în Nordul protestant și Sudul catolic.

Iluminismul, ale cărui idei au împins în plan secundar lupta interconfesională, a creat bazele celei de-a cincea Europă: Europa absolutismului luminat. În acest sistem

europene de stat s-a înscris în vremea domniei lui Petru cel Mare și Rusia care în perioada dominației mongole aparținuse Asiei. Astfel a devenit Uralul granița de est a Europei, aceasta atingând cea mai mare întindere a sa.

Punctul culminant al acestei a cincea Europe l-a constituit Napoleon. El a fost ultimul care a reconstruit imperiul european a lui Iulius Caesar, Carol cel Mare și Inocențiu al III-lea. Dacă ar fi câștigat bătălia de la Leipzig, Statele Unite ale Europei ar fi luat ființă sub regim bonapartist sau republican. Prăbușirea sa a aruncat Europa înapoi în haos. Însă ideea Europei unite pe care el a readus-o în actualitate², nu a putut fi suprimată. Ea a dăinuit în continuare, deopotrivă în tabere revoluționare sau reacționare, printre regi, ca și printre popoare.

Ideea solidarității europene a existat atât în Sfânta Alianță, cât și în visele lui Mazzini proiectând o Europă republicană unită. Politica internă din secolul trecut a fost saturată de luptele dintre principiile lui Metternich și cele ale lui Mazzini. Războiul Mondial a tranșat disputa: Mazzini l-a învins pe Metternich, tronurile din Europa Centrală și de Est s-au prăbușit, națiunile oprimate și-au obținut libertatea, Europa a devenit democratică. Cu aceasta, s-a deschis drum liber creării celei de a șasea Europă: Statele Unite ale Europei, Federația paneuropeană.

Concomitent cu aceste transformări, ce vizau politica internă a statelor europene, a avut loc desprinderea vremelnică a Angliei și Rusiei de Europa. Transformarea Marii Britanii într-un imperiu federal transoceanic, a adus în prim plan interesele sale extraeuropene; pe de altă parte, prin proclamarea puterii sovietelor, Rusia s-a desprins de sistemul democratic european. Din nou, granița răsăriteană a continentului a suferit o translație; în locul Uralului și Caucazului, demarcația răsăriteană a Europei a coincis cu granița dintre sistemul sovietic și democrațiile europene. Această linie corespunde, cu aproximație, criteriilor geografice de delimitare a peninsulei europene.

Uralul nu va mai constitui nicicând hotarul dintre Europa și Asia. Este posibil ca Rusia, cândva, să se reunifice cu Europa, atunci însă nu Uralul, ci Altaiul va mărgini Europa către Asia, ea învecinându-se cu statul chinez și japonez, precum și cu Oceanul Pacific.

Tot așa de posibil este ca Rusia să penetreze către Apus, împreună cu germanii și slavii de vest, urmînd să formeze o contrapondere față de puterile vest-europene și anglo-saxone. În acest caz, hotarul Europei ar fi din nou Rinul și linia Alpilor, ca în epoca romană, înainte de începerea migrației popoarelor.

Azi, Europa are graniță cu Asia numai în Balcani. În nord, între Europa și Asia s-a intercalat un nou stat eurasiatic, care, precum odinioară statul selgiucid sau bizantin, separă Europa de Asia.

Din nou politica va fi aceea care va determina granița răsăriteană a Europei; extinderea spre est a celei de a șasea Europe va depinde în mod direct de extinderea sistemului său democratic.

3. CULTURA EUROPEANĂ

Cultura europeană cuprinde în afara granițelor ei geografice, întreg continentul american, Australia, Africa de Sud și Noua Zeelandă. În afară de aceasta, există oaze de cultură europeană în toate coloniile.

Cultura europeană este cultura rasei albe, apărută pe terenul fertil al antichității și creștinismului. De aceea, cultura europeană se intitulează și cultura creștină, în opoziție cu culturile islamică, budistă, hindusă și confucianistă ce aparțin Asiei.

Cei doi poli ai culturii europene îi constituie individualismul elenistic și socialismul creștin.

Cultura europeană se caracterizează, în esență, prin activism și raționalism. Ea militează, prin urmare, pentru realizarea plenară a unor scopuri raționale. Suprema sa performanță este știința și aplicarea ei practică în tehnică, chimie și

medicină. În această privință, ea a depășit cu mult toate culturile de pînă acum.

Intensului său activism, trăsătură tipică a caracterului nordic, i se datorează victoria sa pe tot cuprinsul globului; în timp ce celelalte culturi se află în decădere, cultura europeană pășește victorioasă înainte. Către ea s-a îndreptat și cel mai îndepărtat stat din Orient — Japonia, al cărui exemplu a fost urmat de China, Thailanda, Afganistan, Persia, Turcia și Egipt.

Se pare că, peste un secol, cultura europeană va fi absorbit toate celelalte culturi.

*Variantele
culturii
europene*

Cultura creștin-europeană se împarte în multe variante, în care se găsesc posibile predispoziții pentru formarea de noi culturi.

O astfel de variantă a culturii europene o constituie americanismul. El manifestă un contrast extrem față de orientalism, contemplativitate și mistică. El se caracterizează prin optimism, dîrzenie, forță de acțiune și dorință de progres. Această cultură nu se limitează numai la America, ea dominînd de fapt și centrele industriale ale vechii lumi (Berlin).

O altă variantă a culturii europene pare a fi cea rusescă. Unii sînt de părere, totuși, că Rusia este punctul de pornire al unei noi culturi care îmbină sintetic elemente europene și asiatice.

Din punct de vedere rasial, Rusia este un amestec de elemente europene și mongolice (tătare și finice). Din vremea migrației popoarelor, ea a aparținut politic și cultural, alternativ, cînd Europei, cînd Asiei. Ultima sa perioadă asiatică, stăpînirea tătară a Rusiei, a durat între anii 1200 și 1498, în timp ce anterior, vreme de două secole, aparținuse politic de Europa. În această perioadă adoptase, în exterior, forme ale culturii europene, fără a se europeaniza în fond.

Bolșevismul a zguduit din rădăcină civilizația europeană importată în Rusia de Petru cel Mare și urmașii săi. Promotorii acestei civilizații au fost alungați sau lichidați. El se

îndepărtează de Europa creștină și democratică, căutînd, prin aplicarea de teorii europene și practici asiatice, să pună bazele unei noi forme de cultură.

Dacă această emancipare culturală a Rusiei de Europa, prognozată și de Spengler, va reuși, aceasta rămîne de văzut. Este posibil, de asemenea, ca după o pauză, Rusia să-și reia europenizarea întreruptă și să extindă spațiul cultural european pînă la Pacific.

Ațita vreme cît viitorul cultural al Rusiei rămîne nesigur, granița politică de est a Europei față de Rusia va fi și granița de est a comunității culturale europene.

Rusia și Japonia sînt, ambele, exponente ale culturii eurasiatice, cărora le va reuși probabil odată o sinteză la înalt nivel.

4. PAN-EUROPA

Ca noțiune politică, Europa cuprinde totalitatea statelor democratice și parțial democratice ale Europei continentale, incluzînd Islanda, care este legată de regatul Danemarcei printr-o uniune personală³. Teritoriul european al Turciei⁴ aparține politic Asiei.

*Granițele
Pan-
Europei*

Noțiunea politică de Europa eu o numesc, spre deosebire de varianta sa geografică, Pan-Europa.

Sînt conștient că această denumire va da naștere la contestări, obiecția ridicată fiind aceea că fără Anglia și Rusia nu poate fi vorba de Pan-Europa. Această obiecție este teoretic îndreptățită, însă practic lipsită de sens, căci nici Uniunea Pan-Americană nu include Canada sau coloniile europene din America. Tot atît de puțin cuprindea odinioară mișcarea panelenă a lui Demostene, din totalitatea statelor grecești din antichitate. Denumirea de Pan-Europa am ales-o deliberat pentru a marca analogia cu panamericanismul și panelenismul.

Pan-Europa constă din 26 de state mari și cinci teritorii mai mici. Suprafața acestui complex de state este de circa 5 milioane kilometri pătrați, avînd o populație de circa 300 milioane de locuitori.

Aceste cifre nu sînt complete, căci teritoriile europene ale grupului de state paneuropene constituie numai o parte a complexului lor de putere. Pentru a evalua corect posibilitățile de viitor ale Pan-Europei, vor trebui luate în considerare și coloniile sale.

Coloniile Pan-Europei se împart în trei grupe:

1. Imperiul colonial african compact aparținînd Pan-Europei (Libia⁵, Africa Franceză⁶, Angola⁷, statul Congo⁸) cu 16 milioane kilometri pătrați. și 53 milioane locuitori.

2. Coloniile Pan-Europei răspîndite în lume (Mozambicul⁹, Madagascarul¹⁰, Indiile Olandeze¹¹, Indochina Franceză¹², Guyana¹³, ș.a.) cu 5 milioane kilometri pătrați și 78 milioane locuitori.

Astfel, Pan-Europa cu coloniile cuprinde un teritoriu de circa 26 milioane kilometri pătrați și 431 milioane locuitori. O comparație cu celelalte puteri mondiale și grupe de putere este redată în următorul tabel:

milioane	locuitori	kmp
Pan-Europa	431	26
Imperiul Britanic	454	36
Imperiul Rusesc	145	22
Imperiul Mongolic	408	12
Pan-America	212	30

Această juxtapunere semnifică pentru Europa imperativul politic geostrategic al asocierii. În timp ce fiecare stat european, pe durată nelimitată, va fi la cheremul oricărei mari puteri, atît politic cît și economic, Pan-Europa prin acordurile sale de asociere, ar putea ajunge unul din importantele grupuri de putere, poate printre cele

mai puternice. Din punct de vedere al numărului de locuitori se situează pe locul al doilea, iar după suprafață, pe al treilea. Ea ar fi destul de puternică să facă față cu succes oricărei invazii militare și oricărei concurențe.

Printr-o organizare unitară și o deschidere rațională către imperiul său colonial african, a cărui întindere ajunge din urmă Rusia asiatică, Pan-Europa își poate obține singură toate materiile prime și alimentele de care are nevoie, devenind astfel, și pe tărîm economic, independentă.

Această unică Europă ar avea astfel capacitatea și vocația ca, prin poziția sa mediană între Anglia și America pe de-o parte, și Rusia și Extremul Orient pe de altă parte, cât și prin tradiția și calitățile locuitorilor săi, să constituie, încă pentru multă vreme, centrul cultural al lumii.

III. EUROPA ȘI ANGLIA

„Oricărui pan-european trebuie să-i fie limpede că alianța europeană nu este îndreptată contra Angliei”

1. MICA EUROPĂ SAU MAREA EUROPĂ?

Ideea „Statelor Unite ale Europei” este foarte veche. Mulți europeni văd în ea și azi, rîvnitul ideal, unica salvare din haosul actual, înaintea prăbușirii viitoare.

*Întrebări
prealabile*

Cu toate acestea, acest ideal a rămas inoperant, a rămas o chestiune literară, fără să devină măcar o dată, program politic. Visată de foarte mulți, Pan-Europa a fost adoptată de foarte puțini ca obiectiv vital. Mulți s-au jucat cu această idee, însă nimeni n-a mișcat un deget pentru înfăptuirea ei.

Dacă în tratarea ideii europene nu va interveni o schimbare radicală, Statele Unite ale Europei vor rămîne veșnic un ideal, fără ca vreodată să intre în contact cu realitatea politică.

Cauza principală a acestei curioase lipse de realism a gîndirii europene se datorează dezacordului asupra granițelor Europei. Spiritele se scindează chiar de la prima întrebare: „Rusia și Anglia aparțin ambele, sau fiecare, Statelor Unite ale Europei?”

La această întrebare se poate răspunde diferit, din care cauză ea stă în calea oricărei acțiuni paneuropene. Mulți promotori ai ideii federalizării europene pot concepe Europa fără Anglia, alții fără Rusia. Din aceste considerente, nici politicienii, nici cabinetele ministeriale nu se încumetă să pună pe tapet problema europeană.

De cînd Rusia, prin ruperea de sistemul democratic, s-a situat în afara Europei, problema s-a ușurat simțitor, căci o federație

strînsă între puterea mondială sovietică și statele democratice din Europa este practic imposibilă.

Rămîne doar de răspuns la chestiunea engleză, înainte de a se întreprinde primii pași în direcția creării Pan-Europei.

*Germania
mică sau
Germania
mare*

Dificultatea problemei englezești constă în aceea că, pe de o parte, Marea Britanie și Irlanda fac indubitabil parte, din punct de vedere geografic, din Europa, pe de altă parte este imposibil ca Imperiul Britanic Mondial să fie considerat stat european. La aceasta se mai adaugă faptul că cultura engleză este un element fundamental al culturii europene.

Un caz analog relațiilor actuale ale Angliei cu Europa este ilustrat de relațiile Austriei cu Uniunea Germană de la jumătatea secolului al XIX-lea; pe cînd landurile alpine din constituența Imperiului Austriac făceau parte din spațiul unitar german de limbă și cultură, imperiul luat în totalitate, era un stat negerman, deși era condus de la Viena.

În anul 1848, în pofida dorinței unanime a opiniei publice, unitatea germană nu a putut fi realizată, din pricina a două programe incompatibile care au dezbinat spiritele: programul Germaniei mari al lui Schwarzenberg și cel al Germaniei mici al lui Bismarck.

Adepții programului Germaniei mari au semnalat concentrarea uriașă de putere pe care ar avea-o Germania prin unirea ei cu Austria, cît și faptul că o despărțire de partea germană a Austriei ar fi de nesuportat.

Adepții Germaniei mici, dimpotrivă, reprezentau punctul de vedere că o Germanie mică, însă compactă, este preferabilă uneia mari, național fărîmițată; de asemenea, opinau că în momentele cruciale, Austria va sacrifica interesele Germaniei în favoarea celor vizînd propria monarhie.

Cu cele mai mari menajamente posibile față de Austria, Bismarck și-a promovat pînă la urmă, în 1866, programul

Germaniei sale mici, l-a întregit cu o alianță discretă cu Austria, întrunind astfel avantajele ambelor programe.

Fapta politică a lui Bismarck este exemplară în privința soluționării problemei europene. Ca și în acele vremuri, când se punea întrebarea: „Includerea sau excluderea Austriei?”, tot așa și acum, se pune întrebarea: „Includerea sau excluderea Imperiului Britanic?”

Aidoma proiectelor ce priveau Germania, există acum proiectul miciei Europe și cel al marii Europe.

Adepții Europei mari nu pot concepe „Statele Unite ale Europei” fără Anglia, dorind să facă din Imperiul Britanic un stat european confederat. Prin această politică, Pan-Europa ar câștiga în putere, însă ar pierde în coeziune. O Europă căreia i-ar aparține Australia, Canada și Africa de Sud, n-ar mai fi o Europă, ci un imperiu mondial intercontinental. Cei mai mari și bogați membri ai acestei uniuni europene s-ar găsi, din punct de vedere geografic, în afara Europei. Din pricina lor, Europa ar fi atrasă în orice conflict mondial.

*Europa
mică
vs.
Europa
mare*

Marea Europă s-ar scinda în două părți constitutive eterogene: (1) cea vorbitoare de limbă engleză, reprezentând părți ale Imperiului Britanic, împrăștiate pe toate continentele și (2) complexul compact al statelor europene nevorbitoare de limbă engleză.

Perpetua tensiune dintre aceste două grupuri, ale căror interese sînt, pe multiple planuri, opuse, ar slăbi considerabil capacitatea de acțiune a Marii Europe, antrenînd o situație conflictuală.

Teoretic, există și o a doua alternativă de soluționare a făuririi Europei mari: anexarea Marii Britanii și Irlandei la Pan-Europa, fără colonii și dominioane.

Practic, această soluție abia de poate fi acceptată, ea însemnînd disoluția Imperiului Britanic. Urmînd exemplul Angliei, imediat după aceea Canada s-ar alătura Uniunii Pan-Americane, aceasta însemnînd începutul sfîrșitului unității britanice; aceasta pentru

simplicul fapt că o țară nu poate aparține concomitent la două sisteme statale mondiale, urmînd a se decide pentru unul dintre ele.

Nici pentru Europa această soluție n-ar fi o binecuvîntare, ajungîndu-se la situația similară din istoria Europei cînd, în cadrul Confederației germane, regii Olandei, Angliei și Danemarcei erau principii germani confederați. Confederația germană a pierdut evident cu asemenea membri, aceștia punînd interesele propriilor regate înaintea interesului german. Astfel, și statul federal englez ar sacrifica totdeauna interesele europene în favoarea intereselor britanice.

Unirea Angliei și Irlandei cu Pan-Europa ar fi posibilă doar după dezmembrarea Imperiului Britanic. Dacă cîndva, Canada și Australia s-ar alia cu America, India și Africa de Sud declarîndu-și și ele independența, țării-mamă engleze i s-ar deschide calea, în orice moment, spre intrarea în federația europeană, așa cum, după dezmembrarea Monarhiei Habsburgice, Germania ar fi salutat aderarea Austriei germane.

Nu este deloc sigur că, în atari circumstanțe, Anglia ar opta pentru alianța paneuropeană; legată geografic și istoric de Europa, de America de Nord rămîne legată prin limbă, sînge și cultură. E posibil ca aceste legături să primeze, prevalînd opțiunea pentru o alianță transatlantică în locul uneia peste Canalul Mîneicii.

Atît timp însă cît Imperiul Britanic este încă mare și puternic, toate aceste supoziții nu sînt de actualitate. De aceea, pentru Europa rămîne practic doar alternativa micii Europe, ca soluție realizabilă.

Programul micii Europe pornește de la ipoteza că Imperiul Britanic este *extraeuropean*, așa cum în trecut Monarhia Habsburgică era un imperiu negerman.

*Marea
Britanie ca
imperiu
interconti-
nental*

Imperiul Britanic este o *mare putere* răspîdită în cinci părți distincte ale globului, și anume: în partea europeană se află Anglia, în partea asiatică — India, în cea africană

— Africa de Sud, în zona australiană — Australia și în cea americană — Canada.

Din punct de vedere politic, spațiul britanic este o parte de lume distinctă — nici europeană, nici asiatică, nici africană, nici australiană sau americană, ci pur și simplu britanică. Coeziunea acestei lumi este datorată nu unor conexiuni geografice, ci comunității de limbă și cultură a națiunii dominante, cât și istețimii oamenilor săi de stat.

Această parte de lume, ce depășește Pan-Europa ca suprafață și număr de locuitori, nu poate fi inclusă în federația europeană. Este însă probabil posibilă alianța ei cu Europa, într-o formă oarecare, în maniera în care Bismarck a adus Monarhia Habsburgică alături de Germania în politica mondială.

Este necesar ca Pan-Europa să se constituie fără Anglia, nu însă contra Angliei, așa cum Pan-America s-a organizat fără Canada, nu însă contra ei. Pan-America a optat de asemenea pentru varianta micii Americi excluzând Canada, cu toate că teritoriul canadian este cel mai mare de pe continentul american, geografic fiind mult mai intim legat de America, decât Anglia de Europa. Republicilor americane, făuritoare ale Pan-Americii, le-a fost de la bun început clar că statul canadian nu poate aparține concomitent grupului mondial de putere britanic și celui american.

Acest exemplu al Pan-Americii trebuie urmat de către Pan-Europa fără ezitare, optînd pentru programul Europei mici. Pe de altă parte relațiile cordiale dintre Canada și restul Americii trebuie să constituie un exemplu pentru relațiile dintre Anglia și statele europene.

Legată printr-o multitudine de legături de interese, cultură și istorie atît de Europa, cât și de America, Anglia este chemată să fie mijlocitorul dintre aceste două continente, fără a aparține politic nici unuia dintre ele.

2. PAN-EUROPA ȘI ANGLIA

Anglia și
pacea

Ar fi o gravă și ireparabilă greșeală ca mișcarea pan-europeană să se situeze în opoziție față de Anglia sau să se lase antrenată în acțiuni anti-engeleze.

Din primul moment al constituirii sale, Pan-Europa trebuie să aibă o atitudine de *f a i r p l a y* față de Anglia. De aceea, fiecărui pan-european trebuie să-i fie clar că alianța europeană nu este îndreptată *c o n t r a* Angliei, ci dimpotrivă, țelul ei va izbuti numai dacă împreună și de comun acord cu Anglia va susține pacea mondială și va constitui o etapă a reorganizării lumii.

Actualmente, cât și în viitorul previzibil, politica Angliei trebuie să fie una *p a ș n i c ă*. În zilele noastre Imperiul Britanic este suprasaturat, trebuindu-i decenii să mistuie tot ce a înghițit. În orice conflagrație viitoare, Anglia va pierde totul, neobținând nimic esențial.

Și Europa are urgentă nevoie de pace. În timp ce Rusia și Japonia, în urma unui război victorios, ar avea multe de câștigat (Constantinopolul, India, China, Filipinele, Australia), Europa în orice război riscă totul, în eventualitatea unei victorii neobținând nimic esențial.

Astfel, Anglia și Europa se pot întâlni pe terenul *p o l i t i c i i* de *p a c e*. Atât timp cât Anglia deține garanții reale și *p r i n c i p i a l e* că federația paneuropeană nu este îndreptată *c o n t r a* ei și că scopurile promovate de către Pan-Europa sînt pacifiste, tot ce preconizează Pan-Europa va fi în consens cu politica britanică. În caz contrar, Anglia va fi nevoită să ia toate măsurile în direcția zădărnicii alianței europene.

De secole, obiectivul neabătut al politicii engleze a fost acela al zădărnicii oricărei alianțe continentale, sub hegemonia unei mari puteri. Aceste eforturi s-au concretizat în lupta sa *c o n t r a* lui Filip al II-lea, Ludovic al XIV-lea, Napoleon, Nicolae I și Wilhelm al II-lea. Orice uniune continentală realizată sub conducerea unui conducător sau popor războinic constituia o permanentă

amenințare la adresa Angliei. Credincioasă politiciii sale tradiționale, Anglia trebuie și la ora actuală să lupte contra unei hegemonii europene.

Cît privește Pan-Europa, situația este diferită. Uniunea paneuropeană va avea un caracter tot atît de puțin ofensiv ca și cea panamericană, structura ei va fi democratică, contra oricărei hegemonii, scopul ei va fi pacifist. Această configurație ar aduce Angliei avantajul unei păci europene durabile, care pe alte căi nu ar putea fi garantată. Acest avantaj i-ar conveni Angliei de minune, căci, în eventualitatea unui conflict între marile puteri europene, nu și-ar putea păstra neutralitatea. Este și interesul Angliei ca economia europeană să se stabilizeze și Anglia să cîștige în Europa un partener de încredere.

Un alt interes al Angliei este acela de a împiedica pătrunderea puterii mondiale rusești la țărmurile Mării Nordului.

Dacă însă Pan-Europa nu se va înfăptui, alianța ruso-germană este numai o chestiune de timp. Atunci, Rusia n-ar amenința numai India, ci și în mod direct insulele britanice. Pentru viitorul Angliei este o chestiune vitală ca țărmurile Mării Nordului să se afle în mîinile unor puteri aliate, de aceea vecinătatea paneuropeană trebuie să primeze celei rusești.

Toate aceste argumente pozitive nu au greutate cîtă vreme Pan-Europa nu garantează securitatea Angliei; căci de la inventarea avionului și a submarinului, situația Angliei a devenit foarte grea. Poziția sa insulară, care în trecut constituia un avantaj, a devenit nefavorabilă. În timp ce orice mare flotă de submarine poate înfometea Anglia, nici Canalul Mîneicii nu mai constituie un impediment pentru distrugerea Londrei printr-un bombardament aerian. Astfel, teoretic vorbind, nu numai Franța, dar și Belgia sau Olanda au posibilitatea să distrugă Londra sau să înfometeze Anglia.

În consecință, întreaga politică britanică trebuie restructurată. Anglia nu se mai poate apăra militar contra unui atac prin

*Securitatea
Angliei*

surprindere din partea Europei, ci numai politic. Singura politică care-i poate garanta Angliei siguranța este crearea unui sistem pașnic de state în Europa, care să constituie o zonă neutră, un așa-numit stat-tampon de mari dimensiuni, contrapus Rusiei, și împiedicînd astfel pătrunderea acesteia în apele britanice.

*Interesul
Europei
pentru
Anglia*

Relația dintre Pan-Europa și Anglia nu este simetrică. În timp ce Pan-Europa ar putea periclita existența Angliei, aceasta nu ar fi capabilă să pericliteze fatal Europa. O înfometare prin blocadă a Europei ar fi imposibilă, căci, atîta vreme cît aceasta ar fi în relații de pace cu Rusia, ar obține de acolo alimentele necesare. În cazul în care Rusia s-ar alia blocadei, Europa și-ar menține legătura cu uriașul rezervor de materii prime pe care îl reprezintă Africa prin strîmtoarea Gibraltar, pe apă sau sub apă (prin construcția unui tunel sau folosind submarinele).

Cu toate acestea, Europa are un interes deosebit pentru relații prietenești cu Anglia și pentru obținerea acordului ei în vederea unei viitoare alianțe. Anglia poate, prin influența ce o exercită asupra unor state ca: Portugalia, Norvegia, Grecia ș.a., să îngreuneze formarea Pan-Europei. În afară de aceasta, în pofida suprapopulării sale, Europa nu posedă teritorii apte de colonizare intensă precum are Anglia. Este în interesul ambelor părți ca o parte a fluxului de emigranți să fie îndreptată către Australia, Canada și Africa de Sud. O sistare a acestuia ar constitui o lovitură pentru Europa. Pe de altă parte, este și în interesul Angliei ca numărul locuitorilor din aceste dominioane să crească rapid, pentru ca acestea să se poată apăra singure în cazul unei conflagrații, căci, din rațiuni tehnice, apărarea prin intermediul flotei și-a pierdut importanța de odinioară.

Există trei regiuni suprapopulate în lume: Pan-Europa, Extremul-Orient și India. Dat fiind faptul că rata de creștere a populației Angliei nu acoperă necesarul de emigranți pentru coloniile sale, interesul național îi dictează să-și acopere acest deficit uman mai degrabă cu europeni decît cu indieni,

japonezi sau chinezi, căci dintr-un german, polonez sau italian, într-o generație sau două, poți face un anglo-australian, pe când, dintr-un chinez — niciodată.

Interesele Angliei și Pan-Europei se întrepătrund așa de mult, încât un război sau chiar o rivalitate ar fi dăunătoare amândurora deopotrivă. Așadar, ele sînt chemate ca în viitor să-și împartă misiunea de propagare a culturii europene; în timp ce misiunea Imperiului Britanic mondial a fost una extensivă, europeanizînd lumea prin cuceriri, Pan-Europa va trebui să preia latura intensivă a acesteia, prin conlucrarea tuturor națiunilor sale pentru aducerea culturii europene la cele mai înalte culmi de împlinire.

3. ANTANTA BRITANICO-EUROPEANĂ

Consimțămîntul Angliei la o alianță paneuropeană poate fi atins numai în urma unui acord care să garanteze securitatea Angliei față de un atac paneuropean.

*Acordul
anglo-
european*

Punctele principale ale unei astfel de acord ar fi următoarele:

1. Acordul obligatoriu de arbitraj între Pan-Europa și Marea Britanie.

2. Dezarmarea flotei europene de submarine.

3. Acordul privitor la viitoarea flotă aeriană, corespunzător acordului de la Washington, și asigurînd Anglia împotriva eventualității unui atac aerian.

4. Redistribuirea coloniilor în Africa prin schimbul coloniilor vest-africane ale Angliei contra celor est-africane ale Europei.

5. Anglia preia apărarea coloniilor asiatice ale Europei (Indiile franceze și olandeze) contra oricărui atac din partea unei terțe părți. Europa se obligă, în compensație, să apere Anglia contra oricărui atac străin îndreptat împotriva sa (de exemplu, un atac aerian rusesc contra Londrei).

6. Dominioanele britanice se obligă să acorde emigranților europeni drepturi echivalente celor acordate englezilor.

Ca un al șaptelea punct ce ar putea figura în acord ar fi clauza ca pe parcursul primului an al Federației paneuropene, Anglia să exercite rolul de oficiu de arbitraj în toate conflictele ce ar surveni între membrii federației.

O astfel de convenție ar fi profitabilă ambelor părți; Anglia ar scăpa de obsesia unei invazii și Europa și-ar putea lăsa neapărate granițele ei coloniale înspre Africa britanică.

Această convenție este mai favorabilă decât o alianță, Europa și-ar putea păstra neutralitatea în eventualitatea unui viitor conflict din India sau Pacific, așa cum și Anglia ar rămîne neutră într-un eventual conflict ruso-european.

Cu modificările de rigoare, acest acord ar putea fi extins în faza următoare și America, Extremul-Orient și Rusia, asigurându-se astfel pentru multă vreme pacea mondială.

IV. EUROPA ȘI RUSIA

„Scopul principal al politicii europene trebuie să fie împiedicarea unei invazii rusești. Pentru aceasta există o singură modalitate: alianța europeană.”

1. ELADA CA AVERTISMENT

n multe privințe moderna Europă se aseamănă politic anticei Elade.

Pan-elenismul

Semințiile ei dorice, ionice și eoliene au populat jumătatea sudică a Balcanilor, insulele și țărmurile învecinate, pentru a se organiza în state suverane și grupuri de state, pline de neîncredere și invidie unele față de celelalte.

Dezbinată politic, ele se prezentau totuși ca o comunitate culturală bine definită, dominând prin aceasta celelalte popoare. Politic însă, acest popor dotat a fost lovit de orbire. În loc să se unească, cele trei puteri grecești: Sparta, Atena și Teba și-au disputat reciproc hegemonia în război și în pace. Marele Război Persan a dus temporar la o înțelegere, însă de îndată ce a fost înlăturat pericolul persan, s-a reinstaurat vechea rivalitate.

Apogeul acestei lupte l-a constituit Războiul Peloponeziac, care a decis prin luptă, între Sparta și Atena, hegemonia greacă. Acest război, la care au luat parte toate statele grecești, a fost purtat de ambele părți cu o cruzime și îndârjire nemaiauzite, distrugând cultura greacă și ruinând economia. Astfel, el s-a constituit, din toate punctele de vedere, ca un precursor al războiului mondial.

După doborârea, umilirea și dezarmarea rivalilor lor atenieni, spartanii învingători nu s-au putut bucura multă vreme de scump plătită lor hegemonie; curînd, Atena va fi eliberată de Thrasybulos,

în timp ce hegemonia grecească, datorită geniului politico-militar al lui Epaminondas și Pelopidas, va intra în mâinile tebanilor.*

Triumful tebanilor va fi fost de scurtă durată; în timp ce orașele grecești își disputau supremația, în nordul Greciei o nouă putere barbară își ridică capul: M a c e d o n i a .

Regele său, Filip , care a preluat puterea când Macedonia era încă într-o situație haotică**, a adoptat cultura grecească, elenizându-i pe macedoneni. Concomitent, prin atacuri politice și militare, el a pus în primejdie independența grecească.

Pericolul macedonean a pus în picioare în 12 ore m i ș c a r e a p a n e l e n ă . O parte a grecilor sub conducere lui D e m o s t e n e , a recunoscut iminența pericolului, cât și unicul său remediu: f e d e r a ț i a . Nici măcar elocința lui Demostene nu a ajutat panelenismul să învingă naționalismul local. Astfel, panelenismul a eșuat datorită meschinăriei și miopiei grecilor.

Nu numai agenții lui Filip, precum Aeschin, s-au împotrivit paneleniștilor, ci și oameni învățați și aleși precum P h o k i o n , pornind de la convingerea că Grecia, în degenerarea și dezbinarea ei, era destul de coaptă pentru declinul politic, și vedeau într-o invazie singura posibilitate a regenerării ei.

Și destinul s-a împlinit. Mai întâi, Filip forță liga amficțiunilor să-l accepte. Această primire i-a dat posibilitatea să pătrundă în Grecia.

În această ultimă clipă de mare primejdie, Demostene a reușit să închege o alianță între cele două republici-surori, Teba și Atena, aflate în dușmănie de moarte. A fost însă prea târziu. Filip a învins la Cheronea și a nimicuit pentru totdeauna libertatea grecească. Teba a fost distrusă, Atena îngenunchiată, pe când Sparta a ajuns un sat fără importanță.

* Similitudinea dintre situația Greciei între Războaiele Peloponeziac și Macedonean, și situația actuală a Europei este frapantă, pînă în cele mai mici amănunte.(N.a.)

** În acea vreme, pericolul unei invazii macedonene era pentru greci tot atît de paradoxal precum este actualmente pericolul rusesc pentru marea parte a europenilor.(N.a.)

Pentru că Elada n-a știut să urmeze chemarea timpului, istoria a depășit-o, urmîndu-și drumul înainte.

2. PERICOLUL RUSESC

Rusia este Macedonia Europei. În timp ce Europa este fărîmițată în 26 de state și mai multe entități suverane, Rusia alcătuiește un complex politic unitar, a cărui suprafață este de patru ori și jumătate mai mare decît Pan-Europa și al cărui număr de locuitori este dublu față de cel al națiunii europene.

*Pericolul
invaziei
rusești*

Exceptînd scurta graniță turcească, Rusia este singurul vecin al Pan-Europei pe uscat. Unei Rusii organizate și industrializate, din punct de vedere militar, nici un stat european nu i-ar putea face față. Astfel Rusia, datorită situației sale, exercită o presiune constantă asupra statelor europene, presiune ce va spori, căci Europa nu va putea ține ritmul cu Rusia în privința creșterii demografice.

Întreaga chestiune europeană culminează în problema rusească. Ţelul suprem al politicii europene trebuie să fie evitarea unei invazii rusești. Pentru aceasta există un singur remediu: alianța europeană.

Istoria oferă Europei următoarele alternative: ori animozitățile naționale vor fi depășite pentru ca statele în totalitatea lor să se regăsească într-o federație, ori acestea vor cădea victimă cuceririi rusești. O a treia alternativă nu există.

De la Petru cel Mare încoace, Rusia se află în marș către apus. Statele Baltice, Polonia și Finlanda constituie etape ale acestei deplasări care s-a oprit la granițele monarhiilor militare central-europene, Prusia și Austria. Prusia și Austria au reprezentat zidul de apărare care a ocolit Europa de torentul rusec. În timpul războiului ruso-turc, Rusia a căutat să ocolească acest val de apărare pe flancul său sudic. Pacea de la San-Stefano a mutat indirect granița rusească pînă la Marea Egee, constituind apogeul înaintării

*Înaintarea
Rusiei spre
Vest*

rusești către apus. Atunci, Europa s-a trezit brusc, realizând dispariția pericolului turcesc și apariția, în locul lui, a celui rusesc. În consecință, Europa a trecut de partea Turciei contra Rusiei, revocînd în cadrul Congresului de la Berlin cuceririle rusești.

De atunci, Rusia a realizat că atîta timp cît vor exista Puterile Centrale, înaintarea sa către Apus va fi lipsită de perspectivă. Drept urmare, Rusia a căutat alianțe cu adversarii acestora din Franța, din Balcani și din Austria.

Războiul Mondial s-a încheiat cu destrămarea Puterilor Centrale. Zidul european ridicat contra Rusiei s-a sfărîmat. În locul monarhiilor militare central-europene se găsesc actualmente o jumătate de duzină de state mici și mijlocii și un stat mare dezarmat¹⁴. Nici unul din aceste state nu este capabil, în timp, să facă față presiunii rusești. Polonia și România sînt prea slabe ca să-și asume în acest secol rolul istoric pe care l-au avut în secolul trecut, Prusia și Austria, și anume: apărarea contra Rusiei a graniței europene.

De îndată ce Rusia își va reveni din catastrofa sa internă, nici Polonia, nici România sau Cehoslovacia nu o vor putea opri din înaintarea sa către Apus, cu atît mai puțin, statele dezarmate, Ungaria, Austria și Germania. Astfel îi sînt deschise puterii mondiale rusești căile către Rin, Alpi și Adriatică. Este absolut clar că această graniță constituie pentru Rusia o etapă, după un eventual armistițiu urmînd să cucerească vestul Europei, precum și Europa Centrală. Atunci, destinul Greciei va fi împlinit și de către Europa.

*Război
mondial și
revoluție
mondială*

Faptul că pe parcursul ultimului deceniu Rusia a căutat de două ori să preia hegemonia asupra Europei arată cît de direct este pericolul ce pîndește Europa, prima tentativă fiind prin Războiul Mondial, a doua prin declanșarea revoluției mondiale. Dacă în 1915, țarul Nikolai Nikolaevici ar fi cucerit Berlinul și Viena, ar fi dictat condițiile de pace și Europa ar fi stat la picioarele sale. Statul ceh și cel al slavilor de sud ar fi devenit state vasale

Rusiei, jumătate din Europa constituind astfel sfera de influență rusească.

Dacă în anul 1919 Karl Liebknecht¹⁵ ar fi învins în Germania, aceasta ar fi intrat în vonfедераția moscovită a popoarelor; Italia și Balcanii i-ar fi urmat exemplul, așisderea și Ungaria, iar Lenin s-ar fi văzut stăpîn peste Europa.

Între 1915 și 1919 în Rusia s-a schimbat totul — numai tendința de expansiune a rămas neschimbată. Aceasta nu este legată de vreun partid sau personalitate; ca orientare politică, ei i s-au închinat țarul păcii, Nikolai, socialistul Kerenski și conducătorii bolșevismului, care ca semn al pacifismului radical, au preluat cîrma statului. Dacă imperialismul țarist s-a folosit de propaganda panslavistă, imperialismul bolșevic s-a sprijinit pe Internaționala a III-a în Vest și pe naționalismul panislamic în Est.

Precum odinioară armata imperială a țarului Nikolai depășea ca număr toate armatele europene, așa și astăzi armata roșie a lui Troțki depășește ca număr oricare armată europeană.

Rusia nu face nici un secret din intențiile sale ofensive. Conducătorul ei declară ca scop suprem distrugerea democrațiilor europene și intrarea tuturor popoarelor în federația moscovită a popoarelor. Ei iau în derîdere metodele pacifiste ale Internaționalei a II-a și predică militarismul roșu.

Bolșevismul se raportează la socialism precum islamul la creștinism. Luptînd cu propaganda într-o mîină și cu sabia în cealaltă, el se pronunță pentru folosirea terorii, forței și puterii militare. Dacă social-democrația este forma feminină a marxismului, bolșevismul este forma sa masculină.

Europa trebuie să fie perfect conștientă că orice pace încheiată între statele democratice și statul sovietic este percepută de soviete ca un armistițiu, ca pauză de odihnă și de pregătire a următorului atac, căci țelul final de nezdruccinat al conducătorilor comuniști este revoluția comunistă mondială. Între oamenii de stat ru și există

diferențe de opinie privitor la modul de desfășurare a acesteia, nu și în privința scopului.

Astfel, Rusia roșie se înarmează, la fel ca și cea albă odinioară, pentru o nouă migrație de popoare pe drumul lui Attila și Gingis-han.

Europa își datorează independența numai unei întâmplări, și anume faptului că armata rusă s-a prăbușit cu un an înaintea celei germane și că haosul rusesc îl depășește pe cel european. Distrugerea industriei și căilor ferate ruse a oprit campania rusească de cucerire a Vestului, ba mai mult, a împins însăși Rusia către Est.

*Pericolul
roșu sau
pericolul
alb*

Între Rusia și Europa a început o competiție, și anume: care dintre ele își va reveni mai repede din starea de colaps în care se află. Europa posedă încă parcul de mașini și rețeaua feroviară aproape neschimbate, acestea constituind un avans. Rusia are ca avantaj unitatea politică și economică, în timp ce Europa este scindată în două duzini de teritorii economice și încă mult mai multe entități suverane. Dacă Rusiei îi reușește prin câteva recolte bune să se redreseze economic, înainte ca Europa să se unească, soarta Europei este pecetluită. Viitoarea formă statală a Rusiei este irelevantă. De îndată ce Rusia va avea posibilitatea de a aduce Europa sub dependența ei, se va folosi de această ocazie, indiferent dacă va mai rămîne roșie sau își va schimba culoarea.

Tendențele imperialiste ale armatei roșii sînt evidente. Este însă la fel de evident că la o schimbare de sistem, acela care va fi Napoleonul Estului va căuta să redea poporului drepturile pe care el însuși i le-a răpit pînă atunci, aceasta făcîndu-se cu mare vîlvă și triumf, schimbarea internă de putere compensîndu-se în plan extern printr-o creștere a puterii. Această rețetă nu e nouă, și de cele mai multe ori și-a dovedit eficacitatea.

Care va fi soarta Europei după o *invație* a armatei roșii este ușor de aflat pentru oricine își dă cît de cît osteneala să studieze situația *de facto* în Rusia comunistă.

Care ar fi soarta Europei în cazul unei invazii a Rusiei albe este greu de prevăzut. Comparația cu epoca napoleoniană schioapătă, căci în timp ce Franța a fost cea mai cultivată țară a Europei acelor vremuri, Rusia este, astăzi, cea mai necultivată țară în Europa. Pentru a ne putea face o idee cât mai apropiată asupra condițiilor unei atari invazii, trebuie să facem apel la relatarea năvălirii unui Napoleon tătar în Mesopotamia: cu acea ocazie, la Bagdad, Tamerlan — căci despre el este vorba — a ordonat uciderea, fără discriminare de sex sau vîrstă, a 800.000 de oameni și distrugerea acestui lăcaș de civilizație al lumii. La performanțele tehnicii actuale, asemenea evenimente în contextul unei viitoare conflagrații sînt mult mai probabile decît au fost atunci. De aceea, locuitorii Berlinului și Parisului, Vienei și ai orașului Milano ar trebui să-și ascuță imaginația și să fie prevăzători — înainte de a fi prea tîrziu!

3. PACTUL DE GARANȚIE EUROPEAN

Țelul unanim al tuturor europenilor, fără deosebire de nație sau orientare politică, este înlăturarea pericolului unei invazii rusești.

*Solida-
ritatea
europeană*

Victoria Rusiei r o ș i i n-ar însemna numai apusul burgheziei europene, dar — așa cum a demonstrat și procesul intentat liderilor revoluționarilor socialiști —, și apusul social-democrației europene.

Victoria unei Rusii a l b e nu i-ar prinde bine nici unui partid și nici unei clase; națiunile europene ar împărtași soarta îndurată de-a lungul unui secol și mai bine, de Polonia rusească. Nu numai socialismul, dar și liberalismul, ar fi lovite, din punct de vedere cultural și politic Europa fiind aruncată înapoi în vremurile lui Filip al II-lea¹⁶.

Pentru că nimenea nu poate prevedea cum va arăta viitoarea Rusie, este o miopie și o lipsă de responsabilitate ca din oportunism să mizăm pe o victorie rusească, căci s-ar putea ca aceia care-l vor chema la putere pe un Béla Kun rusec, să se trezească-n fața

unui Horthy rusesc, care le va urma apelul pentru a-i călca și mai temeinic în picioare.

Singura politică inteligentă pe care o poate adopta Europa față de Rusia este una pașnică, însă pregătită pentru orice eventualitate. Această asigurare poate reuși numai prin adeziunea solidară a tuturor statelor europene la apărarea graniței ruso-europene; printr-o alianță defensivă pan-europeană contra pericolului rusesc.

Un astfel de pact de garanție, cum a fost deja propus la Conferința de la Genova¹⁷, ar putea prezenta o asigurare de durată față de Rusia. Dacă Rusia va fi conștientă că în eventualitatea unui atac al ei asupra Poloniei și României s-ar ciocni de forțele armate ale Franței și Italiei, Germaniei și Spaniei laolaltă, ar renunța la el încă din faza de start, mai mult decât dacă din partea Germaniei s-ar aștepta numai la o neutralitate binevoitoare în timp ce Polonia ar fi protejată numai de Mica Antantă și Franța.

Acest pact de garanție pan-europeană ar fi un act de înțelepciune politică și echitate totodată, căci orice atac îndreptat contra Varșoviei, Lembergului* sau Bucureștiului s-ar îndrepta indirect și contra Berlinului, Vienei și Parisului. Franța, Germania și Italia nu ar apăra pe Nistru o graniță mai străină decât propriul lor hotar.

Este o pretenție nedreaptă și de-a dreptul imposibilă din partea Europei la adresa Poloniei și României, ca aceste două țări să preia singure apărarea Europei contra unui stat de treizeci de ori mai mare decât amîndouă luate la un loc. La o eventuală creștere a înarmării rusești, le-ar fi de-a dreptul imposibil să țină pasul. Aceste înarmări ar ruina economic Polonia și România pînă la sufocare, urmînd să rămînă apoi la cheremul milei rusești. Acest aspect trebuie luat în considerare de către Europa, urmînd a-și apăra ea însăși granițele în loc să se lase în seama a două state relativ slabe.

* Lvov-ul de astăzi (N. trad.)

Cea de a doua ipoteză la apărarea eficace a graniței de est este unitatea statelor europene. Veșnica vrajbă dintre națiunile europene le slăbește capacitatea de apărare contra Rusiei. Orice război european oferă Rusiei o ocazie binevenită de a interveni; și odată instalate în Europa, armatele roșii nu o vor mai părăsi de bunăvoie niciodată. Un amestec al Rusiei în problemele europene poate fi îndepărtat prin încheierea unui tratat care să stabilească o curte de arbitraj obligatorie pentru toate statele europene.

Al treilea pericol pentru Europa îl constituie orientarea pro-rusească a unora din statele sale, înainte de toate a Germaniei. Actualmente, Germania se situează politic mai aproape de statul rus decît de statele occidentale. Cu Rusia ea a încheiat un tratat de prietenie la Rapallo¹⁸, în timp ce se codește să se alăture comunității statelor europene, intrînd în Societatea Națiunilor. O mare parte a Germaniei speră ca prin alianța cu Rusia să anuleze tratatul de la Versailles și să mai împartă o dată Polonia.

Această orientare pro-rusească a Germaniei constituie unul dintre cele mai grave pericole pentru viitorul Europei. O anexare a Germaniei la grupul de state rusești ar face din Rin — granița fluvială a Europei; restul Europei ar depinde de un protectorat anglo-saxon, ideea paneuropeană rămînînd pe vecie îngropată.

Cauza rusofiliei germane este presiunea franceză. Antanta ruso-germană se va dezvolta în aceeași măsură cu sporirea tensiunii franco-germane. Cu cît Germania va pierde speranța într-un compromis și o colaborare cu Franța, cu atît mai mult, spre a scăpa de izolare, va fi tentată să se arunce în brațele Rusiei.

Depinde de puterile apusene, și în primul rînd de Franța, dacă Germania va fi salvată pentru Europa sau va fi îndepărtată de ea.

Cert este că, într-un conflict de durată franco-german, nu vor învinge nici Germania, nici Franța, ci Rusia. Astăzi încă, Franța mai are posibilitatea să salveze republica-soră germană din fa-

milia statelor europene, mîine poate să fie deja prea tîrziu. Viitorul Europei atîrnă totuși de această întrebare.

Un pericol mai puțin imediat pentru implozia Europei de Est îl constituie panslavismul. Problema se va acutiza la un eventual reviriment al politicii interne rusești. În acel moment nu s-ar redeștepta doar nostalgiile panslave ale slavilor de sud și de vest, dar și Ungaria și Bulgaria ar căuta, printr-o alianță cu reacțiunea rusă, să recucerească teritoriile pierdute. În acest caz, puterea rusească s-ar întinde pînă la Adriatică.

Numai crearea în timp util a federației europene va stopa acest pericol. Momentul istoric este mai prielnic ca niciodată. Fiecare lună poate înrăutăți situația; este mai mult decît improbabilă posibilitatea unei alianțe europene după o victorie a reacțiunii rusești.

4. ECHILIBRU ȘI DEZARMARE

*Cooperare
economică*

Pentru Europa, Rusia constituie nu numai o amenințare militară, dar și o zonă de complementaritate economică. Pe cînd Europa, alături de America de Nord reprezintă cel mai mare teritoriu industrial al lumii, Rusia este precumpănitor agrară. Tînăra industrie rusească a fost distrusă de revoluție, exceptînd cea situată în teritoriile de la marginea imperiului, care s-au desprins de acesta.

Rusia are nevoie stringentă de articole industriale și înainte de toate de mijloace de transport și mașini agricole, în timp ce Europa duce lipsă de grîne.

Rusia are nevoie de Europa pentru reconstrucția sa. De aceea, o înțelegere generoasă între ambele complexe politice este necesară. Ea nu trebuie să eșueze în reticențe meschine. Învrăjbirea dintre Europa și Rusia ar fi dăunătoare ambelor și favorabilă doar industriei americane. Concomitent cu stabilizarea relațiilor economice în Rusia, începe competiția dintre industriile americană, engleză, japoneză și cele europene pentru această mare

piață de desfacere a viitorului. În această competiție, politica europeană nu trebuie să pună piedici propriei economii, aceasta pentru că Europa este mai avizată pentru schimbul de produse cu Rusia decât americanii și britanicii, ei înșiși producătorii unui exces de grâne pe piața mondială. Pe de altă parte, mărginîndu-se cu Rusia, Europa este vizată în primul rînd ca furnizoare a Rusiei, dacă reticențe politice nu vor sta în calea acestor schimburi economice favorabile ambelor părți.

Numai printr-un acord economic și participarea la reconstrucția Rusiei poate Europa însăși să se salveze din catastrofa economică în care a nimerit datorită războiului.

Ambele, Rusia și Europa, au nevoie una de cealaltă pentru ca împreună să se poate reface. Minimum un deceniu le este necesar amîndurora pentru acest scop, timp în care problemele politice ar trebui să facă loc celor economice, factorul economic urmînd a fi prioritar celui politic.

Dacă însă Europa dorește să fie competitivă cu marile puteri economice, engleză și americană, atunci ea trebuie să se prezinte față de Rusia ca o unitate economică. Atît timp cît barierele vamale segregă în interior economia, Europa nu poate rezista concurenței. Relațiile economice ale Europei cu Rusia pretind această unitate, la fel de mult ca pe cea politică.

La viitoarele tratative de pace între Rusia și Europa, interesul celei din urmă este să se prezinte ca o unitate. Spectacolul discutabil și atît de penibil pentru Europa ce a avut loc la Genova nu are voie să se mai repete. Unul din partenerii de tratat trebuie să fie Europa, celălalt — Rusia. Astfel se va obține mai ușor o înțelegere onorabilă, decât dacă fiecare stat european ar purta tratative separate cu Rusia, căuțînd prin intrigi, să-și prejudicieze vecinii.

Concomitent, Europa trebuie să se situeze ferm pe poziția neamestecului în afacerile interne ale Rusiei.

Problema de z a r m ă r i i europene și mondiale este strîns legată de problema rusă. Nici Rusia, ba mai mult, nici chiar

*Dezar-
marea
mondială*

Polonia sau România nu pot trece la dezarmare, înainte încheierii unei păci de durată între Europa și Rusia. Nici Franța nu se va dezarma, căci aliații săi estici sînt prea slabi să se poată apăra singuri în caz de război. Atîta timp cît statele Europei vor menține forțe armate îndreptate unele contra celorlalte, Rusia nu va trece la dezarmare, căci niciodată nu va putea fi sigură că într-o zi toate aceste armate nu se vor alia pentru a o ataca.

Există deci în problema dezarmării un cerc vicios, din care nu se poate ieși decît printr-un tratat care să facă obligatoriu arbitrajul, și imposibil un conflict armat intereuropean. Astfel celelalte puteri militare Rusia, Japonia și China vor putea fi apoi invitate la o conferință a dezarmării uscatului, similară Conferinței pentru dezarmarea mărilor ținută la Washington.

Datorită faptului că Pan-Europa are de două ori mai mulți locuitori decît Rusia, în caz că va fi unită, va dispune de o armată de două ori mai puternică. La aceasta se mai adaugă industria ei puternic dezvoltată care-i conferă un avans față de Rusia, ce încă nu poate fi evaluat suficient. În viitor, dezvoltarea tehnică a unei țări va juca un rol mai important în desfășurarea unui război decît efectivul și combativitatea trupelor.

Cînd unica șansă politico-militară a Rusiei contra Europei, adică destrămarea ei, va dispărea, absența perspectivei unui război va determina Rusia să fie gata pentru dezarmare. Același lucru se va întîmpla și cu Japonia și China, cînd singura amenințare a unei agresiuni pe uscat, aceea din partea Rusiei, va dispărea. Atunci nici o piedică n-ar mai sta în calea unei dezarmări generale a uscatului, Anglia și America urmînd să preconizeze un tratat similar.

Ar urma să fie introdus un sistem comun de poliție internațională sau completa desființarea serviciului militar obligatoriu. Progresul moral și economic astfel obținut ar fi inestimabil.

O nouă eră, mai bună, ar putea începe.

V. EUROPA ȘI AMERICA

„Pan-America întruchipează pentru Europa cel mai mare pericol — sau cea mai mare speranță.”

1. STATELE UNITE ALE AMERICII ȘI STATELE UNITE ALE EUROPEI

In timp ce cele 48 de republici nordamericane¹⁹ sînt unite într-o uniune politică și economică, cele 26 de democrații europene își reclamă cu aroganță dreptul la suveranitatea lor politică și economică, ruinîndu-se reciproc în mod sistematic prin politica dusă de ele în timp de război și de pace.

*Situația
Americii și
a Europei*

O comparație între organizarea statală americană și anarhia statală europeană duce la următorul rezultat:

Statele Unite ale Americii sînt țara cea mai bogată, mai puternică și mai avansată din lume. Cetățenii ei sînt scutiți de obligativitatea serviciului militar. De mai bine de o jumătate de secol pe pămîntul ei n-a mai avut loc vreun război. Industria și agricultura înfloresc, cultura sa materială și spirituală cresc an de an.

În acest timp, Europa dezbinată este sărăcită și îndatorată, ca urmare a antagonismelor interne, politic devenind neputincioasă pe plan mondial. Ținuturi înfloritoare au fost pustiite de război. O însănătoșire a situației sale economice este imposibilă atît timp cît înarmările, impozitele și serviciul militar înghit o mare parte a potențialului său productiv. Fiecare țară trăiește o neîncetată teamă de război. Ura și invidia națională reciprocă împiedică orice colaborare. Haosul monetar generalizat instituie un premiu pentru comerțul la negru și speculă, în timp ce roadele

muncii cinstite se pierd în pauperizarea generală. Industria, comerțul și transporturile sînt obstrucționate de inutile bariere vamale, ce parcelează economic Europa. Civilizația și morala sînt în rapidă decădere, de la o lună la alta scade cultura spirituală și materială a Europei.

În timp ce avîntul exemplar al Americii este datorat unității sale, dezbinarea este factorul ce cauzează Europei nemaipomenita ei decădere.

*Incapacitatea
concu-
rențială a
Europei*

Europa ar fi avut posibilitatea să se găsească într-o situație favorabilă, similară Statelor Unite, fiind populată de aceleași rase, avînd aproximativ aceeași climă și fiind condusă pe aceleași baze democratice.

Chiar dacă Statele Unite sînt de două ori mai mari decît continentul european democrat și dispun de zăcăminte mai bogate, Pan-Europa numără o populație de trei ori mai numeroasă decît cea nord-americană, dispune de forță de muncă mai importantă, și de colonii care întrec de 60 de ori pe cele americane (Filipinele²⁰).

Pentru că împrejurările externe se arată a fi chiar mai favorabile Pan-Europei decît Statelor Unite, cauza declinului european poate fi definită, în principal, ca fiind consecința dezorganizării sale. În lupta pentru existență statele nord-americane luptă laolaltă, statele europene dimpotrivă, unele contra celorlalte.

Contrastul dintre dezvoltarea Americii de Nord și cea a Europei se mărește, nivelul de trai al Americii este în creștere, în timp ce în Europa scade. Dacă evoluția evenimentelor nu va fi stopată la timp prin crearea federației europene, toate elementele harnice și active vor părăsi acest colț de lume sărăcit, agresat, învechit, migrînd spre alte părți de lume unde speranța n-a pierit, în primul rînd în America.

Pe piețele mondiale, industria europeană va fi, comparată cu cea americană, *n e c o m p e t i t i v ă*, căci vămile intermediare dintre materiile prime și fabrici, dintre zăcămintele minerale și minele de cărbune, dintre zonele agrare și ținuturile industriale

vor provoca creșterea prețului produselor. Pe lângă această cauză, scumpirea va fi provocată și de uriașele impozite ce vor trebui să fie plătite pentru achitarea datoriilor de război și a înarmărilor pentru un viitor război. Pe de altă parte, America are avantajul că pe uriașul său teritoriu, aplicînd o politică rațională de amplasare a locurilor de muncă, a obținut o ieftinire a producției. De exemplu, pentru fiecare tip de mașini există o anumită fabrică, unde aceste mașini sînt produse pentru întreg teritoriul economic, lucru care în economia parcelată a Europei nu e cu puțință. Astfel, de exemplu, nici o firmă europeană de automobile nu poate concura cu uzinele Ford.

Incapacitatea concurențială a Europei se va face în primul rînd resimțită la industrializarea Chinei și reconstrucția Rusiei, următoarele două mari sarcini ale industriei mondiale. Dacă Europa va fi învinsă în această luptă, ruina ei va fi deplină.

Există un singur mijloc de a împiedica această situație: alianța economică a statelor democratice din Europa, colaborarea acestei uniuni vamale europene cu Rusia și dezarmarea armatelor europene.

*Salvarea
Europei*

Toate acestea sînt posibile doar în temeiul unei uniuni politice a statelor europene, care să statueze ca obligatorie decizia curții de arbitraj în locul războiului și să garanteze solidar granițele comune.

Această cale este concomitent unica alternativă de salvare a politicii și economiei europene; dacă Europa se va codi să pășească pe acest drum, ea va avea aceeași soartă ca a negustorului de mărunțișuri care a vrut să concureze de unul singur cu marile trusturi.

Această cale de salvare este în interesul tuturor europenilor, fie ei muncitori sau țărani, industriași sau comercianți. Toate popoarele și stările sociale din Europa vor fi în egală măsură afectate de înflorirea sau declinul economic. După o perioadă de

grave crize, abolirea granițelor vamale intereuropene va duce la o însănătoșire a acestei părți de lume, căci numai „Statele Unite ale Europei” vor putea asigura în viitor independența lor economică față de Statele Unite ale Americii.

2. PAN-AMERICA

*Uniunea
Pan-
Americă*

Pentru Pan-Europa, exemplul economic este ilustrat de către Statele Unite ale Americii, — exemplul politic constituindu-l Uniunea Pan-Americană.

Premisele constituirii Uniunii nordamericane au fost total diferite de relațiile paneuropene. În America de Nord domnește o singură limbă, un popor amestecat, dar o constituție și un sentiment național comune, constituind, de la fondare, o uniune politică și economică (cu excepția perioadei Războiului de Secesiune). Europa, dimpotrivă, este divizată din punct de vedere istoric, economic și național într-o sumedenie de popoare și limbi. Sentimentul diversității este precumpănitor asupra celui al apartenenței comune, discordia e mai puternică decât solidaritatea. De aceea, constituirea unității europene, ca un țel de urmat, nu este suficientă, fiind necesară și trasarea drumului pentru atingerea lui.

În această întreprindere, au o mare importanță experiențele dobândite de republicile întregului spațiu american în strădaniile lor de organizare a comunității panamericane.

Cu toate că panamericanismul se află încă pe calea dezvoltării, prezintă un copleșitor avans față de paneuropenism, putându-i fi în multe privințe, dascăl. Aici, în Europa, ca și acolo, în America, este vorba de încercarea constituirii unei comunități politice mondiale într-o anumite parte a lumii; și aici, ca și acolo, este vorba de state suverane diferențiate unele de altele prin istorie, limbă, economie, cultură și temperament, care aspiră să constituie o uniune regională de state, fără tendințe agresive sau imperialiste, în slujba păcii și progresului.

Din acest paralelism rezidă și importanța pentru Pan-Europa a mișcării panamericane, cât și istoria dezvoltării sale*.

Ideea panamericană, adică solidaritatea Lumii Noi în fața Lumii Vechi și-a găsit prima sa expresie politică în doctrina Monroe. Cu o sută de ani în urmă, la 2 decembrie 1823 președintele Statelor Unite, James Monroe, a dat o declarație programatică legată de imixtiunea Sfintei Alianțe în problema tinerei libertăți a Americii de Sud, afirmând hotărât că Statele Unite nu vor admite în nici un fel amestecul Europei în configurația politică a Americii.

Scurt timp după aceea, eliberatorul Americii de Sud, Simon Bolivar, a convocat un Congres panamerican în Panama, în scopul asigurării unei păci de durată bazată pe solidaritate și justiție, în această zonă a lumii. La congresul ce a avut loc în Panama în anul 1826, Statele Unite au fost reprezentate de către secretarul de stat Henry Clay care, independent de Bolivar, era principalul promotor al ideii panamericane în țara sa.

Rezultatele practice ale acestui congres au fost limitate, totuși a luat naștere ideea creării unei uniuni panamericane, care mai târziu va avea o influență hotărâtoare în desfășurarea actului politic. Primele încercări de unificare s-au limitat la zona Americii Latine, ele găsindu-și exprimarea în cadrul congreselor de la Lima din anii 1847 și 1864.

Renașterea panamericanismului a reușit în anul 1881, când secretarul de stat al Statelor Unite, James G. Blaine a adresat tuturor statelor continentului american invitația de a participa la o Conferință panamericană. Cu această ocazie, el a făcut o declarație detaliată în care se stipula că Statele Unite doresc să trateze cu statele-surori sud-americane pe temeiul deplinei egalități în drepturi, urmărindu-se doar scopuri pașnice. Aceste două principii au fost respectate cu strictețe de către SUA.

* Următoarele date sînt preluate din excelenta lucrare a lui Alfred H. Fried „Pan-America”, apărută la Orell Füssli Verlag, Zürich (N. a.)

Invitația lui Blaine a fost acceptată cu entuziasm de către toate statele americane. În 1889, după prăbușirea ultimei monarhii americane în Brazilia, a avut loc la Washington plănuita conferință.

Ca promotor al panamericanismului, Blaine a fost ales președinte al conferinței, ale cărei limbi de lucru erau: engleza, spaniola, portugheza și franceza. Au fost constituite 16 comisii, dintre care cele mai importante erau: Comisia de uniune vamală, comisia pentru legături feroviare, comisia pentru asistență sanitară, comisia bancară, convenția monetară, comisia pentru dreptul privat internațional sau cea pentru prosperitatea generală.

Rezultatul cel mai important al acestei prime Conferințe panamericane l-a constituit rezoluția privitoare la instituirea tribunalului de arbitraj. În afară de aceasta, s-a hotărât construirea căii ferate intercontinentale, reducerea esențială a taxelor vamale și deschiderea la Washington a unui birou de informații panamerican.

Acest birou panamerican a fost inițial destinat culegerii și distribuirii de informații comerciale din toate colțurile Americii către toate statele ei, cu timpul însă, el s-a dezvoltat ca centru vital al întregii mișcări panamericane.

Unsprezece ani mai târziu, în 1901 a avut loc în Mexic a doua Conferință panamericană. În acest răstimp, mișcarea panamericană a crescut în importanță, percepția panamericanismului s-a adâncit. Cu o singură excepție, aceea a Mexicului, Pan-America era decisă să adere la Convenția de la Haga.

A doua Conferință panamericană a dus mai departe strădaniile primei. Ea a consolidat biroul panamerican, fixându-i atribuțiile, acordându-i dreptul de a corespunde cu toate guvernele americane prin intermediul reprezentanțelor lor diplomatice existente la Washington, încredințându-i păstrarea arhivei conferințelor panamericane.

În fruntea biroului panamerican se găsea un consiliu de administrație, care, sub președinția secretarului de stat american

pentru externe, îi întrunea pe toți reprezentanții republicilor americane prezenți la Washington. Acest consiliu de administrației se întrunea lunar.

În afară de aceasta, s-a hotărât, ca în cadrul conferințelor panamericane, să se stabilească orientarea politicii americane, aceste conferințe urmînd a avea loc la fiecare cinci ani în mod periodic (în această periodicitate, Războiul Mondial a produs o întrerupere: a 5-a Conferință panamericană a fost amînată din 1915 în anul 1923).

A treia Conferință panamericană a avut loc în 1906 la Rio de Janeiro. Ea a pus bazele sistemului de arbitraj și de drept interamerican. În afară de acestea, s-a decis simplificarea formalităților de naturalizare, lărgirea prerogativelor Biroului pan-american, care s-a transformat într-o Comisie permanentă a conferințelor periodice. Pentru sprijinirea sediului central din Washington în capitalele tuturor republicilor americane, s-a hotărît deschiderea de comisii panamericane.

În 1910, la Buenos Aires, a avut loc a patra Conferință panamericană. La rîndu-i aceasta a promovat instituția arbitrajului, transporturile interamericane, protecția reciprocă a patrimoniului spiritual, științele și educația; a fost plănuit un generos schimb panamerican de profesori și studenți. Biroul pan-american a fost pe mai departe restructurat, urmînd să poarte titulatura de: „Uniunea panamericană”.

Unul dintre cei mai importanți promotori ai mișcării panamericane a fost Andrew Carnegie²¹, care și-a pus întreaga avere în slujba acestei mari idei, contribuind mult la dezvoltarea și succesul panamericanismului.

Aceste conferințe panamericane, a cincea urmînd să aibă loc după cîte știu în clipa de față, la Santiago de Chile sînt etapele operei de edificare a unității panamericane. Panamericanismul s-a afirmat și în afara conferințelor: în aplanarea conflictului dintre SUA și Mexic în 1914 și în pacificarea

*Panameri-
canismul*

Americii Centrale, ale cărei cinci republici, după nesfârșite lupte, prin intervenția pașnică a vecinilor lor, au putut fi împăcate, ba mai mult, sînt pe cale să constituie „Statele Unite ale Americii Centrale”.

Aceste succese practice ale mișcării panamericane au fost întregite de valorile spirituale pe care ea le-a stimulat. Sub directă ei influență, s-au format o conștiință panamericană, un sentiment de solidaritate panamerican și o opinie publică panamericană.

Aceste curente în plan practic și totodată al ideilor, țintesc către o mai strînsă alianță politică, economică și culturală a continentului american față de Europa și Asia, către o federație a popoarelor panamericane.

Problema acestei federații a popoarelor americane, care ar urma să ia ființă pe baza doctrinei Monroe, în paralel cu Liga Națiunilor de la Geneva, stă momentan pe ordinea de zi a celei de-a cincea Conferințe panamericane de la Santiago de Chile. Chiar dacă, probabil, nici acum nu se va ajunge la un consens, aceasta va fi obținut într-o conferință viitoare. Europei trebuie să-i fie clar că, dincolo de Atlantic, statele Lumii Noi se grupează în cea mai puternică organizație de state de pe glob, și că la acest eveniment istoric trebuie să ia parte.

3. PAN-AMERICA ȘI PAN-EUROPA

*Pan-
America
Pan-
Europa*

Pan-America este pentru Europa cel mai mare pericol sau cea mai mare speranță; va fi un pericol, dacă Europa va persista să rămînă divizată în multe state mici, în timp ce pe malul opus al Atlanticului lumea se organizează. Va fi o speranță, dacă Europa va învăța ceva de la moderna ei fiică și mișcarea panamericană va fi completată cu una paneuropeană.

Un politician european, căruia viitorul continentului îi stă la suflet, trebuie să studieze temeinic istoria mișcării panamericane, trăgînd concluziile ce se impun pentru Europa.

Datorită dezvoltării diferite și a diversității relațiilor celor două continente, este imposibilă o transpunere fără spirit critic a instituțiilor americane în contextul european; este însă necesar ca tot ce s-a dovedit a fi valabil dincolo de ocean, să fie verificat și, în măsura în care relațiile europene o permit, adaptat în Europa.

Panamericanismul are un uriaș avans față de paneuropenism. S-a scurs un secol de la promulgarea doctrinei Monroe și de la lansarea chemării congresului panamerican și o viață de om de la prima Conferință panamericană, timp în care de mișcarea paneuropeană nici nu putea fi vorba. Cu fiecare zi va crește avansul Americii față de Europa, dacă oamenii de stat nu se vor hotărî să convoace după exemplul celei de-a cincea Conferințe panamericane, prima Conferință paneuropeană.

Omul de stat care va lansa către marile puteri invitația de a participa la conferință, precum odinioară Bolivar și Blaine la cea americană, ar dobândi o nepieritoare recunoaștere din partea propriului popor, a Europei și a lumii. Fapta sa ar declanșa o mișcare în toate popoarele și stările sociale aflate în somnolență, iar odată trezite, nu și-ar găsi liniștea pînă Europa n-ar fi unită și salvată. Nici eventualitatea eșecului primei conferințe nu ar putea sufoca mișcarea, curînd s-ar întruni o a doua și apoi o a treia conferință, iar reluarea planurilor eșuate anterior ar fi dusă la bun sfîrșit.

O a doua condiție pentru inițierea Pan-Europei este întemeierea unui birou paneuropean, analog celui panamerican de la Washington. Sediul central al mișcării paneuropene ar putea fi plasat în Elveția, la Viena sau Paris. A.H.Fried scrie în lucrarea sa: „Uniunea Pan-Americană”, că existența unui birou paneuropean în anul 1914 ar fi îndepărtat fără îndoială izbucnirea războiului — și are probabil dreptate cu această afirmație.

Mișcarea paneuropeană, care ar putea să profite de experiența îndelungată a celei panamericane, trebuie să i se asemuiască și în privința scopurilor: lupta contra războiului, pro-

*Modelul
paname-
rican*

movarea științei și a civilizației; în principiu, renunțarea la țelurile ofensive și agresive, ca și dezamorsarea hegemoniilor. De asemenea, constituția Pan-Europei trebuie să recunoască principiul de bază că micile națiuni sînt egale în drepturi cu cele mari, precum în cadrul Pan-Americii, unde Statele Unite ale Americii dispun de aceleași drepturi ca Republica Orientală a Uruguay-ului sau Republica Paraguay.

*O separare
netă*

Dacă Pan-Europa va tinde către aceleași principii pacifiste și democratice ca și Pan-America, în viitor nu vor exista rivalități între cele două uniuni-surori, ci numai solidaritate. Ele nu se vor mai amenința reciproc, ci se vor împlini și vor vedea o onoare în posibilitatea de a fi rivale în competiția edificării culturii și a păcii.

Oceanul ce desparte aceste două continente, înlătură orice dispută frontalieră, în timp ce comunitatea de cultură garantează prietenia lor internațională.

În această privință ar fi de dorit ca Europa să se decidă în timp util spre a se retrage voluntar de pe pămîntul american, vînzîndu-i Americii coloniile și în primul rînd Guyanele. Aceste colonii ar putea constitui temeiul unui conflict între lumea veche și cea nouă. Respectarea strictă și consecventă a doctrinei Monroe ar face ca într-o zi existența pe pămînt american a coloniilor europene să constituie o inacceptabilă chestiune de onoare. Posibilele urmări ale unui asemenea conflict dintre cele două părți ale lumii sînt imprevizibile pentru umanitate.

În afară de aceasta, o vînzare a Guyanei franceze către America, în contul datoriilor de război, ar provoca o ușurare și în problema datoriilor mondiale. Achizițiile teritoriale obținute de Franța în urma războiului ar recompensa pierderea acestei colonii, al cărei viitor este incert. Pe de altă parte, această achiziție ar fi pentru Statele Unite un cîștig politic de neprețuit și o continuare a politicii sale tradiționale de a cumpăra teritorii, în spiritul doctrinei Monroe (Florida, Alaska, Antilele daneze²²). Franța, al cărei imperiu co-

lonial este concentrat în Africa și Asia, nefiind în stare să-și apere cu succes colonia, ar avea mai mult de câștigat decît de pierdut. Pentru politica de pace a viitorului, lucrul esențial ar fi înlăturarea ultimelor granițe terestre între Europa și America, rămînînd între ele doar despărțirea naturală prin Oceanul Atlantic.

Elementul de legătură între Pan-Europa și Pan-America ar fi Anglia. Mare putere în ambele părți ale lumii, n-ar putea aparține nici uneia dintre ele fără să și-o facă rivală pe cealaltă. Legată din punct de vedere istoric de Europa și național de America de Nord, Anglia este chemată să aducă pacea mondială pe ambele emisfere, datorită principiilor democratice pe care ea le-a creat, cît și pentru viitorul rasei albe al cărei promotor este în Asia, Africa și Australia.

*Anglia ca
mediatoare*

Imperiul Britanic Mondial, Pan-Europa și Pan-America, cele trei puteri interesate în menținerea păcii mondiale și a *status quo*-ului teritorial, pe care le unesc aceleași principii politice ca și cultura și originea comună, ar fi pe lungă durată garantele de nezdruccinat ale unei dezvoltări pașnice a civilizației mondiale.

Dimpotrivă, dacă popoarele lumii nu se vor putea uni, acest colț nefericit de lume va fi centrul intrigilor internaționale și cîmp de desfășurare a conflagrațiilor internaționale. Marile puteri vor lupta, unele cu altele, pentru moștenirea bogatelor lor colonii din Asia și Africa, precum și pentru zonele de influență în centrul și apusul Europei. Astfel, ruina Europei nu va aduce nici o binecuvîntare vecinilor și celor ce o vor moșteni, ci numai prilej de război și discordie.

VI. EUROPA ȘI LIGA NAȚIUNILOR

„Mai întâi trebuie să se unească Europa, apoi omenirea.”

1. CRITICA LIGII NAȚIUNILOR

Liga Națiunilor cu sediul la Geneva reprezintă încercarea președintelui Wilson de a extinde organizația statelor panamericane pe întreg globul.

*Eșecul
Genevei*

Europa, acceptînd această propunere, era în deplină cunoștință de cauză că o permanentizare a anarhiei statale internaționale ar duce neîndoios la noi războaie, de pe urma cărora ar fi principala victimă.

Idea Ligii Națiunilor a fost de la început animată de două tendințe: aceea de a fi o organizație mondială, și aceea de a fi o organizație europeană. Această dilemă a condus la situația că Liga Națiunilor nu este nici un areopag mondial, nici o federație paneuropeană, eșuînd datorită acestei contradicții interne.

Liga Națiunilor, e c u m e n i c ă și globală, visată de Wilson, a rămas o utopie. Geneva este doar o schiță. Două puteri mondiale, Rusia și America de Nord au renunțat la Liga Națiunilor, la fel și unele state mari precum Germania, Argentina, Mexicul, la fel ca și o serie de state mici. Ca putere politică, Liga Națiunilor abia cuprinde jumătate din omenire; nemembrii ei sînt la fel de puternici ca și membrii ei. În loc să fie un parlament al națiunilor, Liga a devenit un parlament trunchiat. Nimic nu o îndreptățește să funcționeze ca reprezentantă a omenirii, fiind reprezentanta unor state alese pur și simplu la întîmplare, ale căror interese sînt dictate de politica lor de putere.

Să îndrăznească numai Liga Națiunilor să se atingă de interesele vreuniei din puterile mondiale care îi sînt membre, cum ar fi, de exemplu problema indiană sau cea coreană; de înadată acestea și-ar prezenta expres demisia, nimeni neputîndu-li-se opune. Liga Națiunilor nu dispune de puterea fizică ce o oferă o forță armată internațională, nici de forța morală a unei justiții nepărtinitoare. Deciziile sale de pînă acum n-au fost verdicte de drept, ci compromisuri. În Silezia Superioară²³, la Wilna*, și în Galiția de Est²⁴, Liga Națiunilor, lipsită de apărare, a capitulat în fața armelor poloneze.

Astfel, Liga Națiunilor s-a compromis grav: pe de o parte a devenit o instituție a puterii neputincioasă, iar pe de altă parte o instituție de drept nedreaptă. Ea nu mai reprezintă o autoritate politică și morală de rang mondial.

*Structura
neorganică*

Totuși, ideea sa constituie un mare progres în dezvoltarea umană, pe care orice pacifist cinstit trebuie s-o salute ca pe prima încercare, desigur defectuoasă și timidă, de a se institui, în locul anarhiei statale internaționale, o organizație mondială ecumenică. Deficiența Ligii constă nu în natura sa, ci în modul ei de organizare.

Liga Națiunilor este neorganică; în loc să unească organic popoarele și statele lumii ținînd cont de legăturile lor istorice, economice, culturale și geografice, ea a adunat mecanic laolaltă asemeni țiglelor pe o casă, state mari și mici, asiatice și europene, învecinate sau îndepărtate unele de altele, fără a ține cont de geografie, istorie, cultură și economie. În cadrul ei, spre pildă, Elveția nu se află mai aproape de vecina ei Austria, decît de Thailanda sau Ecuador.

Această alcătuire neorganică a Ligii, ce contravine doctrinei continentale a lui Monroe, a înstrăinat Uniunea nord-americană. Din aceleași motive și Rusia își va permite să ocupe un grup de state, care-i amenință dezvoltarea internă independentă.

* Vilnius-ul de astăzi (N. trad.)

Viciul fundamental al Ligii Națiunilor este structura ei abstractă; ea este ireală și nu stârnește nici un ecou în viața spirituală a omenirii, care treptat, începînd cu familia și extinzîndu-se la națiune și grupuri de popoare, tinde către idealul umanității universale. Neținînd cont de aceste trepte de dezvoltare, ea sare peste organizația panamericană, ca și peste cea paneuropeană. Pentru că dorește să fie totul, nu este de fapt nimic; o alianță a trei state, precum Mica Antantă, este azi în Europa un factor de putere superior Ligii Națiunilor, care se consideră virtuala portavoce a omenirii.

2. PAN-EUROPA ȘI LIGA NAȚIUNILOR

Liga Națiunilor nu înlocuiește Pan-Europa.

*Geneva și
Moscova*

Atîta timp cît Germania nu aparține Ligii Națiunilor, Europa este amenințată să se scindeze în două lagăre; deja la ora actuală în Eurasia există două ligi ale națiunilor rivale: cea de la Geneva și cea de la Moscova.

Germania nu aparține nici uneia dintre ele, însă atîta timp cît ea se va afla într-un conflict perpetuu cu marile puteri ale Ligii de la Geneva, relațiile ei cu Moscova vor fi cordiale. Astfel s-ar putea ajunge ca Germania, asemenea Turciei, Iranului și Afganistanului, să formeze într-o bună zi o alianță militară cu Moscova, în loc să se alăture Ligii de la Geneva. Urmarea ar fi izolarea Poloniei și granița europeană pe Rin.

Această conjunctură ar echivala cu sfîrșitul ideii pan-europene, cu sfîrșitul păcii europene. Mai înfii Europa Centrală și Balcanii, ulterior Occidentul european, ar constitui scena unei noi migrații a popoarelor.

Este în interesul tuturor europenilor să înlăture această posibilitate, asigurînd adeziunea Germaniei la Occident. De această problemă depinde destinul Europei.

Intrarea Germaniei în Liga Națiunilor de la Geneva nu ar putea substitui Uniunea Pan-Europeană.

Aceasta pentru că, în actuala sa formă, Liga Națiunilor de la Geneva constituie un pericol de durată pentru independența Europei. Prin intermediul ei, puterile extraeuropene ale Americii Latine, Extremului Orient și ale Imperiului Britanic au mână liberă să se amestece în afacerile europene, pe când, spre pildă, Marea Britanie ar interzice orice amestec al statelor europene în problemele imperiului său federal; la fel ar proceda, în temeiul doctrinei Monroe, și Statele Unite la un eventual amestec în relațiile americane.

Din cauza Ligii Națiunilor de la Geneva, Europa va deveni un obiect al politicii mondiale, o arenă a intrigilor politice mondiale. Problematika pusă în discuție la Geneva este în marea ei parte, europeană. Cu toate acestea, în areopagul genevez, Europa este reprezentată doar deficitar, în timp ce sud-americanii, est-asiaticii și britanicii de dincolo de oceane, în calitatea lor de membri ai Ligii Națiunilor, exercită o influență decisivă în organizarea politică a Europei; problemele vitale ale Europei sînt decise de către statele neeuropene.

Acest paradox este și mai mare datorită situației că Germania, Rusia și America de Nord, al căror interes în problemele europene este dintre cele mai mari, nu participă la aceste decizii, în timp ce statele est-asiatice și sud-americane funcționează ca judecători ai Europei.

Contra acestei tutele a Ligii Națiunilor Europa trebuie să ia atitudine. Trebuie recunoscută situația internațională nedemnă în care se află, luîndu-se măsuri în direcția afirmării independenței și autodeterminării sale. Ligii Națiunilor îi vor reveni deciziile în problemele intercontinentale, soluționarea problemelor pur europene urmînd a fi luate de către Europa în propriile ei mîini.

La o sută de ani după America, Europa trebuie să-și proclame propria ei doctrină Monroe: „Europa, europenilor!”.

Doctrina americană Monroe este expresia deciziei americane de a se opune categoric oricărei imixțiuni europene.

Pe vremea când Monroe a proclamat această doctrină, Europa nu era avizată să-i opună acestei declarații americane de solidaritate, una europeană. Aceasta în primul rând pentru că în acea vreme Sfânta Alianță reprezenta unitatea, și în al doilea rând pentru că Europa nu întrezărea posibilitatea ca o putere ne-europeană să cuteze cândva să se amestece în afacerile ei interne.

Între timp, situația s-a schimbat în defavoarea Europei; pe când America este azi asigurată contra amestecului european, Europa a ajuns cel mai slab și vulnerabil punct al politicii mondiale.

Ani de zile, în plină pace, Rinul a fost ținut ocupat de către britanici, americani și africani; turcii, care abia fuseseră alungați din Europa, au repătruns victorioși în ea și trupele rusești au înaintat, în 1920, pînă la Varșovia și Lemberg*, fără ca spiritul de solidaritate europeană să se fi trezit.

Dacă Europa va voi să se apere de propriul destin, acela de a fi câmp de luptă și obiect de dispută internațională, ar trebui să proclame ea însăși doctrina Monroe europeană: solidaritatea sa contra oricărui atac și ingerință a puterilor ne-europene. Trebuie clarificat că un amestec al puterilor străine în afacerile ei interne va fi la fel de puțin suportabil ca și în cazul Americii. Europa trebuie, în fine, să pretindă pentru sine însăși aceleași drepturi pe care le-a pretins pentru sine însăși America acum o sută de ani.

Această luare de poziție a Europei ar fi de o deosebită însemnătate în legătură cu pericolul rusesc. Fiecare încercare rusească de a forța schimbarea orînduirii unui stat european — azi în stil sovietic, mâine în sens absolutist — trebuie să primească prompt riposta curajoasă a întregii Europe, așa cum,

* Lvov (N. trad.)

cu o sută de ani în urmă, a fost întâmpinată, în America de Sud, tentativa de reintroducere a monarhiei.

*Pan-
Europa
ca o etapă*

Dacă o organizație mondială va lua locul actualei anarhii mondiale, statele vor trebui să se unească mai întâi ca super-state. Precum unirea Germaniei, Italiei și Poloniei au fost etape necesare pentru unirea Europei, tot așa unirea Europei este o etapă necesară pentru unitatea omenirii.

Este absurd să se dorească ca o Europă anarhică să constituie pilonul de susținere al unei comunități internaționale. Aceasta ar duce la veșnice conflicte, care mai degrabă ar otrăvi atmosfera întregii lumi decât să se încoloneze în ordinea internațională. În primul rând Europa trebuie să se unească și numai apoi omenirea; această desfășurare nu poate fi inversată.

Oponenții Pan-Europei vor opera mereu cu replici, cum ar fi: că Pan-Europa constituie un ideal mai îngust și mai limitat decât Liga Națiunilor, sau că este imoral și apolitic ca o alianță în scopul promovării păcii să fie geografic limitată numai la o parte a globului.

Pentru a sabota promovarea uniunii vamale europene, aceștia reclamă instituirea comerțului liber intercontinental, iar pentru sabotarea pactului european de garanție solicită un pact intercontinental de garanție, și în loc de Statele Unite ale Europei doresc constituirea Statelor Unite ale Lumii.

Tactica de a lăsa pe poimîine ce poți face mîine nu-și dezmente eficacitatea. Este o metodă favorită a reacțiunii să se ascundă sub masca radicalismului pentru a putea combate eficient progresul. Astfel, masele sînt orbite de către demagogi, cu perspectiva unor țeluri îndepărtate, de a căror realizare nici ei înșiși nu sînt convinși, numai pentru a abate masele de la obiectivele apropiate, de a căror îndeplinire ei se tem.

3. REORGANIZAREA LIGII NAȚIUNILOR

*Grupări
de state*

În actuala sa alcătuire, Liga Națiunilor se împarte în patru grupuri principale:

1. Statele Imperiului Britanic mondial;
2. Statele europene;
3. Statele latino-americane;
4. Statele extrem-orientale.

Dintre aceste grupuri, numai primul este organizat din punct de vedere internațional. Delegații Imperiului Britanic formează în cadrul Ligii Națiunilor o grupare interconectată; de exemplu, lordul Robert Cecil, ce pînă nu demult reprezenta la Geneva Africa de Sud, figurează actualmente în delegația britanică.

O dispută între Australia și Noua Zeelandă ar fi probabil aplanată la Londra, ca o afacere internă a federației britanice de state, și nicidecum la Geneva. Doar un conflict dintre un stat britanic și un membru nebritanic al Ligii ar ajunge să fie discutat la Geneva.

Prin poziția sa în cadrul Ligii Națiunilor, Imperiul Britanic mondial constituie un exemplu pentru celelalte grupe de state reprezentate la Geneva.

Dacă Pan-Europa s-ar constitui ca o federație de state, conflictele dintre statele europene ar fi aplanate de către aceasta, numai conflictele cu puterile extraeuropene urmînd a fi soluționate de către Liga Națiunilor. Pe acest temei, Liga Națiunilor n-ar fi în contradicție cu Pan-Europa, ci ar completa-o.

Ar fi o gravă greșeală din partea paneuropenilor, ideea de a lupta contra Ligii, în loc să o sprijine. Critica trebuie să se îndrepte contra modului mecanic de alcătuire și nu contra instituției. Atît timp cît nu există o organizație statală paneuropeană, Liga Națiunilor este unicul forum unde statele europene se pot întîlni, unica pavăză contra

haosului intereuropean. Din această cauză, punctul de vedere pan-european privitor la intrarea Germaniei în Liga Națiunilor este de dorit, căci acest pas al Germaniei va duce spre o comunitate de state europeană, și nu rusească.

*Federalism
interstatal*

Concomitent, mișcarea paneuropeană trebuie să intervină pentru autonomia Pan-Europei în cadrul Ligii Națiunilor, ca și pentru divizarea regională a acesteia. Scopul ei este desfacerea în grupe a Ligii Națiunilor, și în locul centralismului genevez, instituirea unui federalism interstatal.

Avantajul real al împărțirii regionale a Ligii Națiunilor constă în aceea că numai o astfel de reorganizare ar putea face posibilă intrarea în Ligă în egală măsură a Statelor Unite ale Americii și a Rusiei sovietice, fără a ceda din principiile lor internaționale. Recunoașterea Americii și a Rusiei Sovietice ca uniuni de popoare autonome le-ar determina pe acestea să nu se mai teamă de un amestec străin în domeniul lor de putere, doctrina americană Monroe, ca și cea sovietică, rămânând unanim recunoscute.

Extinderea Ligii Națiunilor ca o reală organizație mondială, ar fi ea însăși capabilă să-i confere prestigiul moral pe care nici o forță armată a Ligii nu l-ar egala.

La a cincea Conferință panamericană, la Santiago de Chile se va discuta despre constituirea unei federații a popoarelor americane. Dacă această federație a popoarelor americane, căreia îi va aparține și Uniunea nord-americană, va fi de actualitate azi sau mâine, ea va trebui, la un moment dat, să se delimiteze clar de rivala sa din Geneva: ori membrii americani vor ieși *in corpore* din Ligă, ori federația popoarelor americane va intra în cadrul ecumenicei Ligi a Națiunilor, ca o grupare închisă, asemeni grupării statelor britanice.

Consecințele ce ar putea urma, datorită extinderii Ligii Națiunilor prin înglobarea Pan-Americii, Liga riscând să explodeze, depind de regrupările regionale care vor avea loc sau nu.

După retragerea americanilor, Liga Națiunilor n-ar mai rămîne decît o uniune informă a europenilor, britanicilor și asiaticilor de est. Dacă și ultimele două grupe s-ar retrage din haosul european, ar rămîne doar organizația statelor paneuropene.

Înfăptuirea Pan-Europei în cadrul Ligii Națiunilor este posibilă și fără retragerea americanilor, dacă membrii săi europeni s-ar întruni într-o comunitate restrînsă, precum astăzi cea britanică și mîine cea americană.

Separarea delegațiilor europeni la Geneva și reunirea lor într-o grupă restrînsă de popoare ar produce concomitent criza și renașterea concepției Ligii Națiunilor.

Liga Națiunilor ar putea deveni cea mai înaltă instanță, în timp ce conflictele și problemele locale ar rămîne rezervate grupurilor restrînse de popoare. Aceste grupuri ar fi:

1. Grupul panamerican;
2. Grupul paneuropean;
3. Grupul britanic;
4. Grupul rusesc;
5. Grupul mongolic.

Dintre aceste cinci grupuri suprastatale de popoare există deja trei: cel panamerican, cel britanic și cel rusesc. Parlamentele lor suprastatale sînt: Conferința Pan-Americană, Conferința Imperiului Britanic și Congresul Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste.

Nestructurate rămîne doar grupul european și cel mongol.

Lumea mongolică este scindată în statul japonez și cel chinez. Ura dintre cele două state vecine (ce nouă ne pare la fel de fără sens precum le pare lor adversitatea franco-germană) nu face probabilă, într-un viitor apropiat, alcătuirea uniunii mongolice. Formarea acestei uniuni ar putea fi, cel mult, accelerată printr-o politică agresivă a seminiilor albe contra celor galbene. Atît timp cît Japonia și China nu se vor înțelege în privința unei politici mondiale comune, ele vor forma două grupe distincte în comunitatea Ligii Națiunilor în loc de una singură, astfel Liga

va avea în alcătuire șase grupuri, patru reprezentând rasa albă și două pe cea galbenă.

De o mai mare stringență pentru noi este însă problema Uniunii Paneuropene. Formarea ei este o condiție *sine qua non* a organizării regionale a lumii. Este imposibil ca patru puteri mondiale sau grupări de putere să se lase învinse de cinci state europene mici; ele vor trage consecințele și Liga Națiunilor se va destrăma prin ieșirea lor. Numai reprezentarea Europei unite ar constitui un vot decisiv în consiliul popoarelor.

*Echilibrul
interconti-
nental*

Nu avem nici un drept să scontăm pe schimbarea bruscă a mentalității politice a omenirii, sau pe speranța că Puterea se va înclina întotdeauna în fața Dreptului. Dacă azi ar trebui constituită o societate de state stabilă, fundamentul de drept al acesteia ar fi ancorat într-un sistem de putere solid.

Practica arată că o federație are perspective de durată dacă aduce un spor de putere. Acest spor se exteriorizează ori ca hegemonie, când un membru al federației este mai puternic decât totalitatea celorlalți (Prusia în cadrul Germaniei, marea Rusie în statul sovietic), ori sub formă cooperativă, când fiecare membru al federației este mai slab decât comunitatea compactă a celorlalți membri (SUA, Elveția).

Această cooperare trebuie întemeiată pe un anume echilibru, excluzându-se primejdia unei hegemonii, căci principiul cooperării este democratic, pe când cel hegemonic — autocratic.

Tot așa ar fi grupul de popoare paneuropene organizate într-o federație ecumenică de popoare pe bazele cooperării, căci nici un stat paneuropean n-ar fi destul de puternic să se ridice împotriva celorlalte, cu atât mai puțin împotriva unei grupări de state din cadrul Ligii Națiunilor. Cele cinci sau șase grupuri de putere reprezentate în Ligă ar păstra un echilibru între ele, nici unul neputându-se ridica împotriva celorlalte, într-un viitor previzibil.

Astfel subdivizată, Liga Națiunilor ar putea fi garanția păcii mondiale. Grupurile din cadrul ei ar putea încheia un acord de arbitraj, după o prealabilă dezarmare generală. Concomitent, formarea acestor grupări de state ar împiedica extinderea unor conflicte locale: puterile europene, spre pildă, n-ar fi obligate să intervină într-un conflict între SUA și Mexic, sau în războaiele de eliberare din India sau Coreea. Pentru statele europene, această garanție mutuală s-ar extinde numai în limitele europene. Astfel, primejdia unui război mondial ar fi simțitor îngrădită.

Liga Națiunilor este mixtura nereușită a două elemente a căror nefericită amalgamare este cauza incapacității sale vitale: Uniunea paneuropeană și Areopagul lumii. Uniunea paneuropeană ar fi compusă din delegațiile puterilor europene, iar instanța ecumenică de apel din reprezentanții celor cinci sau șase grupări de state.

Acest consiliu superior al puterilor lumii s-ar întruni periodic, într-un anumit sens fiind urmașul conferinței pentru dezarmare de la Washington.

*Washington
și Geneva*

Reprezentanții marilor puteri mondiale s-au întrunit anul trecut la Washington, nu pentru a termina un război, ci pentru a încheia amenințarea unei noi conflagrații. Subiectul l-a constituit preîntâmpinarea unui conflict japonezo-american, cu consecințe catastrofale asupra civilizației, sarcină de care conferința s-a achitat strălucit. Succesele sale situează pe departe în umbră tot ce Liga Națiunilor a realizat pînă acum.

America a fost reprezentată la Washington de către Statele Unite, Imperiul Britanic mondial de Anglia, Europa de Franța și Extremul Orient de Japonia, deci fiecare grupare de state de către puterea ei de rangul întâi. Singură Rusia a rămas nereprezentată, participanții nerecunoscînd legiimitatea regimului său, în să poate fi probabilă, la o viitoare conferință mondială, și participarea

puterii mondiale rusești. Dacă dezarmarea mărilor și oceanelor poate fi semnată și fără Rusia, dezarmarea uscatului — nu.

Astfel, prestația lui Harding la Washington s-a dovedit a fi mai bună decât cea a lui Wilson la Geneva.

Viitorul va fi orientat către o s i n t e z ă a acestor două tentative diferite menite să obțină pacea mondială: la Washington își va avea sediul Areopagul mondial, la Geneva cel european, adică Pan-Europa.

VII. PERICOLUL UNUI RĂZBOI ÎN EUROPA

„Războiul mondial doar a slăbit Europa — o viitoare
conflagrație ar distruge-o.”

1. PERICOLUL DE RĂZBOI

Europa se află în momentul de față pe
calea unui nou război.

*Anarhia
europeană*

Majoritatea statelor central și est-europene se pregătesc
diplomatic și militar în vederea acestuia. Ura și invidia dintre
vecini sînt mai mari decît în 1919.

Vinovată de acest amenințător pericol de război generalizat
este anarhia internațională care dăinuie în Europa.

Situația europeană se aseamănă cu aceea dintr-un spațiu restrîns
în care trăiesc laolaltă 26 de oameni, cu un nivel îndoielnic de
cultură și morală. Ei sînt înarmați pînă-n dinți cu arme toxice,
bombe, arme de foc și arme albe. Cu toții sînt falși și pîndesc
oazia să se îmbogățească pe spezele vecinilor lor, fiind dominați
de ură și invidie reciprocă, vendettă și rea-voință. Sînt ocupați cu
comploturi, își ascut și-și încearcă armele, își aduc injurii
reciproce, pe furiș sau pe față, în modul cel mai jignitor cu putință,
nedorind în nici un chip să renunțe la această libertate prost
înțeleasă. De aici și preferința lor pentru sistemul unei anarhii
absolute, în locul oricărei organizări sociale. Toți sînt decși să-și
rezolve conflictele de interese și divergențele de opinii prin răfuieți
și duel, în loc să recurgă la o instanță.

Nu e deloc anevoie de prezis că, mai devreme sau mai tîrziu,
între acești sălbatici va izbucni o luptă pe viață și pe moarte și că,
în învîlmășeala ce se va isca, vor cădea victimă atît participanții,
cît și spectatorii.

Împotriva acestei catastrofe nu există decît o singură salvare, aceea ca respectivii, sortiți să conviețuiască împreună încă multă vreme, să se hotărească să-și facă conviețuirea cît mai suportabilă cu putință. Acest lucru poate reuși decît prin introducerea organizării în locul anarhiei.

E nevoie de o întrunire în jurul mesei rotunde pentru a inventa o organizație care să ofere maximum de siguranță posibilă cu minimum de sacrificii. În locul disputei violente, instanța trebuie să-și spună cuvîntul, în acest scop instituindu-se o curte de arbitraj. De asemenea, va trebui să se renunțe la dreptul de a purta în permanență arme, ceea ce stimulează tentația de a abuza de ele. În fine, trebuie să se hotărească că oricare bătauș și turbulent al păcii, cel ce va agresa un camarad și va refuza să se supună organelor de justiție unanim recunoscute, să fie dezarmat și pedepsit de către ceilalți în mod solidar.

*Organizare
în loc de
anarhie*

Aceasta este calea pe care trebuie să pășească cele 26 de state dacă vor să evite în ultima clipă declinul:

Organizare în loc de anarhie; Curte de arbitraj în loc de război; Dezarmare în loc de înarmare mondială; Garanții solidare în loc de legitimă apărare; Cooperare în loc de concurență.

În nici o parte a lumii, exceptînd Extremul-Orient, nu domnește o situație internațională atît de primitivă și barbară ca în Europa. Statele panamericane, cele ale Imperiului mondial britanic și cele aparținînd Rusiei Sovietice se întrunesc periodic în conferințe, pentru a discuta în spirit pașnic toate problemele aflate în suspensie și spre a rezolva în mod pașnic eventualele conflicte. Ele se consfătuiesc asupra tuturor posibilităților ca tensiunile să fie rezolvate amiabil, prin acțiuni convergente unanim acceptate. Toate aceste state sacrifică un minimum din suveranitatea lor, pentru ca acest sacrificiu să le fie din plin răsplătit printr-o ordine de drept suprastatală.

Numai statele Europei perseverează în privilegiul anarhiei militare, discutând doar cu pistolul îndreptat împotriva celui alt. Ele țin morțiș la principiul vendetei, refuzând din aroganță și prostie introducerea ordinii de drept.

Aceste state nu pot sau nu vor să vadă că este exclus ca într-un spațiu restrâns de cinci milioane de kilometri pătrați să poată conviețui timp îndelungat 26 de state înghesuite unele într-altele, fără ca să se îmbrîncească sau să se calce pe picioare, și că poate fi suficient un prilej insignifiant pentru ca Europa să se transforme într-un morman de ruine și o hecatombă.

Cine ia în considerație acest lucru și iubește Europa n-are voie să precupețească nici un efort pentru a-și salva continentul aflat în primejdie de moarte.

2. VIITORUL RĂZBOI

Dacă cei ce conduc și cei ce sînt conduși în Europa ar avea cît de cît o idee clară de ceea ce înseamnă viitorul război, n-ar mai lăsa să le scape nici o posibilitate pentru a-l îndepărta definitiv. Însă oamenii n-au habar despre ce le stă în față, imaginația lor este mărginită și îndreptată mai degrabă spre înapoi decît spre înainte. Este mai comod să proiectezi în viitor întîmplări din trecut fără a face vreo schimbare, decît să proiectezi lucruri ce nu s-au întîmplat pînă acum. Așa se face că în 1913 aproape nimeni n-a avut o viziune reală asupra unui război mondial ale cărei orori au întrecut toate previziunile. Tot astfel, actualmente nimeni nu are o imagine reală despre un eventual război, ale cărui grozăvii vor depăși toate fanteziile europene.

Europenii și-au închipuit războiul mondial ca pe unul asemănător războiului din 1870, iar pe cel care ar putea urma ca fiind aidoma celui tocmai încheiat. Or, este sigur că un viitor război îl va depăși în cruzime și grozăvie pe cel precedent, așa cum Războiul Mondial l-a depășit pe cel din 1870.

*Un război
de
exter-
minare*

Aceasta pentru că descoperirile tehnice devin din an în an tot mai complexe și amplifică mijloacele de distrugere. Viitorul război nu va fi purtat sub semnul tehnicii mecanice, ci sub cel al chimiei, nu va fi purtat cu oțelul, ci cu substanțele toxice.

Dacă va izbucni un nou război între marile puteri europene, scopul acestuia nu va fi capitularea adversarului, ci distrugerea națiunii dușmane.

Viitorul război va fi purtat dincolo de frontul de luptă, în spatele lui, înainte de toate vizate fiind marile centre urbane inamice. Acolo, nevestele și copiii soldaților vor fi lichidați cu bombe toxice, pentru a se înlătura un posibil viitor război de revanșă. Nici o diferență nu va exista între prima linie de front și spatele său, precum nu va fi nici o diferență între combatanți și necombatanți. Fiecare oraș cucerit va fi distrus, fiecare inamic capturat va fi lichidat.

Tehnica războiului chimic a evoluat într-o așa mare măsură, de la 1918 pînă acum, încît în viitor cîteva bombe aruncate dintr-un avion vor ajunge să distrugă o metropolă de un milion de locuitori. Este ridicol să ne așteptăm ca acei ce vor conduce un asemenea război să renunțe la asemenea mijloace de luptă foarte eficiente, chiar dacă s-ar fi angajat anterior să nu folosească în nici un caz gazele de luptă. Un următor război va fi purtat, literalmente, pe viață și pe moarte, fiecare slăbiciune manifestată pe parcursul său echivalînd cu o sinucidere.

Acest viitor război nu se va încheia cu un acord de pace, ci cu nimicirea poporului învins. Statul învins va avea parte de soarta Cartaginei după al treilea război punic.

Națiunea învingătoare, fără deosebire de apartenență politică, va încuviința, în unanimitate, politica de distrugere promovată de către conducătorii ei, oricare altă ieșire din război punîndu-l pe învingător în pericolul ca, după una sau două generații, să fie atacat cu ură și sete de revanșă de fostul adversar, pentru a fi în final învins și nimicit. În lipsa unui *modus vivendi* în bună-vecinătate, fiecare națiune va prefera să-și distrugă vecinul, decît

să fie ea însăși, mai devreme sau mai târziu, lichidată de acesta. În existența statală europeană se va repeta situația petrecută pe vremea vendetelor, când familii învrăjbite duceau o luptă sîngeroasă pînă la distrugerea uneia dintre ele.

În orice caz, un asemenea război de nimicire, în care vor fi atrase și celelalte națiuni ale continentului, va însemna pierirea Europei. Nici națiunile supraviețuitoare nu-și vor mai putea reveni după pierderile cantitative și calitative în oameni și materiale suferite.

Dacă, de exemplu, Germania, obsedată de avantajele materiale ale unei invenții epocale și sedusă de aventurieri orgolioși, ar declanșa un conflict armat revanșard contra Franței, ar urma, în cazul unei înfrîngerii, să fie nimicită sau, în caz că ar câștiga războiul, ruinaată.

*Orice
război
european
ar fi
neprofitabil*

Și, ca totdeauna, desfășurarea pe mai departe a războiului este previzibilă; este sigur faptul că în decursul primelor săptămîni de război bazinul Rhur-ului (și probabil și cel al Sileziei) ar urma să fie distruse de bombardamente. Astfel, într-o singură zi s-ar putea prăbuși o întreprindere pentru a cărei edificare poporul german a cheltuit timp de un secol tot ce a avut mai bun. Nici o despăgubire de război n-ar putea tămădui aceste răni și oferi Germaniei posibilitatea recuperării cîndva a handicapului ce-l are față de industria americană și engleză, aflate în avans față de ea.

Un război de nimicire victorios al Franței contra unei mari puteri europene i-ar asigura, probabil, pentru o scurtă bucată de vreme, hegemonia pe continent. Această hegemonie ar fi însă prea scump plătită, căci avînd o rată a natalității redusă, Franța n-ar mai fi nicicînd capabilă să-și recupereze pierderile umane; populația sa ar scădea rapid sub nivelul celei italiene, nemaiputîndu-și menține hegemonia și cu atît mai puțin șansa de a face față unei agresiuni rusești. Va trebui astfel să sîngereze nu numai la înfrîngerea sa, dar și în cazul unei victorii.

Nici o națiune europeană nu dispune de un excedent al forței vitale a poporului sau avuției naționale, pentru a-și putea permite luxul unui război în care se va alege cu cel puțin o rană nevindecabilă.

Războiul Mondial doar a slăbit Europa, viitorul război îi va da lovitura mortală. Acel bărbat de stat care va semna declarația de război care va declanșa următoarea conflagrație intereuropeană, va semna totodată sentința capitală a Europei. După acest război, Europa va deveni un câmp de ruine, precum sînt azi ținuturile odinioară înfloritoare ale Orientului Mijlociu; Berlinul și Parisul vor împărtăși soarta Babilonului și a orașului Ninive.

O singură putere se va afirma ca victorioasă la terminarea viitorului război european, și aceea va fi Rusia. Autodistrugerea Europei va deschide drumul viitoarei invazii a Rusiei, la fel cum autonimicirea Chinei — viitoarei cuceriri a ei de către Japonia.

*Pacea ca
îndatorire
națională*

Ținînd cont de previziunile tehnice și politice legate de o posibilă conflagrație europeană, oricine-și iubește propriul popor trebuie să fie un **p a c i f i s t**. Naționalismul șovin ce-și împinge poporul către un nou război, chiar dacă ar fi de bună-credință crezînd că-și servește astfel patria, are doar scuza neștiinței și lipsei de imaginație în prospectarea viitorului.

Numai persoane asemenea lui Erostrat, cu înclinații criminale, sau oameni la care ura oarbă contra națiunii dușmane este mai mare decît afecțiunea pentru propriul neam pot să propage un nou conflict european în care ar fi gata să-și distrugă propriul popor, numai ca să-l vadă exterminat pe dușman.

Pentru orice european, indiferent de naționalitate și stare socială, trebuie să fie o chestiune de **o n o a r e p e r s o n a l ă** să se opună prin toate mijloacele acestei propagande de război. Acela care va adopta o atitudine pasivă față de eventualitatea unui viitor război, preia asupra sa o parte a răspunderii consecințelor acestui măcel, consecințe ce vor fi și mai grave ca în războiul trecut. Într-o asemenea problemă de viață și moarte

pentru europeni și civilizația lor, nu poate fi vorba de neutralitate.

Cine se va eschiva în fața deciziei, facilitând în mod indirect ascensiunea incendiatorilor Europei, se va face vinovat de înaltă trădare față de propriul popor, față de Europa și față de umanitate.

3. PAN-EUROPA ȘI PACEA

Nici un mijloc nu trebuie precupețit pentru a scuti lumea întreagă de un viitor război mondial.

Conferințe înainte, nu după război

Europa va trebui să urmeze exemplul marilor puteri ale Pacificului. Pe când statele Europei s-au întrunit în jurul mesei rotunde după ce 10 milioane de oameni fuseseră uciși, și de două ori pe atîta răniți, continentul suferind pagube de nemăsurat, la Washington, puterile mondiale americană și japoneză, amenințate de pericolul unei posibile conflagrații, au semnat un acord de pace în cadrul unei conferințe, fără să se fi vărsat nici o picătură de sînge. Grație acestui gest magistral, caracterizat prin inteligență și mărinimie, s-au cruțat pe sine, cît și întreaga lume de o inexprimabilă durere și de nemăsurate pagube. Au salvat viața a milioane de oameni, sănătatea și avutul lor, aflîndu-se actualmente, de ambele țarmuri ale Pacificului, într-o situație mai fericită decît după un război pe care l-ar fi cîștigat.

Situația europenilor, nu numai a învingătorilor, dar și a învingătorilor, ar fi fost incomparabil mai favorabilă dacă conferința de pace ar fi avut loc în primăvara anului 1914, în loc de primăvara lui 1919. Trecutul nu mai poate fi schimbat, însă învățămintele sale pot fi folosite pentru edificarea unui viitor mai bun. Doar astfel va putea Europa trage oarecare foloase de pe urma groaznicelor întîmplări.

Situația politică a Europei este, și după încheierea păcii, labilă. Există în Europa cel puțin o duzină de focare deschise de la care, în orice moment, poate izbucni un incendiu care să

Pan-Europa, calea spre pace

distrugă continentul. În cadrul fiecărei națiuni europene există lideri orgolioși și partide belicoase, care salută orice criză politică cu speranța că, printr-un nou război, ar accede din nou la putere.

Ar fi de un optimism ridicol să acceptăm naivitatea pacifiștilor care se așteaptă ca popoarele Europei, alterate de tristele experiențe dobândite în ultimul război, să șovăie în a se arunca unul într-altul. Istoria ultimilor ani contrazice această ipoteză. De la terminarea ultimului război, două state europene, ce au cunoscut pe pielea lor războiul, au declanșat noi conflicte armate: Polonia a atacat sudul Rusiei, iar Grecia — podișul Anatoliei²⁵. În ambele cazuri, popoarele și-au urmat orbește conducătorii intrînd în război, Liga Națiunilor dovendindu-și neputința în a împiedica aceste două conflicte.

Și celelalte popoare ar fi intrat în război ca la comandă, ca și în 1914.

Speranța de pace edificată pe un atare fundament denotă miopie și este lipsită de șanse. Trebuie realizate garanții reale de pace, care să facă un război între statele europene la fel de imposibil precum este actualmente un conflict între statele Uniunii Nord-Americane sau ale Imperiului Britanic, sau mîine între statele continentului american.

Interesele și relațiile mutuale ale statelor europene sînt atît de strîns întrepătrunse, încît două state europene vecine nu pot avea în față decît două alternative de durată: ostilitatea sau alianța. O vecinătate corectă și indiferentă nu mai poate fi posibilă. Europa poate deveni ori teatrul unor veșnice războaie, ori teritoriul unei păci permanente.

Doar o alianță paneuropeană ar putea asigura pacea internă a Europei, prin stabilirea și garantarea solidară a Curții de Arbitraj obligatorii. Nimic nu ar putea compensa avantajul pe care l-ar cîștiga Europa dintr-o asemenea alianță pacifică.

Această garanție de pace internă, ce ar avea ca urmare un avînt în toate domeniile, ar fi întregită și de o securitate a păcii în plan

extern. Europa aliată ar trebui să încheie acorduri de arbitraj cu Anglia și Rusia, Pan-America și Extremul-Orient care să-i confere garanții în cazul unei conflagrații în afara Europei.

Statele europene sînt prea slabe la ora actuală pentru a putea impune pacea și în afara zonei lor de putere. Ele n-ar putea înlătura un posibil conflict japonezo-chinez, japonezo-american sau rusochinez, la fel de puțin o revoluție pe subcontinentul indian sau în peninsula coreeană. Asia înregistrează multe probleme nesoluționate, a căror rezolvare este momentan imprevizibilă și care vor conduce probabil, cîndva, la conflicte armate între marile puteri asiatice. Un asemenea tablou dezolant îl prezintă Europa care nu va putea împiedica atacurile acestora, trebuind să se țină la distanță de ele, avînd grijă ca măcar acest continent să fie scutit de viitoare conflicte.

Spre deosebire de Asia, în Europa nu există nici un succes politic obținut pe calea războiului, care să nu fi costat de sute de ori prețul. De aceea, în Europa pacifismul nu este numai o necesitate dictată de etică, ci și una dictată de inteligență, nu numai o cerință a europenismului, ci și una a egoismului național.

De aceea, *pacea europeană* trebuie să constituie țelul imediat al tuturor pacifiștilor europeni, la fel cum este pacea americană pentru pacifiștii americani. Odată ce pacea continentală este asigurată, drumul către asigurarea păcii mondiale este deschis. Parcurgerea inversă a acestui traseu ar amesteca Europa în toate conflictele mondiale, accelerînd, în loc să stopeze, declinul său.

VIII. EUROPA DUPĂ RĂZBOIUL MONDIAL

„Dacă nu rațiunea, atunci necesitatea va crea Pan-Europa”

1. ELIBERAREA EUROPEI DE EST

Inainte de Războiul Mondial, Europa era scindată în două sisteme: Vestul liberal și Estul conservator. Majoritatea națiunilor occidentale erau libere, în timp ce majoritatea celor orientale erau oprite. *Metternich și Mazzini*

În vreme ce în vestul european se impusese principiul dreptului popoarelor la autodeterminare națională, în estul european existau trei popoare dominante: germanii, maghiarii și rușii mari, celelalte națiuni fiind îngrădite în libertatea lor.

Înainte de război, o uniune paneuropeană ar fi silit națiunile libere ale Vestului să-și violeze propriile idealuri politice, să garanteze pentru lipsa de libertate a estonienilor și letonilor, polonezilor și lituanienilor, cehilor și slovacilor, ucrainenilor, slovenilor și croaților, ca și pentru oprimarea provinciilor italiene, sârbești și românești din monarhia habsburgică. Această garanție ar fi fost improbabil de obținut, căci simpatiile occidentalilor pentru națiunile oprite erau mai puternice decât pentru națiunile oprimate. Probabil că Vestul ar fi putut încheia cu Estul alianțe politice cu un anumit scop, nu însă și o federație suprastatală.

Pe de altă parte, mentalitatea curților imperiale est-europene a împiedicat o asociere europeană, acestea, indiferent că erau germane, austriece sau ruse, considerând ca o înjosire subordonarea lor unei majorități democratice.

Astfel, în Est, ideea paneuropeană ar fi apărut ca o reînviere a Sfintei Alianțe în spiritul lui Metternich, pe când în Vest ca

o înnoire a Europei în sensul văzut de Mazzini. De o înfăptuire a Pan-Europei nici nu putea fi vorba, înainte ca unul dintre aceste principii să triumfe asupra celui alt.

Războiul Mondial a adus cu sine și decizia: Mazzini l-a învins pe Metternich, Vestul a învins Estul, principiile liberale pe cele conservatoare, ideile democratice pe cele autocratice. Prin prăbușirea ultimelor trei monarhii imperiale europene, popoarele oprimate din estul european au devenit libere. Aceste popoare eliberate s-au organizat, constituind republici democratice sau alipindu-se la statele surori independente, deja existente.

Această revoluție națională est-europeană a constituit o etapă hotărâtoare pe drumul către Pan-Europa, căci datorită ei Europa a dobândit o fizionomie unitară pe fundamentul statului național și al democrației. Contradicția dintre popoarele dominante și cele dominate, dintre vestul și estul Europei a încetat. Germania a devenit o republică democratică, prin politica sa internă afiliindu-se statelor occidentale. Doar Rusia s-a desprins de Europa prin introducerea sovietismului, în timp ce statele ei marginale și-au declarat afilierea la democrațiile occidentale, fondînd state naționale de sine stătătoare. Astfel, Europa a ajuns pe jumătate mai mică ca înainte de război, cu o structură politică internă evident mai omogenă.

*Opreziune
națională
odinioară
și astăzi*

Astăzi, toate marile națiuni ale Europei au propriul lor stat ca reper central al vieții naționale. Tutela pe care unele popoare europene o exercitau asupra altora a fost lichidată. Astfel, au fost puse bazele unei uniuni paneuropene de națiuni libere.

Evident că, prin schimbările produse, oprimarea națională în Europa nu a încetat definitiv. Milioane de germani, maghiari și ucraineni sînt abandonați oprimării naționale a popoarelor vecine. Oricît de nedrepte și condamnabile ar fi aceste oprimări, popoarelor respective le rămîne cel puțin

posibilitatea ca propriul lor stat național să le fie sprijin și centru de iradiere culturală, pe cînd înainte de război întregi națiuni culturale europene erau private de libertate națională.

În pofida acestor relicve de agresare națională, pentru a căror înlăturare fiecare bun european trebuie să-și dea concursul, s-a realizat în planul structurii politice europene un progres în raport cu situația antebelică.

Niciînd, de la sfîrșitul Sfintei Alianțe, n-a fost Europa atît de coaptă pentru o alianță politică, ca acum. Federalizării sale i se opune actualmente o rezistență psihologică, nicidecum una politică. Această rezistență psihologică trebuie înfrîntă prin redeșteptarea unui sentiment de solidaritate paneuropeană, aceasta constituind misiunea prioritară a tuturor deschizătorilor de drum ai opiniei publice europene.

2. POLITICA EUROPEANĂ ȘI ECONOMIA

Noua hartă a Europei a fost concepută conform aspirațiilor naționale, nu în conformitate cu necesitățile economice.

În timp ce dezvoltarea economică și tehnică actuală are tendința desființării granițelor vamale existente, tratatul de pace de la Paris a trasat altele noi.

Zona economică germană, cu exemplara sa organizare, a fost secționată prin „coridorul Danzigului”²⁶ și ciuntită prin pierderea Sileziei Superioare, Lorenei și ținutului Saar.

Zona economică austro-ungară a fost și ea divizată; în jurul nou-createi Cehoslovacii, ale cărei fabrici asigurau o bună parte din producția industrială a monarhiei habsburgice, au fost trasate granițe vamale ce o separă de consumatorii ei de pînă mai de ieri, obligînd-o să se adreseze altor cumpărători.

Viena, pînă recent capitala unui imperiu de 50 de milioane de locuitori, a ajuns capitala supradimensionată a unei țări sărace și puțin fertile de 5 milioane de locuitori, incapabilă să asigure hrana unei metropole disproporționate.

*Consecințele
economice
ale
tratatului
de pace*

Acordul de pace de la Paris reprezintă, față de relațiile antebelice, un progres din punct de vedere politic și un regres din perspectivă economică. Paralel cu succesele de moment ale demagogilor naționaliști, milioane de oameni sînt pauperizați și continentul este amenințat cu ruina economică.

În loc de a trata problemele naționale din punct de vedere național și pe cele economice din perspectivă economică, economia a fost subordonată politicii, Europei abia eliberate inoculîndu-i-se germenii falimentului economic.

Declinul economic al Europei are următoarele cauze principale:

1. Războiul, cu ravagiile sale în comerț și debușeuri, pe teatrele de luptă, în rîndul populației și în atitudinea față de muncă.

2. Desprinderea Rusiei de continent, ca urmare a revoluției, blocadei și catastrofei sale economice.

3. Marile înarmări și staționări de trupe în Europa, datorită situației politice nesigure.

4. Nerezolvarea problemei despăgubirilor de război și crizele cauzate de aceasta.

5. Îndatorarea generală față de puterile extraeuropene.

6. Scindarea artificială a zonelor economice ale Europei Centrale, datorată acordurilor de pace.

Acestea sînt principalele cauze ale haosului economic european, ale șomajului, ale lipsurilor și dezordinii sociale.

*Reconstrucția
economică
a Europei*

Pentru înlăturarea acestui haos, întreaga Europă trebuie să considere ca sarcini urgente: reconstruirea zonelor distruse, ridicarea moralei muncii, soluționarea definitivă a despăgubirilor și datoriilor de război, recunoașterea regimului rus și sprijinirea energică a renașterii Rusiei, și în acord cu ea, promovarea unui program de dezarmare și creare a uniunii vamale paneuropene, care să reconstituie legăturile comerciale distruse.

Toate aceste probleme care sînt, în primul rînd, problemele vitale ale continentului european, trebuie soluționate în deplină înțelegere în cadrul unei conferințe paneuropene.

Singura soluție la îndemână este o pacificare de durată a acestui continent greuîncercat. Atîta vreme cît fiecare stat se simte amenințat de vecinii săi, nu se poate instaura o atmosferă propice dezvoltării unei economii paneuropene.

Numai o reconstrucție de largă perspectivă a Europei, pe baze democrat-federative, va putea remedia economic fărîmițarea Austro-Ungariei și ciuntirea Germaniei. Acei oameni de stat ce știu mai puțin a construi, și mai mult a distruge, sînt diletanți și demagogi ce trebuie să dispară, făcînd loc unor lideri constructivi.

Cu cît vor crește lipsurile și mizeria în Europa, cu atît popoarele vor recunoaște necesitatea unei politici economice. De-abia atunci vor renunța de bună voie la o parte din suveranitatea lor, pentru a se salva de foamete, falimente și războaie.

Dacă nu o va impune rațiunea, Pan Europa va fi creată de necesitate. Astăzi, Europa mai poate deveni o comunitate a muncii, dar mîine va deveni cu siguranță o comunitate a suferinței. De va fi prea tîrziu, Europa, unită sau nu, va păși pe drumul fără de întoarcere al distrugerii.

3. PAN-EUROPA ȘI TRATATUL DE LA VERSAILLES

Europa de azi este creația tratatelor de pace de la Paris²⁷. Orice reconstrucție a Europei trebuie să pornească de la ele.

*Versailles
și pacea*

Realismul politic european are în momentul de față două alternative: acceptarea acestor tratate, cu toate carențele și nedreptățile lor, sau acceptarea războiului și a haosului.

Despre o rectificare pașnică a noilor granițe din interiorul Europei nu poate fi încă multă vreme vorba. Cu mentalitatea actuală a popoarelor și liderilor pe care și i-au ales, o cedare voluntară a teritoriilor cucerite este o imposibilitate de ordin psihologic. Țările europene învingătoare ar intra mai de-

grabă într-un nou război decît să cedeze provinciile germane ce le-au revenit, la fel cum Germania nu ar fi renunțat nicicînd de la sine la orașul Posen*, cu atît mai puțin la Alsacia și Lorena sau la ținutul Schleswig-ului de Nord. Deci, acela care se preocupă pe mai departe de schimbarea granițelor germane, va face o politică de război. Fiecare pacifist, indiferent dacă-i convine sau nu, trebuie să se acomodeze cu actualele granițe statuate la Versailles, căci acela ce tulbură această situație, tulbură pacea Europei.

Ar fi absolut greșit însă să considerăm acordurile de la Paris ca sfîrșitul evoluției europene, în loc de a vedea în ele bazele acesteia. Cu toate scăderile sale, tratatul de la Paris a constituit primul pas spre reconstrucția europeană după haosul Războiului Mondial.

Aceste tratate de pace au desfăcut în componentele ei naționale configurația politică est-europeană anormală ce dăinuise pînă atunci, nu pentru înmulțirea numărului statelor europene și, implicit, a dezordinii generale, ci pentru a facilita apariția republicilor de sine-stătătoare, liber-asociate în locul statelor militariste, confederate prin forță. Avantajele comunității de pînă mai ieri trebuie să se îmbine cu prioritățile libertății nou-dobîndite. Descompunerea Austro-Ungariei a avut sensul de a-i elibera componentele în scopul sintezei Pan-Europiei.

Orice posibilitate de dezvoltare a mișcării paneuropene, va trebui să decurgă din actualul sistem al statelor europene. O conferință paneuropeană care va avea pe ordinea de zi revizuirea granițelor trasate la Versailles, St. Germain și Trianon ar fi sortită eșecului, înainte chiar de a avea loc. Perspective de reușită ar exista doar dacă ar fi excluse din principiu, în cadrul dezbaterilor, toate problemele teritoriale.

Numai cu această condiție ar fi cu putință să se treacă la revizuirea completă a celui de-al doilea capitol al tratatelor de la Paris, și anume a laturii lor economice. În contrast cu con-

* Poznan, actualmente în Polonia de Vest (N. trad.)

dițiile teritoriale de încheiere a păcii, cele economice nu constituie o problemă de onoare națională, nici un „*noli me tangere*”. Ele au fost supuse în ultimii ani unor multiple revizuri care vor trebui continuate încă în viitor. Aceste revizuri trebuie să facă nu numai obiectul interesului celor învinși, dar și al învingătorilor. Aceasta pentru că problema despăgubirilor de război trebuie, pe cât posibil, depolitizată, devenind astfel o problemă de afaceri pe care oamenii de afaceri s-o rezolve în interes reciproc. Soluția va fi fezabilă când adversarii vor renunța la punctul lor de vedere pur național, pentru a se întâlni pe terenul interesului general european. Interesul Europei este în egală măsură interesul Franței, ca și al Germaniei. Ca germani și francezi, aceiași oameni pot fi adversari, ca europeni însă sînt aliați.

După ce despăgubirile de război din partea Germaniei vor face cu puțință reconstrucția nordului Franței, economia europeană are în față o altă sarcină: desființarea treptată a barierelor vamale intereuropene, contopirea zonelor economice naționale într-una paneuropeană, singura capabilă să facă față cu succes concurenței industriei americane.

Dacă Europa va fi conștientizată de acest fapt și colaborarea economică va înlocui lupta concurențială, atunci în mod automat se vor schimba toate prevederile economice ale tratatelor de pace, ceea ce va da naștere unei tendințe de asociere amicală.

Dar înțelegerea amicală nu poate avea loc atîta vreme cît atmosfera economică este viciată de probleme politice, atîta vreme cît germanii pretind retrocedarea Danzig-ului și a Sileziei Superioare, Franța pe de altă parte activînd în direcția spargerii unității germane. Toate aceste încercări de a schimba harta Europei duc la război, pe cînd recunoașterea granițelor actuale, concomitent cu lupta contra barierelor vamale duc către Statele Unite ale Europei, unde granițele interstatale își pierd importanța lor actuală, devenind simple limite administrative.

*Uniunea
vamală
europeană*

4. MICA ANTANTĂ

*Statele
Unite ale
Europei
Răsăritene*

Gîndul că statele europene, în izolarea lor, nu pot fi viabile a dus la întemeierea Micii Antante. În acest sens, Mica Antantă poate constitui germenele Pan-Europei.

Prin despărțirea de Rusia, Europa a adoptat o nouă configurație, compusă din trei grupe principale: Occidentul latin (Portugalia, Spania, Franța, Belgia, Italia), centrul germanic (Germania, Olanda, Danemarca, Suedia, Norvegia) și, în fine, Europa de Est, preponderent slavă (Finlanda, Țările Baltice, Mica Antantă, Ungaria, Balcanii).

Din acestea din urmă, statele est-europene răsărite pe ruinele Austriei, Ungariei, Rusiei occidentale și ale Ligii Balcanice, Masaryk a dorit să creeze, imediat după terminarea războiului, o federație care să le asigure o independență durabilă față de Germania și Rusia.

Acest întreg teritoriu, ce se întinde din Finlanda pînă în Grecia, cuprinde jumătate din statele europene, o treime din Europa și din europeni.

*Mica
Antantă*

Acea mare federație ce ar fi însemnat un pas uriaș înspre Statele Unite ale Europei nu a luat ființă. În locul ei s-a înfăptuit doar Mica Antantă, prin alianța Cehoslovaciei, Regatului Slavilor de Sud* și România. Polonia (prin alianța ei cu România), ca și Austria, în virtutea tratatului de la Lana²⁸ întrețin relații strînse cu această grupare. Acum, ca și înainte, Mica Antantă tinde, în sensul visat de Masaryk, de a se extinde spre nord și sud, constituind temelia Statelor Unite ale Europei.

Și în actuala sa configurație, Mica Antantă este o mare putere europeană. Împreună cu Polonia dispune de 70 milioane de locuitori și de o suprafață de peste un milion de kilometri pătrați, fiind deci (împreună cu Polonia), de două ori

*Viitoarea Iugoslavie (N. trad.)

mai mare ca Germania și avînd un număr de locuitori echivalent celui al Germaniei antebelice.

Aceste State Unite ale Europei de Est au dobîndit o poziție influentă în Europa, atît datorită alianței lor cu Franța, cît și iscusinței conducătorilor ei (îndeosebi Dr. Beneș). Ele au împreună un număr mai mare de locuitori decît oricare dintre cele trei mari națiuni europene. Împreună cu Franța și Belgia, această grupare de state dispune de două cincimi din totalul populației Pan-Europei și ar putea constitui nucleul de cristalizare al construcției ei, dacă, bineînțeles, își va asuma aceasta ca scop principal al politicii sale.

Pentru moment, scopul acestei grupări de popoare nu este constituirea unei federații europene, ci apărarea contra Rusiei și neutralizarea Germaniei, Ungariei și Bulgariei. Atîta timp cît Mica Antantă nu va ajunge la o înțelegere amicală cu Germania demilitarizată și democratică, nu-și va putea duce la capăt misiunea paneuropeană, existînd pericolul ca într-o bună zi să se trezească strivită de Rusia renăscută și de aliații ei germani.

Mica Antantă constituie primul simptom al reconstrucției europene, o depășire a dezmembrării Austriei printr-o nouă sinteză. Misiunea ei economică, aceea de a croi drumul către alianța vamală paneuropeană prin intermediul unei federații dunărene, nu s-a îndeplinit. Vinovat de acest insucces este haosul monetar est-european, care face aproape imposibilă instituirea unor relații economice internaționale. Astfel, această sarcină importantă rămîne rezervată viitorului.

Oricum, Micii Antante trebuie să-i fie recunoscut meritul de a fi încetățenit în Europa un nou sistem de state, după modelul sistemului american, capabil să îmbine avantajele solidarității din politica externă cu păstrarea suveranității interne, comunitatea politică consolidîndu-se prin conferințe periodice.

Acest sistem va putea fi preluat și de către alte grupuri de state europene, cum ar fi cele scandinave, netezindu-se astfel, prin alianța lor, drumul către o cooperare paneuropeană.

IX. GERMANIA ȘI FRANȚA

„Din teribila criză în care se zbat actualmente, Germania și Franța vor ieși ori aliate și europene, ori devorându-se reciproc, vor singera deopotrivă într-o feroce înclăștare.”

1. PROBLEMA CENTRALĂ A EUROPEI

Cea mai mare piedică în calea realizării Statelor Unite ale Europei o constituie rivalitatea milenară dintre cele mai populate state ale Pan-Europei: Germania și Franța.

*Rivalitatea
istorică*

Imperiul Franc sau franco-german al lui Carol cel Mare s-a destrămat sub domnia fiului său Ludovic. Pe ruine sale s-au dezvoltat Germania, Franța și Italia.

De atunci datează înclăștarea dintre Germania și Franța pentru moștenirea lui Carol cel Mare și hegemonia europeană.

În pofida slăbiciunii sale interne, Imperiul Romano-German și-a afirmat poziția sa de prim rang în Europa pînă la începutul erei moderne. Și Împăratul Carol al V-lea a făcut încercarea de a făuri o monarhie universală europeană și de a frînge puterea Franței. Tentativa a eșuat însă, Franța a ieșit întărită din această criză și, la scurtă vreme, a ridicat ea însăși pretenții la hegemonia europeană. În perioada Reformei, Franța a trecut la ofensivă, ținînd preț de trei secole Germania în defensivă. În timpul lui Richelieu, Mazarin și Ludovic al XIV-lea, Franța a fost, incontestabil, prima putere a continentului. Napoleon a continuat această tradiție, reușindu-i reconstituirea imperiului european al lui Carol cel Mare sub egida Franței.

Rusia și Anglia au răsturnat monarhia paneuropeană a lui Napoleon, care s-a dizolvat în componentele sale. Sub conducerea Prusiei a început renașterea puterii Germaniei,

aceasta cucerind hegemonia europeană în timpul lui Bismarck, prin victoria repurtată în războiul franco-prusac.

Germania nu s-a putut bucura prea multă vreme de puterea dobândită. Sentimentul național a atins în Europa o asemenea intensitate, încît nici un popor nu mai era dispus să accepte de bună voie hegemonia altuia. De teama unui „napoleonism german”, majoritatea popoarelor europene s-au aliat contra Germaniei și a vasalelor sale, pînă cînd Războiul Mondial a dus la sfîrșitul Imperiului German.

*Franța și
Germania,
republici-
surori*

Așa după cum cu o jumătate de secol în urmă victoria Germaniei provocase prăbușirea imperiului napoleonian, de astă-dată Franța a fost aceea care a cauzat sfîrșitul celui de al II-lea Reich.

Pentru prima oară în istoria lumii, cele două state vecine stau față în față ca republici-surori. Ambele își datorează modul de guvernare înfrîngerii de care au avut parte. Atît Bonaparte cît și Hohenzoller au încercat să obțină hegemonia europeană prin înfrîngerea poporului vecin. Ambii și-au pierdut tronul în această încercare, umilindu-și propriul popor și pregătind ascensiunea adversarului.

A sosit, iată, momentul istoric pentru ca ambele națiuni, eliberate de dinastiile lor, să îngroape ambițiile și aspirațiile suveranilor avizi de glorie, și printr-o onorabilă reconciliere, să pregătească împreună uniunea și înălțarea Europei.

O uniune între Franța și Germania era imposibilă atîta vreme cît în fruntea lor se aflau dinastii rivale, atîta vreme cît Franța era republicană, iar Germania o monarhie; ea a devenit însă posibilă din clipa cînd idealul republican a devenit comun celor două națiuni vecine.

Din acest punct de vedere, republicanizarea Germaniei constituie o etapă importantă pe drumul către idealul pan-european. O reîntoarcere a Germaniei la monarhie ar îngreuna și întîrzia unitatea europeană, dacă n-ar face-o chiar imposibilă. Pentru mentalitatea germană, o monarhie cu adevărat

democratică, în manieră englezească, ar fi greu de conceput, iar orice alt tip de monarhie europeană ar submina uniunea statelor europene, tot așa cum nici Sfînta Alianță nu a rezistat asaltului democratizării Franței.

Idealul republican a făcut în ultimul deceniu progrese mai rapide ca nicicînd pînă acum. De la Pirinei și pînă la Marea Chinei flutură stindardele republicane; rînd pe rînd, imperiile chinez, rusesc, austriac și turcesc s-au transformat în republici, și cu ele o treime din omenire. Sfirșitul acestei evoluții este greu de prevăzut.

Situația politică din ambele țări vecine s-a schimbat, nu și starea lor morală. Nicicînd n-a fost ura dintre germani și francezi atît de mare ca acum. Această ură depășește rațiunea și interesul general, împiedicînd instaurarea unui sentiment de solidaritate europeană necesar edificării unității franco-germane, cu toate că interesul reciproc o reclamă.

*Inamiciția
franco-
germană*

Străvechea dușmănie franco — germană se arată ca un obstacol de netrecut în calea înțelegerii europene. Totuși, este îndreptățită speranța că această ură nu va fi veșnică și că schimbarea condițiilor externe va aduce o schimbare a stării de spirit. Nu întotdeauna relațiile politice dintre state depind numai de simpatia sau antipatia națională, ci sînt adeseori dependente de relațiile politice.

În Austria anului 1914, ca și în anii precedenți, Serbia trecea drept dușmanul de moarte. La fel, Italia, în 1915. Astăzi, n-a mai rămas nimic din acea ură ce părea de neînvins: Serbia și Italia se bucură de cea mai mare simpatie în rîndul populației austriece.

De-a lungul a două secole, rușii și turcii au fost dușmani pe viață și pe moarte, actualmente însă sînt legați printr-o strînsă alianță.

În 1912, Serbia și Bulgaria au luptat cot-la-cot, ca „nații slave înfrățite”, contra dușmanului secular turcesc, ca în 1916,

turcii și bulgarii, pe baza „originii turanice comune”, să lupte contra dușmanilor sîrbi.

La începutul acestui secol, burii erau dușmanii înverșunați ai Angliei, pentru ca acum să constituie unul din pilonii de susținere ai imperiului.

În anul 1915 salutul firesc între germani era: „Mînia Domnului să-i lovească pe englezi!” și frenetice cîntece de ură le erau adresate celor din urmă, în timp ce animozitatea contra francezilor se situa într-un plan secund; astăzi, întreaga Germanie vorbește cu simpatie de Anglia, iar Franța a preluat rolul marelui dușman.

Spania și Franța, Prusia și Austria, Veneția și Genova au fost timp de secole dușmani de moarte, fără ca aceasta să se mai vadă în ziua de azi. Aceste exemple pot fi multiplicat după dorință. Se observă pretutindeni că ura dintre popoare încetează de îndată ce dispar cauzele. Această constatare istorică îndreptățește speranța că și ura franco-germană va dispărea de îndată ce condițiile care au determinat-o se vor schimba.

Din rațiuni politico-militare, dușmănia franco-germană a fost, secole de-a rîndul, ațîțată artificial. De ambele maluri ale Rinului, au existat persoane și clase sociale influente, care au trăit de pe urma acestei tensionări politice și care erau interesate în respingerea oricărei posibilități de înțelegere.

Și astăzi încă, această dușmănie reciprocă este dictată de interese particulare. Politicienii demagogi și persoane cu interese economice își prelungesc existența prin această ură, datorîndu-și faima și avuția acesteia. Dacă cele două țări s-ar împăca, viața acestor profitori și-ar pierde sensul.

Este clar că o dușmănie atît de profundă și de durată nu poate dispărea de azi pe mâine, că dușmănia propagată timp de decenii și secole are rezonanță și că este necesară o susținută contrapropagandă pentru a înlătura prejudecățile adunate de ambele părți.

Cel mai important lucru este recunoașterea comunității de destin franco-germane. Atîta timp cît politi-

ca europeană se identifica cu politica mondială, rațiunea disocierii era mai puternică decît cea a asocierii; azi, cînd se află în joc viitorul Europei, interesele germane și franceze coincid pe zi ce trece tot mai mult. Prăbușirea uneia din națiuni ar atrage după sine necesarmente pe aceea a celeilalte. Astfel, între ele trebuie să ia naștere o solidaritate a rațiunii, chiar dacă de o solidaritate a iubirii nu poate fi încă vorba.

Iubirea nu poate să se dezvolte decît mai încet, și fără constrîngere, pornind de la colaborare și respect pentru realizările celuilalt.

Din teribila criză în care se zbat actualmente, Germania și Franța vor ieși ori aliate și europene, ori, devorîndu-se reciproc, vor sîngera deopotrivă, într-o feroce încleștare.

2. FRANȚA LA RĂSCRUCE

Problema vitală a Franței cu care se confruntă oricare politician este înaintea de toate asigurarea împotriva unei invazii germane.

*Politica de
nimicire
sau
recon-
cilierea*

Mare parte din granițele Franței o formează marea, Pirineii și Alpii, fiind astfel bine apărată, doar granița sa estică rămîne deschisă. Prin această poartă de acces, pe parcursul unui singur secol, armatele germane au năvălit de trei ori. Vecinul cu care Franța se mărginește la est este poporul european cel mai războinic și sîrguincios, ce o depășește nu meric și îi este vrăjmaș.

Din rațiuni de siguranță față de o nouă invazie germană, Franța trebuie să-și concentreze toate forțele și să nu precupețească nici un mijloc pentru a-și păzi generațiile viitoare de pericolul german.

În această situație, Franța ar putea lua în considerare avertismentul exemplar din politica lui Bismarck la încheierea Tratatului de la Frankfurt²⁹. La declanșarea Războiului Mondial, o parte a criticilor lui Bismarck i-au adresat reproșul că, prin abandonarea Belfort-ului, a oferit francezilor posibilitatea să se apere cu succes contra germanilor;

alți critici i-au imputat că anexarea Alsaciei și Lorenei a trezit ura neîmpăcată a Franței, cultivînd astfel germenul revanșei. Ambele critici sînt valabile. A-ți învinge adversarul, fără a-l face inofensiv, este cea mai mare greșeală ce poate fi făcută în politică. Acordurile de pace iscusite, ori croiesc calea împăcării (pacea de la Nikolsburg³⁰) sau pe cea a nimicirii (pacea cartagineză).

Logic, există doar două mijloace să te poți asigura împotriva unui dușman: ori îl faci inofensiv nimicindu-l, ori îl neutralizezi reconciliindu-te. Ori îi iei puterea de a se răzbuna, ori îi iei cheful de a se răzbuna. Orice cale de mijloc, orice șovăială între aceste două atitudini duce la propria pieire.

Franța trebuie să se decidă: fie pentru o politică de nimicire a Germaniei de mare anvergură, fie pentru o politică de reconciliere de aceeași anvergură. Orice altă opțiune ar fi, pur și simplu, de domeniul diletantismului.

*Politica de
nimicire*

Se pare că, pînă acum, Franța a ales prima alternativă.

Politica de nimicire preconizată de Franța țintește următoarele obiective: granița militară pe Rin, granița economică pe Ruhr, destrămarea unității Reich-ului, alianța cu Polonia în scopul reprimării Germaniei și a izolării ei de Rusia, care, de asemenea, va trebui dezarmată.

Această politică de asigurare militară, de distrugere politică și de exploatare economică a avut drept scop ruina și colapsul Germaniei. Fără cărbune și minereu de fier, industria germană este condamnată a se duce de rîpă, o treime din populația germană ce lucrează în acest domeniu e silită să emigreze sau să rămînă înfometată. Doar în acest mod ar dispărea superioritatea numerică a poporului german față de cel francez.

Această politică de distrugere îndreptată contra Germaniei ar putea fi continuată cu consecvență, în pofida caracterului ei inuman, dacă s-ar neglija un important factor al problemei franco-germane: Rusia.

Este neîndoielnic faptul că, de îndată ce Germania se va convinge de voința neabătută a Franței de a o nimici, se va arunca necondiționat și fără a reflecta o clipă în brațele Rusiei, fără a ține cont că această Rusie este comunistă, socialistă, democrată sau autocrată.

Cu capital american, spirit organizatoric german și recolte rodnice, Rusia se va putea reface mai repede decât se crede în Europa. Din acel moment, Germania și Rusia vor întreprinde o politică comună, avînd drept scop nimicirea Poloniei și a Micii Antante, precum și înfrîngerea Franței. Franța n-ar mai sta în fața unui popor de 70 milioane de locuitori, ci în fața unui bloc de popoare de un sfert de miliard de oameni, de la Rin pînă la Pacific. Acest bloc ar crește zi de zi în populație, bogăție și putere, pe cînd Franța, sub povara înarmărilor și a concurenței economice anglo-americane, n-ar mai putea ține pasul. Dacă între timp, în Rusia comunismul ar fi înlocuit cu un alt sistem, Mica Antantă, mînată de simpatiile ei pro-slave, s-ar decide să se alieze Rusiei, ceea ce ar izola Franța de Europa.

În eventualitatea unui război între alianța ruso-germană și puterile apusene, armatele ruse ar ajunge mai repede la Rin decât ar putea-o face forțele americane. Chiar și în cazul unei victorii a Franței, aceasta ar fi atît de slăbită încît următorul atac al rezistenței Rusii ar urma să o copleșească.

Astfel, politica franceză de nimicire a adversarului, depășind succesele de debut, se îndreaptă pînă la urmă spre declinul sigur al propriei națiuni. Ea deschide Rusiei poarta Europei, Germania facilitînd la rîndu-i aceasta în calitate de aliată. În acest fel, frontiera Europei se mută de la Berezina și Nistru la Rin și Alpi, amenințînd continentul cu pericolul războiului și al falimentului. Această politică a Franței va provoca realmente sfîrșitul independenței și al economiei germane, însă scurtul triumf va fi plătit cu prețul propriei existențe.

La începutul acestei politici de distrugere stă ruina Germania, iar la sfârșitul ei — ruina Franței. Când doi se bat, al treilea câștigă, și acesta va fi Rusia, care datorită conflictului european fratricid, va câștiga fără nici un efort hegemonia europeană.

*Calea
recon-
cilierii*

Dacă Franța va realiza că nu va putea nimici Germania, ea va trebui să abandoneze această cale greșită, hotărîndu-se să pășească pe făgașul reconcilierii. Această cale are un singur capăt care este *Pan-Europa*, și constă din următoarele etape: colaborarea strînsă cu forțele democratice și pacifiste din Germania, reconcilierea prin despăgubiri justificate, uniunea vamală în scopul unirii cărbunelui german și a minereului de fier francez într-o industrie siderurgică paneuropeană, tratat de arbitraj și securitate, protecția contra Rusiei, apărarea comună contra reacțiunii, dezarmarea generală, reconstrucția comună a economiei și finanțelor europene, edificarea federației paneuropene.

Acest program de reconciliere asigură, prin consecințele sale, un viitor mai bun Franței decît programul ei de nimicire. Garantarea solidară a graniței franceze de est de către totalitatea statelor paneuropene constituie o pavăză mai solidă decît ocuparea Renaniei. În loc să constituie un permanent focar de intrigi internaționale, Germania ar putea constitui zidul de apărare contra pericolului rusesc. Datorită acestei reconcilierii, Franța ar putea fi în situația favorabilă de a renunța la serviciul militar obligatoriu, redresîndu-și echilibrul financiar și concentrîndu-și toate energiile în organizarea imperiului său colonial. Poziția sa proeminentă în cadrul Pan-Europei i-ar asigura un rol de furtună în lume și un titlu de glorie: *promotoare și apărătoare a drepturilor omului*.

3. GERMANIA LA RĂSCRUCE

*Politica de
revanșă*

Germania se află de asemenea la răspîntie, între orientarea spre Est și cea spre Vest, între politica revanșardă și cea de reconciliere.

În Germania domnește în general concepția că Franța folosește tratatul de pace ca armă pentru a continua războiul cu alte mijloace în scopul nimicirii Germaniei, politic și economic, așa cum a făcut-o de altfel pe plan militar.

Astfel, opinia publică germană este tot mai mult înclinată către credința că numai un nou război ar putea aduce salvarea de la această distrugere, un război care să aducă ori libertatea, ori moartea, pe care patrioții o văd preferabilă vieții în robie, umilință și mizerie.

Adepții acestei idei, al căror număr crește cu fiecare nouă lovitură primită de la francezi, sînt conștienți că patria lor demilitarizată este actualmente prea slabă pentru a purta un război. Ei își pun, de aceea, speranțele în viitor, așîță în școli și presă naționalismul și ura națională, aspiră către o nouă militarizare prin introducerea unei dictaturi militare sau reîntoarcerea la monarhie, și țes intrigi în întreaga lume contra Franței și a aliaților ei.

Speranța lor, ca într-o bună zi să poată învinge Franța, se bazează pe trei posibilități:

1. Pe posibilitatea unei invenții germane datorită căreia supremația militară a Franței să poată fi nimicită cu o singură lovitură (noi gaze toxice sau unde electrice, care să provoace, la mare distanță, explozia benzinei, pulberii sau explozibililor).

2. Pe o învrăjbitură între Franța pe de-o parte, Anglia și Italia pe de altă parte, pentru ca astfel configurația politică europeană să se schimbe, Franța rămînînd izolată.

3. Pe restabilirea, cu ajutor german, a Rusiei, care să recucerească Polonia, precum și țările limitrofe, pentru a se

putea apoi uni cu Germania, ca împreună să doboare Franța și Mica Antantă.

Oricît ar fi de vagi aceste speranțe, ele se explică prin reacția unui popor care se vede neputincios, abandonat, la cheremul unei puteri dușmane și se agață cu disperare de orice mijloc în care ar întrezări, mai devreme sau mai târziu, ajutorul și salvarea.

Dintre aceste trei speranțe ale Germaniei, Rusia este cea mai sigură. Doar clipa renașterii rusești rămîne incertă, la fel ca și cauza care ar genera-o. În această direcție se-ndreaptă strădaniile tuturor politicianilor revanșarzi germani, militînd pentru o strînsă alianță cu Rusia din punct de vedere politic, militar și economic. Pentru că Liga Națiunilor s-ar putea opune unor asemenea planuri de alianță cu Rusia, Germania a renunțat să adere la ea.

Consecințele acestei politici germane de revanșă sînt la fel de catastrofale ca și cele ale politicii franceze de nimicire a Germaniei.

Ea escaladează ura națională a germanilor contra Franței și îngreunează orice înțelegere viitoare. Pe plan politic intern conduce fie către instaurarea bolșevismului, fie a reacțiunii, iar pe plan extern la o dependență de Moscova.

Cea mai mare speranță a acestei politici este un război revanșard victorios contra Franței, de partea Rusiei. Dacă patrioților germani le-ar fi clare rezultatele unei atari victorii, n-ar mai dori-o cu atîta ardoare; la începutul conflictului militar, bazinul industrial al Renaniei ar fi iremediabil distrus, astfel încît Germania nu ar mai putea nicicînd recupera decalajul ei față de statele industrializate, Rusia ar deveni stăpînă pînă la Posen* și Silezia Superioară, extinzîndu-și apoi supremația pînă către Pădurea Boemiei și Alpi. Independența Germaniei ar fi pierdută și cu ea, ideea unei Europe libere.

* Poznan-ul de azi (N. trad.)

Acestei politici germane de revanșă i se opune politica de reconciliere. Țelurile acestei politici de reconciliere sînt aidoma celor franceze. Ea preconizează o înțelegere pașnică și o colaborare economică cu Franța, achitarea unei anumite sume ca despăgubire, înțelegerea cu Polonia și Cehoslovacia prin respingerea oricărui iredentism, o politică internă democratică, o politică externă pașnică, un acord de arbitraj și de garanție, intrarea în Liga Națiunilor și refuzul unei alianțe cu Rusia; ca ultim scop se preconizează o uniune vamală și, în strînsă colaborare cu Franța, constituirea Pan-Europei.

Persuasiunea politicii revanșarde este mai mare decît a celei de reconciliere, fiecare act de violență al Franței amplificînd-o. Cu cît dispăre mai mult speranța într-o reconciliere cu Franța, cu atît mai mult Germania este silită să-și pună speranțele absurde într-un război de revanșă și să inițieze o politică a disperării, căci o viitoare dependență de aliații ruși îi apare oricum mai suportabilă decît cea față de inamicii francezi.

Numai un gest generos al Franței, ca de exemplu renunțarea de bună-voie la ocuparea Renaniei în schimbul unui tratat de garanție intereuropean, ar putea convinge Germania de dorința de reconciliere a Franței, dînd o lovitură mortală politicii de revanșă.

4. ȘOVINI ȘI EUROPENI

Decizia pe care o va lua Germania se află deci în mîinile liderilor politici ai Franței. Încă nu este prea tîrziu pentru o reconciliere, atîta vreme cît în Germania domnește încă un regim democratic. Nimeni nu poate însă prezice cîtă vreme va mai putea el rezista valului de naționalism și nici cînd va fi ratat acest moment.

De asemenea, Germania nu-și poate permite să-i lase pe francezi să-și piardă speranța de pace, căci altcum Franța va trebui

să-și continue neabătut și fără rezerve, măcar din instinct de conservare, politica de distrugere.

În același fel, Germania se va vedea silită, de îndată ce nu va mai exista perspectiva reconcilierii cu Franța, să-și construiască consecvent politica revanșardă, optînd fără nici o ezitare pentru orientarea răsăriteană.

Francezii și germanii deopotrivă au în față o singură alegere: între politica urii și politica reconcilierii. Criza este într-atît de avansată, încît nu mai comportă jumătăți de măsură, ci doar opțiunea deschisă pentru una sau alta din cele două alternative.

În timp ce de ambele părți adepții distrugerii adversarului își urmăresc cu perseverență scopurile, nu același lucru se poate spune despre politicienii reconcilierii, acestora lipsindu-le cel mai adesea curajul de a-și duce raționamentul pînă la sfîrșit.

În Franța, spre exemplu, se afirmă: „Noi dorim să pompăm din Germania, fără menajamente, cît mai mulți bani cu putință, și apoi vom încerca să ajungem la relații amiabile de vecinătate”. În Germania ei spun: „Noi dorim să fim în pace cu Franța, însă vrem să ne recîștigăm Silezia Superioară și Danzig*-ul, în care scop trebuie să ne aliem cu Rusia”.

Aceia ce fac asemenea afirmații suferă de miopie sau sînt orbiți. Acești francezi nu-și dau seama că, dacă nu le reușește nici nimicirea Germaniei, nici reconcilierea, vor avea de pierdut de o sută de ori mai mult decît despăgubirile pe care le pretind; iar germanii nu realizează că alianța cu Rusia contra Poloniei îi va conduce automat la război cu Franța, indiferent că o vor sau nu.

De aceea, fiecărui german trebuie să-i fie clară opțiunea pe care o face: o politică rusească sau o politică europeană, precum și faptul că alianța cu Rusia se poate termina cu o dictatură roșie sau albă, în timp ce alianța europeană consfințește democrația.

* Gdansk, în Polonia (N. trad.)

Oricărui francez trebuie să-i fie, de asemenea, clar că granița răsăriteană poate fi asigurată m i l i t a r , doar printr-o permanentă stare de război, sau p o l i t i c , printr-un tratat european de pace, că din actuala vîltoare nu există decît două căi de scăpare: imperialismul național sau europeanismul democratic. El va trebui să se decidă: ori va prefera efemera hegemonie a națiunii sale, sacrificînd viitorul Europei, ori va ancora viitorul națiunii sale într-o putere paneuropeană de rang mondial. Optînd pentru ultima alternativă, va trebui să rupă cu tactica franceză de pînă acum, căutînd să promoveze nu numai pacea, dar chiar alianța cu Germania.

Această alternativă va scinda tot mai profund Franța și Germania, în două tabere opuse: în ș o v i n i și în e u r o p e n i .

Există o intimă și tacită alianță între ș o v i n i g e r m a n i și f r a n c e z i . Ei se citează zilnic reciproc în publicațiile lor, își recrutează unii celorlalți mereu noi aderenți și-și fac reciproc, în cel mai colegial mod, propagandă. Adevăratul adversar al acestui șovinism franco-german nu-l constituie cele două națiuni riverane Rinului, ci Pan-Europa. Contra acestui țel se îndreaptă ura și cîrdășia lor comună, șovinii din ambele părți fiind conștienți că realizarea Pan-Europei le va lua dreptul la existență.

Șovinism și europeanism

Numai înaintarea solidară a tuturor europeanilor va putea combate eficient șovinismul de pe ambele maluri ale Rinului.

Războiul Mondial a fost declanșat datorită unei revoluții generale a unor minorități sociale belicoase din unele state europene contra majorității ostile războiului. În momentul de față, sîntem martorii unei repetări a acestei conspirații funeste, pe care doar colaborarea internațională a tuturor pacifiștilor europeni o poate înăbuși.

Rolurile în această campanie trebuie astfel împărțite, ca pan-europenii germani să lupte contra șoviniștilor germani, iar de parte franceză așîderea. Inversarea tacticii ar aduce cauzei pan-

europene mai multe prejucii decît foloase. Fiecare are în propria-i țară de luptat cu atîta barbarie, încît n-ar avea dreptul să facă reproșuri vecinului înainte de a se europeaniza pe sine însuși, căci: „Dacă fiecare-și va mătura în fața porții, atunci toate străzile vor fi curate!” Numai cînd fiecare națiune va căuta să se întreacă cu vecinul în echitate și bună-cuviință, europeanizarea va putea face progrese pe ambele maluri ale Rinului.

Însă atîta timp cît Franța duce o politică antieuropeană, ea sprijină șovinismul german, la fel cum politica antieuropeană a Germaniei susține șovinismul francez.

Franța este silită să ducă o politică de nimicire contra unei Germanii ireconciliabile, la fel cum Germania opune ireconciliabilei Franțe politica sa de revanșă. Acest cerc vicios poate fi spart, cînd fiecare paneuropean se va decide să înceapă politica europeană cu sine însuși, fără a-i aștepta pe ceilalți.

Prin gestul său, aceasta își va servi nu numai continentul, ci și propria-i națiune și înaltul său nivel de cultură.

X. PROBLEMA NAȚIONALĂ

„Națiunea este de domeniul Spiritului.”

1. ESENȚA NAȚIUNII

Dogma naționalismului european consideră națiunea ca o comunitate consangvină. Această dogmă este un mit.

*Națiunile
Europei
sînt un
amestec de
popoare*

După nenumărate migrații ale popoarelor, ce au străbătut continentul nostru în timpurile preistorice și istorice, nu mai poate fi vorba de existența unei rase pure în Europa. Toate popoarele europene (cu excepția probabil a islandezilor) sînt popoare provenind din amestecul raselor nordice, alpine și mediteraneene, al imigranților arieni și străvechilor locuitori mongolici, al blonzilor cu brunii, al dolichocefalilor cu brahicefalii.

Este un sofism de diletant a concluziona din prezența unor grupe lingvistice romanice, germanice și slave, existența unei rase romanice, germanice și slave. Nici un fel de consangvinitate (exceptînd-o pe cea europeană) nu-i unește pe francezi și români, pe urmașii galilor cu cei ai dacilor romanizați. Spaniolii sînt iberi romanizați, basci și vizigoți cu influență maură. Francezii sînt gali și franci, italienii — etrusci, celți și germani, cu influențe grecești și albaneze; grecii sînt amestecați cu sînge slav, germanic și albanez, la fel și sîrbi; bulgarii sînt ugro-finici slavizați; la rîndul lor, germanii sînt în vest și sud amestecați cu elemente celtice, pe cînd în Est, pe Elba, sînt slavi germanizați cu aport germanic. Astfel, prusacii sînt mai înrudiți cu cehii decît cu șvabii. Nici măcar scandinavii nu sînt o rasă germanică pură, fiind puternic amestecați cu elemente finice și lapone.

Cît de puțin țin, în realitate, fanaticii naționalismului la mitul propriei rase, rezidă din faptul că pretutindeni încearcă să înglobeze cu forța în propriul lor popor minoritățile naționale pe care ei înșiși le declară inferioare lor. Ei sînt astfel practic convinși că prin constrîngere și educație școlară vor putea transforma un german într-un francez, polonez ori ceh, sau un maghiar într-un român, ș.a.m.d. Cel care susține teoria că națiunea este o comunitate de sînge rămîne descumpănit în fața unor fapte, cum ar fi că personalități germane din Cehia poartă nume cehe sau invers, că marele poet național maghiar Petőfi era de origine slavă, că tot după origine dintre trei mari filozofi germani Kant era scoțian, Schopenhauer — olandez și Nietzsche — polonez, că Bonaparte, Gambetta și Zola după sînge nu erau francezi, iar Shaw și Lloyd George nu sînt englezi, Cesare Borgia nu e italian și Columb nu e spaniol. De asemenea, după origine, regii Angliei, Belgiei, Olandei, Danemarcei, Norvegiei, Greciei, Bulgariei și României erau germani, regii Spaniei, Italiei și Suediei — francezi. Dintre toate statele europene doar Regatul Slavilor de Sud³¹ are o dinastie națională, în toate celelalte monarhii ale Europei simbolul național este întruchipat de către suverani de origine străină.

Astfel, teoria că națiunea ar fi o comunitate de sînge duce pe toate căile la contradicții interne.

*Națiunea,
comunitate
spirituală*

Și, cu toate acestea, există națiuni europene și ar fi inutil să le contestăm existența; aceste națiuni însă, nu sînt comunități de sînge, ci comunități spirituale, ele se referă la strămoșii comuni nu trupește, ci spiritual.

Națiunile sînt rodul relațiilor reciproce între popoarele înzestrate și marile lor personalități. Un geniu fără popor nu creează cultură, iar un popor fără mării săi oameni nu devine națiune. Popoarele își produc conducătorii geniali, poeții și gînditorii, care apoi, la

rîndul lor, prin intermediul limbii, religiei, artei și politicii modelează poporul căruia spiritual îi aparțin.

Fiecare popor se deșteaptă la conștiință prin fiii săi geniali. Mahomed a fost creatorul națiunii arabe, pentru că el a fost creatorul civilizației arabe. La fel, într-un oarecare sens, Dante a fost creatorul națiunii italiene, Luther — creatorul națiunii neo-germane și Jan Hus — al celei cehe. Corneille și Racine, Voltaire și Rousseau, Bonaparte și Zola au fost modelatorii națiunii franceze, precum Kant și Nietzsche, Goethe și Schiller, Wagner și Bismarck ai națiunii germane. Actualmente Tagore în India, Masaryk în Cehia, Mussolini și d'Annunzio în Italia par să exercite o influență analogă asupra națiunilor cărora le aparțin.

Națiunile sînt deci simbioze, comuniunea dintre marii oameni și popoarele lor, ce în același timp sînt tații și frații lor, creatori și creaturi.

Propriu-zis, religia naționalismului este cultul eroilor. Un popor este unit prin eroii comuni pe care îi urmează, prin comunitatea idealurilor și a figurilor ideale, prin conducătorii, poeții și idoli comuni. Cînturile homerice și zeitățile olimpice au creat o națiune dintr-un popor amestecat și dezbinat politic cum erau elenii.

Mai întîi, un popor se grupează în jurul legendelor și a cînturilor comune, apoi în jurul ideilor religioase comune și în fine, în jurul unei literaturi comune.

În mod obișnuit, limba maternă comună este legătura exterioară ce-i leagă pe membrii unei națiuni. Însă nu întotdeauna națiunea coincide cu comunitatea de limbă. Uneori, comunitatea istorică sau religioasă se dovedește a fi o legătură mai puternică decît limba. Așa se face că irlandezii se consideră o națiune distinctă de cea engleză, deși marea lor majoritate vorbesc aceeași limbă. La fel, majoritatea croaților se consideră națiune separată, deși comunitatea de limbă și rasă îi

leagă de sîrbi; în ambele cazuri, diferența religioasă și istorică este mai puternică decît comunitatea de limbă.

Pe de altă parte, este posibil ca o comunitate de cultură să depășească diferența lingvistică, ducînd la o conștiință națională, cum este cazul Indiei și al Chinei.

*Națiunea
ca biserică*

În timpul Evului Mediu, cînd în pofida diversității lingvistice cultura Europei era unitară creștină, Occidentul a perceput mult mai pregnant unitatea sa națională decît astăzi. În timpul cruciadelor, Europa avea o singură credință, un singur Dumnezeu, un singur papă, un singur ideal cavaleresc, o singură limbă a cărturarilor. Astfel, lupta creștinătății unite contra mahomedanilor și iudeilor a fost, în toată puterea cuvîntului, o luptă națională, religia fiind în acea vreme concomitent factor de unire și de separare.

Odată cu scindarea creștinătății apusene, laicizarea Europei și apariția Iluminismului, a căzut legătura spirituală ce unea instinctiv popoarele.

Limba a succedat religiei, iar națiunea bisericii.

La toate popoarele europene a luat ființă o literatură națională, care s-a multiplicat și răspîndit datorită tiparului. În măsura în care europenii nu erau analfabeți, ei s-au scindat în cititori de literatură germană, franceză, spaniolă, italiană. Oricare dintre acești cititori se simțea concomitent elevul și discipolul marilor săi scriitori, cărora le prelua cu entuziasm ideile.

Astfel, datorită literaturilor sale naționale, Europa s-a împărțit într-o serie de comunități culturale, care din cauza diversității lingvistice și-au pierdut capacitatea de comunicare. În final, prin introducerea învățămîntului general obligatoriu, fiecare european a fost constrîns să se integreze într-o comunitate culturală națională.

Aceste comunități culturale ale spiritului european sînt națiunile. Ele sînt comunități lumești, legate prin sacralitatea limbii și a cultului rapsozilor și eroilor naționali.

Școala, literatura și presa, sînt organe ale națiunii moderne. Aceste organe mijlocesc națiunii, în doze subtile, ideile și faptele marilor lor conducători și acționează constant în direcția glori-ficării lor.

Astfel înțeles, mitul originii comune a fiecărei națiuni conține un adevăr simbolic, vlăstarele unei națiuni avînd în fapt o origine comună; legătura lor frățească este însă una spiri-tuală și nu de sînge.

Așa cum arabii descind din Mahomed, chinezii descind din Confucius și evreii în Moise. Un evreu care-și părăsește credința, își asumă cu aceasta ieșirea din propria-i națiune, căci și istoria originii comune a evreilor este un mit fără susținere științifică. În pofida faptului că vorbesc idiomuri diferite (idiș, spaniol și arab) evreii sînt legați național prin comunitatea credinței.

Națiunea este de domeniul spiritului. Toate culturile moderne din Europa au caracter național. Oricine venerează spiritualitatea, trebuie să venereze în egală măsură și sentimentul național.

Așa cum idealismul religios are ca revers fanatismul religios, la fel și idealismului național îi corespunde șovinismul național.

*Șovinismul
național*

Acest șovinism, care se manifestă prin disprețuirea națiunii străine, constă în aceea că naționalistul cunoaște și îndrăgește numai propria cultură, numai ideile și faptele propri-ilor eroi. Acele culturi care nu-i sînt accesibile, necunoscînd limbile în care sînt propagate, îi par inferioare și barbare. Cu cît acesta își cunoaște mai puțin vecinii, cu atît mai mult îi disprețuiește. El comite astfel o eroare de perspectivă, cotîndu-și pro-pria cultură la un nivel superior altor culturi, pentru simplul motiv că, fiindu-i aproape, o vede mai mare decît pe celelalte, aflate la depărtare. Necunoscînd limbi străine, îi lipsește o unitate de măsură a propriei culturi și astfel el cade într-o mare iluzie națională, fiind orb față de calitățile altor națiuni.

Astfel, se explică de ce, în zilele noastre, națiunile sînt cele ce adoptă puncte de vedere intolerante, cîndva caracteristice confesiunilor religioase. Fiecare popor se consideră a fi cel ales: francezii se consideră la „Grande Nation”, italienii sînt moștenitorii legitimi ai imperiului roman, germanii sînt singurul popor civilizată, menit să însănătoșească lumea, slavii se consideră poporul viitorului.

Această nebunie națională a grandorii, pe care o împărtășesc și micile națiuni, este ațîțată artificial în școală și presă, făcîndu-se simțită și în politică. Demagogii au realizat de multă vreme faptul că pot miza pe aplauze sigure atîta timp cît vor gîdila orgoliul național și vor lăuda superioritatea propriei națiuni față de celelalte. De această experiență ei uzează din plin, ajungînd să deducă din superioritatea închipuită a propriei națiuni dreptul ei moral de a-i deznaționaliza pe dușmanii „barbari”, impunîndu-le propria lor cultură, pentru a-i subjuga.

Principala reprezentantă a acestui șovinism național este intelectualitatea burgheză, care-și cunoaște bine propria cultură, dar despre cultura vecinilor are o imagine fragmentară. Analfabeții sînt imuni la șovinism, pentru că ei își cunosc la fel de puțin propria cultură, ca și pe cele străine. Marile spirite sînt de asemenea imune la șovinism, cunoscînd, iubind și prețuind, la fel de mult, cultura străină ca propria lor cultură.

Așa cum, în trecut, iluminismul a înlăturat fanatismul, la fel, un viitor iluminism va înlătura șovinismul, croind drum unei toleranțe naționale. Această toleranță va completa dragostea față de propria națiune cu respectul pentru națiunile străine, punîndu-se bazele renașterii culturale a Europei.

2. NAȚIUNEA EUROPEANĂ

*Panteonul
european*

Orice națiune este un sanctuar. Este locul de practicare a culturii, punctul de cristalizare a civilizației și progresului. Precum odinioară catedralele constituiau centrele vieții

spirituale religioase, astfel astăzi universitățile sînt centrele vieții naționale. O luptă contra ideilor naționale ar fi o luptă contra culturii. Lupta contra șovinismului național s-ar compromite grav dacă s-ar atinge de ideea națională.

Șovinismul național nu poate fi combătut printr-un internaționalism abstract, ci printr-o aprofundare și lărgire a culturii naționale într-una europeană, și prin difuzarea ideii că toate culturile naționale ale Europei, în interdependența lor strînsă, sînt părți ale unei singure mari culturi europene.

Pentru înțelegerea acestei idei a unității culturale europene, popoarele europene și liderii lor spirituali vor trebui să învețe să-și cunoască vecinii și prețuiască maestri lor spirituali, să învețe a ști cît le datorează sau cît le-ar putea datora. Lărgirea cunoștințelor de limbă și traducerea bătătoresc acest drum.

În inimile tuturor europenilor, panteonul național trebuie să se lărgască pentru a deveni un panteon european în care să-și găsească loc alături, Goethe și Shakespeare, ca și Dante și Cervantes, Voltaire și Nietzsche, ca și Spinoza și Hus. Dacă în loc să aprofundeze studiile privind filozofia lui Buddha și Lao-tse, și să ia în derîdere superficialitatea culturii franceze, germanii ar studia temeinic gîndirea marilor enciclopediști, ei ar descoperi curînd ce de legături există între filosofia acestora și cea a clasicilor de la Weimar, cît de îngemănate sînt aceste mari idei în Europa.

Așa cum noi vorbim despre o națiune indiană sau chineză, cu toate că aceste popoare vorbesc limbi diferite, chinezii și indienii sînt și ei îndreptățiți să ne numească națiune europeană, ca o mare universitate, ale cărei facultăți o constituie comunitățile de limbă germană, franceză și altele. Aceasta pentru că din punct de vedere cultural, Europa este mai unitară decît India. India este scindată într-un mare număr de limbi și nenumărate dialecte vorbite, în numeroase religii și secte, ca și de contradicțiile dintre castele și rasele sale.

*Națiunea
europeană*

Europa dimpotrivă, este legată prin religia creștină, prin cultura, arta și economia sa europeană, avînd un fundament creștin-elenistic. Istoria europeană comună începe cu imperiul roman și migrația popoarelor, găsindu-și continuitatea în papalitate și feudalism, renaștere și umanism, reformă și contrareformă, absolutism și iluminism, parlamentarism, industrialism, naționalism și socialism.

Constituțiile și legile diferitelor state europene sînt între ele incomparabil mai apropiate, decît cîndva, constituțiile orașelor-republici din vechea Eladă. Același stil și mod de viață, aceeași organizare socială îi unește pe europeni, aceeași atitudine față de morală și familie, același mod de vestimentație, oscilațiile modei fiind pretutindeni aceleași. La fel, curente artistice în pictură, literatură și muzică sînt internaționale în Europa: romantismul și naturalismul, ca și impresionismul și expresionismul. La fel de identice sînt problemele din sfera politicii interne și a vieții economice.

Raportată la această multitudine de aspecte comune ale vieții europene, diversitatea lingvistică europeană își pierde din semnificație. Ea poate fi și mai mult atenuată, dacă se ia în considerare că multe din aceste limbi sînt propriu-zis dialecte.

Unitatea culturală apuseană ne îndreptățește să vorbim despre o națiune europeană, constituită lingvistic și politic în diverse grupe. Reușita instituirii unui sentiment cultural pan-european va determina pe orice german, francez, polonez sau italian să se considere și un bun european.

Acești europeni de expresie romanică, germanică și slavă vor fi purtătorii culturii europene de rang mondial, care, în toate domeniile existenței umane, sînt chemați să-și dea aportul, avînd și-n viitor multe de înfăptuit.

3. NAȚIUNEA ȘI FRONTIERELE EI

*Problema
minorităților*

O stabilire echitabilă a granițelor de stat este imposibilă în Europa, căci aproape pretutindeni punctele de vedere privitoare la trasarea frontierelor sînt în contradicție unele cu altele.

Aceste puncte de vedere sînt următoarele:

1. Granițe lingvistice;
2. Granițe geografice și strategice;
3. Granițe istorice;
4. Granițe economice.

Dificultatea este în Europa de Est și mai evidentă, datorită imposibilității trasării graniței lingvistice în ținuturi amalgamate lingvistic (ca Banatul Timișoarei, Dobrogea, Macedonia) sau a existenței enclavelor etnice (secuii-maghiari în România, insulele lingvistice germane din Cehoslovacia și România, românești și albaneze din Grecia, ș.a.m.d.).

Afiate în imposibilitatea de a trasa granițe echitabile în Europa de Est, statele victorioase ale conflagrației mondiale au tăiat nodul gordian cu spada. Sprijinindu-se pe principiul forței, le-a reușit trasarea unor frontiere care să corespundă cît mai multor deziderate naționale, istorice și economice. Acolo unde sucombă dreptul, hotărăște forța. Dacă popoarele învinse în război ar fi cîștigat, nu ar fi procedat nici ele altcum; pacea de la Brest-Litovsk și cea de la București oferă dovada acestui lucru.

Rezultatul acestei trasări forțate de frontieră l-a constituit faptul că polonezii, ceho-slovacii, românii și iugoslavii și-au realizat aspirațiile naționale pe seama germanilor, maghiarilor, bulgarilor, ucrainenilor, lituanienilor și albanezilor.

Ca urmare, toate statele naționale victorioase din Europa de Est includ puternice minorități etnice. Marea parte a acestor minorități naționale, oprimate de majoritate, își pun întreaga lor speranță în năruirea noii lor patrii în urma unui nou război. Ele așteaptă nerăbdătoare renașterea Rusiei și Germaniei și prăbu-

șirea întregii politici est-europene. Centrul acestor aspirații este Ungaria, care a fost cea mai afectată de noile trasări de frontieră.

În locul unei politici generoase de reconciliere, care să înlăture pericolul intern și extern, ce ar împinge țările să se înarmeze și să-și irosească bugetul, guvernele statelor naționale victorioase în război provoacă minoritățile la o rezistență disperată ca răspuns la măsurile de deznaționalizare, dispozițiile vexatorii privitoare la folosirea limbii materne, închiderea de școli și alte șicane. Această politică, în consecvența sa, va duce la un război generalizat în Europa de Est, care se va sfârși cu instaurarea hegemoniei rusești.

Această primejdie nu este luată în considerare destul de serios nici în Europa Occidentală. Există o singură modalitate de a înlătura acest pericol, și anume, o protecție reală a minorităților prin instituirea generalizată a unui edict de toleranță națională, o Magna Charta a tuturor națiunilor europene.

Acest edict de toleranță trebuie să permită oricui o neîngrădită (în măsura în care aceasta este tehnic posibilă) folosire a limbii materne în justiție și administrație, fără ca aceasta să-i aducă vreun prejudiciu, precum și posibilitatea educării copiilor săi în sînul comunității culturale de care aparține.

*Separarea
statului și
a națiunii*

Trebuie să se instituie concepția că națiunea a preluat moștenirea confesiunii religioase, atât în bine, cât și în rău, cu umanismul, dar și cu fanatismul ei. Precum odinioară pentru propria religie, oamenii de astăzi trăiesc și mor, omoară și mint pentru națiunea lor. Pentru depășirea luptelor naționale, trebuie pornit pe același drum care a dus la dispariția luptelor religioase.

Statele naționale actuale se situează practic pe principiul național: „*Cuius regio, eius religio*”. Națiunile dominante caută actualmente să forțeze minoritățile naționale să se deznaționalizeze sau să emigreze, precum procedau odinioară confesiunile

dominante cu minoritățile religioase. Barbaria constrîngerii cuiva să adopte, contra voinței sale, o altă naționalitate, este la fel de mare ca și obligarea acestuia de a adopta forțat o altă religie.

Orice om civilizată trebuie, de aceea, să acționeze ca națiunea să devină mîine, pentru fiecare, ceea ce este astăzi religia, adică o problemă personală. Viitoarea separare dintre națiune și stat va fi un act de civilizație, la fel de important, precum a fost cîndva separarea dintre biserică și stat. Definiția de „națiune de stat” va supraviețui, întocmai ca aceea de „biserică de stat”, dar principiul va fi mai puțin rigid, o națiune liberă într-un stat liber.

Națiunea este de domeniul spiritului, ce nu poate fi îngrădit de hotare. Națiunea germană nu se sfîrșește la hotarele statului german: austriacul și sud-tirolezul, germanii din Boemia, Polonia și Elveția îi aparțin, nu mai puțin decît prusacii sau bavarezii. Ea nu a luat naștere datorită lui Bismarck, cu atît mai puțin a fost o încununare a Războiului Mondial, ci este, de fapt, imperiul lui Goethe și Nietzsche și uneia dintre cele mai fecunde școli ale culturii europene. Națiunea germană este la fel de independentă de statul german, cum a fost cîndva biserica catolică de Statul Papal, viața ei situîndu-se pe alt plan. Astfel, perioada de glorie a culturii germane din timpul lui Goethe, se suprapune cu perioada celei mai amarnice înjosiri a Reich-ului de către Napoleon, la fel, perioada Renașterii italiene și a înfloririi culturii elenistice coincid cu perioadele unor profunde dezbinări politice.

În recunoașterea deosebirii fundamentale dintre națiune și stat, ar trebui poate să analizăm situația unui german din Cehoslovacia, respectînd dictonul: „Dați Cezarului ce este al Cezarului și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu”. Respectivul trebuie tratat ca cetățean cu drepturi depline al statului, asumîndu-și obligațiile ce-i revin datorită acestei calități, fără a-și tăgădui apartenența culturală la națiunea căreia îi aparține. Omul nostru trebuie să caute a fi concomitent un bun cetățean cehoslovac, ca și un bun german. Acest punct de vedere este de la sine înțeles pentru că

acolo domnește libertatea națională. În Europa de Est, acest punct de vedere se va impune îndată ce va putea fi instituit edictul de toleranță națională. Atunci și revendicările privind granițele naționale vor amuți, căci apartenența statală va constitui o problemă de rangul doi.

Separarea națiunii de stat va înlesni pretutindeni avîntul economic, precum și soluționarea problemelor sociale. Se va asana atmosfera europeană, se vor coace condițiile pentru o soluție pan-europeană. Orice altă tentativă de soluționare a problemei naționale ar duce la război și prin aceasta, la declinul Europei.

*Eliminarea,
nu
rectifi-
carea
granițelor*

Europenii trebuie să dobîndească percepția că, revendicarea unor granițe *ju s t e* este imposibil de realizat, în timp ce cerințele instituirii unor granițe stabile, dimpotrivă. Alsacia și Lorena constituie în această privință un semnal de alarmă. Un nou război ar înlocui vechile nedreptăți cu altele noi, o modificare de frontieră urmînd a fi plătită cu milioane de morți și invalizi. Întotdeauna, granițele imperfecte sînt de preferat unui război reușit. În fine, va trebui să se pună în mod hotărît punct discutării frontierelor intereuropene, procedîndu-se la eliminarea lor completă, așa cum s-a întîmplat în America. Dacă statele americane s-ar fi hărțuit permanent relativ la justețea granițelor lor, ele s-ar afla și acum în război. Clarviziunea le-a îndemnat ca, aproape toate, să se declare mulțumite cu granițele lor nenaturale și injuste.

Fie ca Europa să ia pildă de la ele!

Există o singură cale radicală de soluționare justă și de durată a problemei granițelor europene; această cale înseamnă *nu modificarea, ci eliminarea lor!*

Europeanul care, de dragul păcii, renunță la modificarea granițelor politice, trebuie să-și îndrepte toată energia în direcția demolării lor din punct de vedere național și economic. *E d i c t u l d e t o l e r a n ț ă* înlătură importanța națională a granițelor de stat, crearea *U n i u n i i* va *m a l e* paneuropene înlătură importanța lor economică.

Împlinirea acestor două deziderate înlătură toate fricțiunile intereuropene, ce ar fi putut duce la un conflict armat european. Granițele de stat își vor pierde importanța devenind simple hotare de țară. Dacă azi, unui locuitor al orașului Wittenberg îi este indiferent dacă aparține Saxoniei sau Prusiei, tot așa și unui locuitor al orașului Reichenberg* i-ar fi indiferent dacă orașul său natal aparține Saxoniei sau Boemiei.

Odată înlăturate cauzele economice și naționale ale urii politice dintre statele învecinate, aceasta va dispărea de la sine. Ar fi suficientă adoptarea, în legislația paneuropeană a unei legi, care să pedepsească aspru orice propagandă a urii naționale drept crimă de înaltă trădare europeană. S-ar stopa astfel ațîțarea artificială a populației prin școală și presă.

Un schimb intereuropean de cadre didactice, elevi și copii ar accelera procesul de reconciliere națională.

În cadrul mării economii paneuropene, fiecare națiune și-ar putea împlini propria cultură într-o pașnică competiție cu vecinii săi.

* Denumit astăzi Liberec, în Republica Cehă, orașul de baștină a familiei contelui Coudenhove-Kalergi din Ținutul Sudeților (N. trad.)

XI. CALEA SPRE PAN-EUROPA

„Printr-o alianță federativă, toate statele Pan-Europei
ar avea mai mult de câștigat, decît de pierdut.”

1. ETAPELE DEZVOLTĂRII PAN-EUROPEI

Procesul de evoluție de la anarhia europeană la organizarea pan-europeană se va derula în etape.

*Conferința
pan-
europeană*

Primul pas spre Pan-Europa va fi convocarea de către unul sau mai multe guverne a unei conferințe paneuropene.

Această inițiativă, ce va trezi un entuziast ecou pe tot continentul, va putea fi demarată, spre exemplu, de Italia, singura mare putere paneuropeană aflată în relații amicale cu toate statele continentului.

Mica Antantă, de asemenea, ar putea fi în măsură să convoace această conferință. Ea s-a angajat deja ca mediatore în numeroase focare de criză europene, fiind puternic interesată în federalizarea europeană.

Inițiativa unei conferințe paneuropene poate porni și de la Elveția, a cărei structură federativă și multinațională este un exemplu pentru Pan-Europa, bucurîndu-se de încredere pe tot continentul. Același lucru cît privește Spania, Olanda și Statele Scandinave, a căror neutralitate în război le face să fie predestinate rolului de mediatore și în timp de pace.

Fransa ar putea lua de asemenea inițiativa acestei întruniri, în calitatea ei de cea mai puternică forță a continentului, așa cum au procedat, cîndva, Statele Unite în America. Această faptă ar constitui pentru ea un câștig de prestigiu, fără a-i prejudicia poziția de forță.

În definitiv, și Germania ar putea fi chemată să se implice în direcția Pan-Europei. O ofertă de pace de durată și o curte de arbitraj obligatorie pentru toate statele Europei, corelate cu o garantare paneuropeană a granițelor statuate la Versailles, ar putea derula favorabil rezolvarea problemelor europene, refăcând considerația pierdută a Germaniei.

Programul acestei conferințe paneuropene trebuie precis conturat. Problemele teritoriale trebuie să rămână în afara dezbaterilor. Trebuie alcătuite comisii privitoare la problema curții de arbitraj, a garanțiilor, a dezarmării, a minorităților, a transporturilor, regimului vamal, a finanțelor, a despăgubirilor și a culturii.

Prima conferință va trebui să decidă constituirea unui birou paneuropean, analog celui panamerican, ca o centrală unică a mișcării, care să faciliteze întrunirea periodică a statelor membre, similară celei americane.

Tratatul de arbitraj

Al doilea pas spre Pan-Europa îl constituie încheierea unui tratat de arbitraj și garanție obligatorie între statele democratice ale continentului european. Acest pas poate fi pregătit de fiecare stat în parte, prin încheierea de tratate de arbitraj separate, cu alte state europene. Este posibil însă ca acele state, care sînt hotărîte să înlăture în mod necondiționat pericolul unui atac armat, să încheie alianțe defensive, cu garantarea obligatorie a curții de arbitraj și a inviolabilității frontierelor. Avantajele oferite membrilor unor atari alianțe defensive ar fi atât de evidente, încît treptat, toate statele europene ar adera în mod voluntar la ele. În cadrul curții de arbitraj paneuropene, ar trebui inclusă și Anglia, pe cînd în acordul de garanție d i m p o t r i v ă , altcum această ultimă clauză ar comporta implicarea Pan-Europei în toate conflictele viitoare din zona Asiei și Pacificului.

Al treilea pas către Pan-Europa este constituirea unei Uniuni vamale paneuropene, care ar face din Europa o zonă economică unitară (avînd în vedere pregătirile constituirii unui sistem vamal protecționist panbritanic, problema uniunii vamale paneuropene devine tot mai stringentă). Această restructurare a economiei europene poate reuși treptat și nu brusc, însă demolarea frontierelor vamale trebuie demarată energic. Și aici, unele state, poate succesoarele fostei monarhii austro-ungare, ar putea devansa acest proces, încheind acorduri vamale, eventual chiar monetare. Prin extinderea și înglobarea unor asemenea acorduri vamale, poate fi pregătită și accelerată crearea zonei economice paneuropene.

Încoronarea tuturor strădaniilor paneuropene este constituirea Statelor Unite ale Europei după modelul Statelor Unite ale Americii. Pan-Europa se va înfățișa celorlalte continente și puteri mondiale ca o unitate statală, în interiorul federației fiecare stat dispunînd de maximum de libertate. Pan-Europa ar avea două camere parlamentare: camera popoarelor și cea a statelor; casa popoarelor ar fi constituită din trei sute de deputați, un deputat la un milion de europeni, iar cea a statelor din 26 de reprezentanți ai celor 26 de guverne europene.

Este necesar ca în Pan-Europa, asemenea Pan-Americii, să domnească principiul egalității în drepturi a tuturor limbilor naționale, însă, din considerente tehnice, toate statele europene vor trebui să se decidă să introducă, în cursul elementar și mediu, predarea obligatorie a limbii engleze. În spațiul extraeuropean, expansiunea limbii engleze ca limbă internațională de comunicare este tot mai greu de oprit. Ar fi foarte înțelept din partea europenilor să urmeze exemplul japonezilor și chinezilor, tratînd situația ca atare și trăgînd consecințele practice ce se impun. Rivalitatea dintre limbile europene ar înceta și înțelegerea internațională ar progresa simțitor dacă fiecare european ar stăpîni,

pe lângă limba sa maternă, limba engleză. Facilitatea învățării limbii engleze (care, bineînțeles, va trebui să procedeze la o reformă a ortografiei sale) precum și poziția sa mediană între grupele de limbi romanice și germanice, o predestinează a fi o limbă esperanto naturală.

2. PAN-EUROPA ȘI STATELE EI

*Etapel
federalizării*

Printr-o alianță federativă, toate statele Pan-Europei vor avea mai mult de câștigat, decît de pierdut.

Avantajele esențiale ar fi următoarele:

1. Siguranța preîntîmpinării unui război intereuropean;

2. Neutralitatea Europei față de conflictele pe plan mondial;

3. Protecția contra unei invazii a Rusiei „roșii” sau „albe”;

4. Posibilitatea dezarmării;

5. Capacitatea de a susține concurența față de americani și britanici, și, în viitor, față de industriile extrem-orientale și rusești;

Consecințele certe ale continuării pe mai departe a actualei politici europene sînt:

1. Un nou război european, cu pustiirea pînă la temelii și depopularea continentului;

2. Imixtiunea permanentă, politică și militară, a puterilor extraeuropene în afacerile europene;

3. O invazie rusească și instalarea unei dictaturi roșii sau albe în Europa;

4. Necesitatea demarării înarmărilor în Europa, pînă la colapsul financiar al continentului;

5. Incapacitatea de a susține concurența față de industria aglo-saxonă, falimentul și înrobirea economică.

Pe lângă aceste avantaje generale, pentru majoritatea statelor europene ar decurge și alte avantaje proprii.

Cel mai mare avantaj l-ar avea statele e s t - e u r o p e n e . Pan-Europa le-ar asigura pe durată existența pe care, actualmente, o datorează doar colapsului Rusiei și Germaniei. Ele ar fi despovărate de presiunea înarmărilor ce le depășesc forțele și le ruinează finanțele.

Mica Antantă ar fi asigurată contra pericolului habsburgic, la fel precum Scandinavia față de cel r u - s e s c , sau Balcanii față de cel t u r c e s c .

Franța și Belgia ar fi asigurate, indiferent de situațiile ce ar interveni, contra unui război de revanșă al Germaniei, datorită unei alianțe europene.

Germania ar fi, la rîndul ei, sigură că nu-i vor mai fi încălcate hotarele de către vecini, va fi asigurată contra reacțiunii interne și a bolșevismului, putîndu-se regăsi cu conaționali săi de dincolo de frontiere în această mare patrie-mamă numită Pan-Europa.

Un avantaj nemijlocit l-ar obține minoritățile naționale din toate statele, ele putînd fi asigurate contra prigoanei, oprimării și deznaționalizării. Deopotrivă, în această megapatrie Pan-Europa, ele și-ar regăsi calea, prin mijloace pașnice și neviolente, către conaționali lor, o cale care altminteri va trece prin război, masacre și pustiirea așezărilor natale.

Tuturor puterilor coloniale europene le va fi garantată posesiunea coloniilor, care, rînd pe rînd, mai devreme sau mai tîrziu, vor deveni independente.

*Colonia
africană*

Acele popoare europene care din contră, ca urmare a situației lor geografice și a destinului istoric au întîrziat la împărțirea teritoriilor din afara Europei, cum ar fi germanii, polonezii, cehii, scandinavii și popoarele balcanice, ar putea găsi în i m p e r i u l c o l o n i a l a f r i c a n un cîmp de activitate unde să-și exercite potențialul lor economic.

Ele ar putea da o mână de ajutor în primul rînd belgienilor și portughezilor în punerea în valoare a teritoriilor pe care le posedă, participînd alături de aceștia la dezvoltarea lor.

De fapt, marea colonie europeană Africa, care cuprinde întreg vestul continentului, este încă în cea mai mare parte neexplorată. Pentru ca ea să poată fi transformată în viitorul grînar și sursă de materii prime a Europei, trebuie îndeplinite două cerințe importante:

Mai întîi trebuie întreprinsă transformarea parțială a Saharei în pămînt arabil;

apoi, trebuie realizată eradicarea bolii somnului în interiorul Africii, boală care face imposibilă creșterea vitelor și colonizarea în cele mai productive teritorii.

Aceste două aspecte, de care depinde viitorul Africii, nu vor putea fi rezolvate de către plantatori și politicieni, ci de către ingineri și medici. Numai forțele unite din întreaga Europă pot duce pînă la capăt aceste sarcini inițiind astfel, după cucerirea politică a Africii, dezvoltarea culturală și economică a acestui continent.

3. PAN-EUROPA ȘI PARTIDELE

*Pan-Europa
și
democrația*

Totalitatea partidelor democratice din Europa au ca sarcină sprijinirea unanimă a mișcării paneuropene.

Înfăptuirea federației paneuropene constituie singura p a v ă z ă sigură a democrațiilor europene contra bolșevismului și a reacțiunii.

Partidele antidemocratice ale extremei stîngi și extremei drepte, dacă vor să fie consecvente, trebuie că vor urma un program antieuropean. Comuniștii doresc anexarea la Rusia Sovietică, în timp ce național-șovinistii — hegemonia sau cel puțin suveranitatea nelimitată a propriei lor națiuni. Unii vor dictatura sovietică, ceilalți – dictatura militară. Ambele tabere sînt decise

să arunce Europa într-un nou război. Pentru a-și atinge scopurile politice, comuniștii europeni fac corp comun, în timp ce militariștii europeni se sprijină indirect.

Acestor țeluri urmărite cu energie de către comuniști și șoviniști nu li se opune nici din partea partidelor de centru, nici de cele social-democrate, sau democrat-burgheze un program constructiv.

Programul oficial de politică externă al social-democrației are ca scop final edificarea republicii mondiale social-democrate. Prin scindarea socialismului la Internaționala a doua și a treia, acest program este *de facto* decuplat. Social-democrația este conștientă că o victorie actuală a revoluției mondiale înseamnă sfârșitul ei. Procesul social-revoluționarilor a demonstrat că ura comuniștilor împotriva social-democrației este mai mare decât cea contra burgheziei. Astfel, social-democrația va trebui să amâne programul revoluției mondiale pînă după reconstituirea frontului unic marxist.

Într-o situație asemănătoare social-democrației se află democrații burghezi ai Europei. Dacă pe primii i-a dezamăgit Lenin, pe aceștia i-a dezamăgit Wilson, pe a cărui personalitate și program își bazează întreaga politică externă. Societatea Națiunilor a fost pentru ei o dezamăgire, tot așa cum pentru social-democrați fusese revoluția mondială. Urmarea acestei situații a fost pierderea de către ambele mari partide europene de centru a oricărei orientări în politica lor externă, fiind împinse spre oportunism. Perplexitatea lor convine de minune partidelor extremiste radicale ale comuniștilor și șoviniștilor. Datorită politicii lor externe pozitive și active, aceștia au dobîndit un avans față de oricare din partidele de centru a căror politică externă a fost în principal negativă, constînd din apărarea contra șovinismului și militarismului, contra capitalismului și bolșevismului.

Consecința politicii actuale a democrațiilor europeni este aceea că 26 de state europene intră separat în cursă cu marile puteri occidentale, iar dacă trăiesc pașnic, alături, ele sînt totuși izolate unele față de celelalte. Aceasta dovedește miopie și lipsă de realism, căci statele europene sînt obligate, prin situația lor geopolitică, să conviețuiască ori să fie potrivnice una celeilalte, ori pașnic una cu cealaltă, dar nicidecum, indiferente una față de cealaltă.

Orice partid european trebuie deci să se decidă: vrea prăbușirea actualei Europe datorită unui război, ori vrea asocierea ei într-o confederație europeană. Fără îndoială, democrații vor opta pentru calea pașnică, care coincide cu democrația și federalizarea.

*Burghezia
și
socialismul*

Liderii socialismului european recunosc mai clar decît burghezia necesitatea asocierii europene. Ca dovadă, îl citez pe unul dintre cei mai radicali lideri socialiști germani, deputatul în Reichstag Georg Ledebour³³ (este vorba de articolul „*Unitatea economică a Europei*”, apărut în „*Klassenkampf*”, 1923):

„Instinctiv, capitalul ca și proletariatul, se îndreaptă concomitent spre economia mondială. De îndată ce capitaliștii dintr-o țară constată necesitatea fuzionării politico-economice a propriilor lor teritorii de producție cu cele ale țărilor învecinate, forțează mai întîi anexarea sau includerea economică a acestor teritorii învecinate la propriul stat. O asemenea tendință capitalistă de extindere a puterii amenință însă permanent să amplifice într-un »război național«, purtat cu arme albe.

Dacă Germania n-ar fi total dezarmată, am avea parte actualmente de un asemenea »război național« pentru bazinul Ruhr-ului. Pînă în momentul de față, ocupații militare ai zonei au manifestat doar o rezistență pasivă. Momentan, exacerbarea pasiunilor naționale constituie inevitabila ei consecință.

Căutarea unei ieșiri din această catastrofală disensiune, este sarcina cea mai stringentă a proletariatului francez și german. Pornind de la acceptarea necesității fuziunii dintre zonele industriale franceze și germane, momentan despărțite în cadrul

sistemului capitalist, trebuie să admitem drept consecință reunirea Europei într-un teritoriu economic unitar. Acest lucru va avea oricum loc atunci cînd socialismul va învinge în toate țările.

Socialismul, care va regla întreaga economie, va trebui să elibereze urgent omenirea pe lîngă alte piedici care provoacă exploatare, și de frînele barierelor vamale interstatale. De pe acum, cînd avem de luptat pentru dobîndirea puterii în cadrul statului capitalist, putem adresa statelor capitaliste europene apelul de a se asocia economic, aceasta necontravenind în nici un fel sistemului economic capitalist. Dimpotrivă, este o necesitate de ordin general ce depășește în momentul de față îngustele hotare internaționale.

Dar este puțin probabil ca zdruncinata ordine capitalistă europeană să mai posede forța unei asemenea autovindecări. Dacă totuși, tentativa îi va reuși, capitalismul își va prelungi astfel existența. Aceasta nu contravine în nici un caz intereselor socialiste, desăvîrșirea firească a capitalismului netezind drumul către socialism. Cu cît va avea loc mai rapid unificarea internațională a proletariatului în vederea ducerii în comun a luptei de clasă, cu atît efectul ei va fi mai energetic. Preconizînd ascensiunea pe trepte tot mai înalte de dezvoltare a capitalismului, nu facem decît să servim cauza pregătind pentru aceasta instaurarea socialismului.

Datorită faptului că Franța și Germania se află amestecate în conflictul Ruhr-ului, care are la bază necesități comune de integrare economică, precum și pentru că în ambele țări capitaliștii sînt orbiți de naționalismul care îi posedă, revine proletariatului francez și german sarcina de a salva Statele Unite ale Europei. Cu cît clasele sociale capitaliste vor renunța la aceste sarcini, cu atît mai repede ordinea socialistă va rezolva haosul capitalist.”

Așa cum gîndește Ledebour, gîndește o mare parte a social-democrației în toate statele europene.

Atitudinea partidelor burgheze referitoare la problema federalizării este mai puțin clară, oricum ea va fi hotărîtoare pentru soarta lor viitoare. Istoria le oferă încă o dată posibilitatea unui mare act creator. Dacă vor renunța la această încercare, interese meschine precumpănind asupra necesităților istorice mondiale, aceasta va însemna neputința și falimentul clasei burgheze în a conduce pe mai departe destinul Europei. Brațe mai vînjoase vor prelua această moștenire desăvîrșind această operă, pe care nu oricine o poate îndeplini.

Idealul paneuropean oferă partidelor democratice posibilitatea unei politici externe active și pozitive. Prin acest program, cu avantaje clare și sacrificii limitate, democrația europeană va putea recupera terenul pierdut de către comuniști și militariști. Puterea de atracție a programului extern paneuropean este sigură, depășind îngustimea perspectivei șovine, fără a se pierde în norii cosmopolitismului.

Sub semnul Pan-Europei partidele democratice împrăștiate în toate statele europene s-ar putea asocia, pentru a lupta unite contra reacțiunii europene. O acțiune parlamentară concomitentă în toate statele, pentru a impune organizarea conferinței paneuropene, poate impulsiona ofensiva tuturor partidelor democratice din Europa, opunînd puterea lor reacțiunii intereuropene.

Toți deputații Europei, care nu sînt comuniști sau șovini, au datoria să prezinte problema europeană în parlamentele lor și să lupte uniți și cu abnegație pentru soluționarea ei.

4. ADVERSARIII PAN-EUROPEI

Orice luptă pretinde cunoașterea precisă a adversarului și a motivațiilor sale; același lucru îl reclamă și lupta pentru unitatea europeană.

Adversarii Pan-Europei se împart în patru grupe:

Șovinii sau naționaliștii;

Comuniștii;

Militariștii;

Industriile protecționiste vamal.

Cel mai zgomotos, dar nu și cel mai periculos adversar al paneuropenismului va fi în toate țările șovinismul naționalist. El va vedea în paneuropenism o încercuire a națiunii sale, va agita pericolul unei deznaționalizări generale după model american și va protesta, în interesul libertății și al onoarei naționale, contra oricărei cedări a suveranității naționale.

Comunismul, a cărui putere este redusă în Europa, va lupta contra consolidării europene și a apărării de intervenția rusească, prin emiterea unor pretenții imposibil de realizat, aceasta după ce Rusia Sovietică va fi acceptată în federația paneuropeană.

Militarismul va lupta contra proiectului paneuropean, pentru că acesta va face imposibilă repetarea unui război, după care militariștii tînjesc din motive ideale sau practice. În categoria adversarilor militariști ai Pan-Europei, intră ofițerii și politicienii orgolioși, la fel ca și profitorii industriei de armament și toți cei care speră să beneficieze de pe urma unui nou război.

A patra grupă a adversarilor Pan-Europei este cea mai puternică și cea mai periculoasă.

Această grupă cuprinde acele industrii, care își datorează existența regimului vamal protecționist și care în interiorul unei economii paneuropene, nu ar mai putea face față concurenței; este vorba de acele industrii care își datorează debușeul, nicidecum bunei calități, și cu atît mai puțin prețului modice al produselor, ci exclusiv regimului protecționist, care barează accesul produselor de import mai bune și mai ieftine.

Lupta pentru menținerea acestor frontiere vamale constituie pentru acești industriași o luptă pentru existență. Uniunea vamală constituie ruina lor. Respectivii vor lupta deci contra Pan-Europei cu toate mijloacele ce le stau la dispoziție. Vor cumpăra ziare pe

*Protecționismul
vamal și
liberul
schimb*

care le vor pune în slujba cauzei lor, vor comanda unor prestigioși economiști cărți și articole care să confirme că liberalizarea comerțului înseamnă ruina Europei. Vor căuta să ațîțe Anglia împotriva unirii paneuropene, îi vor sprijini pe naționaliști și militari și vor perora despre onoarea națională, cu toate că, de fapt, vor tremura doar pentru propriul profit. Vor încerca chiar să folosească dușmanul de moarte comunist drept cal troian contra paneuropenismului, mobilizînd, cu mijloace demagogice, muncitorimea contra Pan-Europei.

Impunerea protecționismului vamal este strîns legată de pericolul de război în Europa, care constrînge fiecare stat să se pregătească pentru un eventual conflict cu vecinii săi, considerînd că va trebui să facă singur față situației.

Îndată ce, datorită înțelegerii europene, dispăre pericolul de război, încetează și necesitatea existenței unor zone economice de interes național închise, adică a autarhiei naționale. Această întrepătrundere a problemei păcii cu cea a protecționismului vamal limpezește interesul ce-l poartă industriile protejate de regimul vamal pentru menținerea anarhiei internaționale și a ațîțării naționaliste.

Pentru a-și justifica politic campania contra comerțului liber, industria națională se declară de interes național, disoluția ei fiind prezentată ca o catastrofă națională.

Această teză este unilaterală. În general, industrializarea nu înseamnă numai decît fericire pentru popor: satisfacția vieții nu crește, iar mizeria nu scade. Există încă în Europa destule latifundii ce așteaptă să fie împărțite; reforma agrară ar furniza destul pămînt majorității statelor europene, pe care să-l preia muncitorii disponibilizați în șomaj, în urma desființării frontierelor vamale și a industriilor naționale.

Printr-o eliminare inteligentă a tarifului vamal protecționist intereuropean, concomitent cu preconizarea de reforme sociale, în primul rînd a celei agrare, nu ar fi prejudiciate nici națiunile,

nici muncitorii, ci doar grupurile de industriași inapți să facă față concurenței libere a mării industrii intereuropene.

Dimpotrivă, toți consumatorii europeni ar profita de îmbunătățirea și ieftinirea produselor europene, datorită liberei concurențe. Pericolele provocate de proliferarea sistemelor de trusturi, pot fi limitate printr-un control socialist, care în Europa, spre deosebire de America, este mai lesne de introdus, socialismul dispunând aici de mai multă putere.

Pentru a combate eficient acest dușman periculos și puternic al paneuropenismului, este necesară asocierea tuturor acelor industrii, care nu se tem de concurența străină și care sînt interesate să cîștige noi piețe de desfacere, datorită comerțului liber intereuropean. Aceste industrii sînt, pe de-o parte, cele consolidate, pe de altă parte industriile cu statut de monopol, care pot face față în Europa oricărei concurențe.

Industriile paneuropene cu statut de monopol trebuie să fie despărțite de industriile protejate prin sistemul vamal protecționist, asociindu-le în serviciul ideii paneuropene. Astfel, rezistența capitalistă contra Statelor Unite ale Europei va fi zdrobită de către capitalismul însuși.

5. UNIUNEA PAN-EUROPEANĂ

Pentru a putea lua ființă într-o bună zi pe harta politică, Pan-Europa va trebui mai întîi să prindă rădăcini în sufletele și mințile europenilor. Trebuie întinse punți de înțelegere, de interese și de prietenie, de la popor la popor, de la industrie la industrie, de la sindicat la sindicat, de la literatură la literatură. Sentimentul de comunitate paneuropeană, patriotismul european, trebuie să se afirme ca încoronare și împlinire a sentimentului național.

Europa nu poate aștepta pînă cînd fiecare guvern și lider de partid va recunoaște necesitatea unității sale; orice bărbat și orice femeie, care se simt pătruși de idealul Pan-Europei, trebuie să

*Pan-europeni
și
antieuropeni*

se pună în serviciul înfăptuirii acestei opere, de a cărei reușită depinde destinul unui continent, destinul unei culturi.

Nimeni nu este atât de lipsit de putere, încât să nu poată contribui în vreun fel la soluționarea problemei europene; fiecare poate fi un susținător, un propagandist, iar la alegeri poate să refuze să-și dea votul celor care nu se vor declara în mod univoc contra anarhiei europene și în favoarea organizării paneuropene.

Problema paneuropeană trebuie insuflată, prin cuvânt rostit și scris, opiniei publice de pretutindeni, ca o problemă vitală a milioane de oameni, campania durînd atîta vreme pînă cînd fiecare european se va simți obligat să ia atitudine în favoarea ei.

Trebuie făcută o delimitare clară între paneuropeni și antieuropeni, între amicii și inamicii federalizării. Din momentul în care paneuropenii vor deține majoritatea în toate parlamentele continentului, desăvîrșirea asocierii va fi asigurată.

*Uniunea
pan-
europeană*

Pentru a ajunge la aceasta, în toate statele europene va lua ființă cîte o mișcare și o organizație, al căror scop de neclintit va fi construcția comună a Pan-Europei, Uniunea Pan-Europeană.

Tineretul Europei — tineret al vârstei și tineret al gîndirii — este chemat să conducă această mișcare. Acel tineret care nu va mai accepta să fie mînat de politicieni sclerozați, într-un viitor război ucigător.

Femeile Europei se vor alătura acestora, pentru a lupta ca bărbații și copiii lor, precum și ele însele să nu mai cadă victime orgoliului unor aventurieri politici.

Liderii spirituali europeni vor îndruma mișcarea în direcția conștientizării faptului că politica națională este groparul culturii europene, pe care doar înfrățirea europeană ar putea-o salva.

Toți europenii de bună-credință se vor abține de la politica de ură și invidie, care a dus Europa la marginea

prăpastiei, pășind spre mișcarea paneuropeană, fiind decizi să înfăptuiască ceea ce îndelung au visat.

Li se vor alătura bărbați și femei din toate stările sociale, ce vor fi pregătiți să facă sacrificii materiale și morale pentru înfăptuirea acestui mare țel. Așa cum mișcarea panamericană datorează o bună parte din succesul ei mărinimiei lui C a r n e g i e , așa și mecenații europeni vor trebui să-și facă datoria față de Europa.

După acest început, vor urma bătăliile decisive dintre anti-europeni și paneuropeni pentru destinul Europei: bătălia dintre trecut și viitor, dintre obtuzitate și pricepere, dintre barbarie și cultură.

Simbolul sub care se vor uni paneuropenii din toate statele va fi crucea soarelui, o cruce roșie pe fondul unui soare aurit, simbolul umanității și al rațiunii.

Această flamură a iubirii și a spiritului va trebui odată să fluture din Portugalia pînă în Polonia, peste un adevărat imperiu al păcii și libertății.

UN PIONIER AL EUROPEI

POSTFAȚĂ

„Pan-Europa, apărută în 1923, a ajuns să-l facă pe autorul ei nemuritor. Această cărticică, scrisă când autorul abia împlinise 29 de ani, trebuie să fi avut pe atunci în Europa efectul razelor de soare ce străpung un cer plumburiu și închis”.

Europa era îngenuncheată și distrusă, lipsită de orientare și panicată, Spengler profetiza catastrofe, Adolf Hitler redactase în închisoarea de la Landsberg un codex al nebuniei și al urei, intitulat *Mein Kampf*.

Cartea lui Coudenhove-Kalergi ne oferă însă o analiză clară, ne propune măsuri concrete, sfârșindu-se cu speranța unei renașteri și a unei ere noi. Politica este privită aici din perspectiva istoriei și filosofiei, iar problemele europene din perspectiva întregii omeniri. Măreția gândirii sale izvorăște din cele mai bune tradiții umaniste, fiecare pagină emană forța convingerii și încrederii în viitorul Europei, limbajul este colorat și vibrând de energie, nelăsându-l indiferent pe cititor.”

Această opinie a fost formulată de Jerez Lukaszewski, rectorul Colegiului Europei din Brügge în 1972, la deschiderea anului universitar 1972/73, la scurtă vreme după stingerea din viață a lui Richard von Coudenhove-Kalergi. Ideea paneuropeană sărbătorea atunci 50 de ani de existență.

PAN-EUROPA este prima carte politică a lui Coudenhove-Kalergi. Pentru prima oară, în mod concret, a fost luat în considerare faptul că doar o împăcare între Franța și Germania ar putea pune bazele reconstrucției Europei. Cu toate acestea, programul său politic nu este de scurtă durată, el fiind preocupat de spiritul european, pe care în „*Erou sau sfânt*” îl caracterizează astfel:

„*El este tridimensional: născut din individualismul elen, socialismul creștin și eroismul nordic. Trei popoare i-au fost nași:*

elenii, iudeii și germanii, sub simbolul libertății, fraternității și vitejiei. În primul rând, sinteza acestor trei valori conferă caracterul culturii europene. El este în egală măsură îndepărtat de pesimismul contemplativ al Indiei, ca și de optimismul naiv al americanilor. El recunoaște tragicul vieții, însă nu capitulează în fața sa, ci luptă chiar și fără speranță, pentru victorie. Optimismul eroic european nu cedează în fața iluziei de a eradica răul din lume, ci se consideră obligat să lupte contra lui pînă la ultima suflare. Un optimism al voinței întregește pesimismul cunoașterii. Statutul său s-ar putea formula astfel: a vedea în negru și a acționa «în alb»”.

Coudenhove-Kalergi este mai înfii de toate un filosof al istoriei. Cu toate acestea, el nu închide ochii în fața sfidărilor concrete ale timpului, menționînd:

„Eu am preferat vieții contemplative, una activă. Căci, într-o vreme cînd lumea arde, oricine este în stare să dea o mîină de ajutor la stingerea focului nu are dreptul de a sta pasiv. Politica nu este în zilele noastre o plăcere, ci o datorie.”

El distinge în mod clar ambele mari pericole ce amenință Europa și întreaga lume, extremismul naționalist și extremismul internaționalist. Prima primejdie fiind în acea vreme fascismul italian, iar a doua, comunismul, care își avea leagănul în Rusia. Răspunsul său la aceste amenințări suna astfel:

„Numai asocierea celor 300 de milioane de europeni într-un sistem defensiv comun va putea asigura pacea cu aproape 150 de milioane de cetățeni sovietici, facilitînd dezarmarea de ambele părți.”

Coudenhove-Kalergi nu a făcut nici un compromis cu comunismul. Întrebat despre motivele unei atari atitudini, el a răspuns:

„Nu pentru că comunismul ar fi antipatic, ci pentru că este dușmanul de moarte al libertății, pentru că eu sînt un individualist și, de aceea, adversar al colectivismului, pentru care omul constituie doar o celulă a societății, iar libertatea, după spusele

lui Lenin, o «prejudecată burgheză». S-ar putea să aibă comuniștii dreptate și eu nu, însă idealurile noastre nu se pot împăca, în pofida respectului ce-l manifest față de comuniștii convinși”.

Cîteva luni mai tîrziu după publicarea PAN-EUROPEI, după lansarea apelului său, el a trecut la fapte, întemeind Uniunea Pan-Europeană ca motor organizatoric al mișcării paneuropene. Pentru a-i lămuri rădăcinile spirituale și culturale și a sublinia impulsul central al acțiunii sale, el a ales ca simbol al Pan-Europei crucea roșie pe fundalul unui soare aurit.

„Crucea roșie a cruciadelor medievale este cel mai vechi simbol al comunității europene supranaționale. Actualmente ea este emblema umanității internaționale. Soarele reprezintă spiritul european, care luminează întreaga lume. Elenismul și creștinismul — crucea lui Christos pe soarele lui Apollo, sînt fundamentele perene ale culturii europene”.

Pentru motto-ul Pan-Europei, Coudenhove-Kalergi a apelat la o sentință a Sf. Augustin: „*In necessariis unitas — in dubiis libertas — in omnibus caritas.*”

Trei ani mai tîrziu, el organiza primul Congres European din istorie, desfășurat între 3 și 6 octombrie 1926 la Viena, la care au participat 2.000 de delegați din 24 de țări. Tot ce a urmat a decurs din acest congres, ce a întrunit, într-o dinamică sinteză marile motivații ce pledau pentru unitatea Europei:

LIBERTATEA, prin responsabilitatea fiecărui individ, a cărui personalitate trebuie să se dezvolte în interiorul solidarității comunitare;

PACEA, prin asocierea statelor suverane, pentru coordonarea politicii lor și pregătirea treptată a federalizării;

BUNĂSTAREA, printr-o economie armonizată în cadrul unei piețe comune;

CULTURA, prin promovarea însușirilor fiecărui popor, care acceptă apartenența la moștenirea comună.

Cum a izbutit Coudenhove-Kalergi să convoace două mii de delegați din toate colțurile Europei la acest congres paneuropean?

PAN-EUROPA a devenit un „bestseller”. Mai ales în cercurile politice și intelectuale, în diverse traduceri, ea era citită pretutindeni. Începînd din Austria, ideea paneuropeană a fost preluată în Germania și Franța. După ce cancelarul federal al Austriei, Ignaz Seipel a pus la dispoziție Palatul Hofburg din Viena, ca sediu al biroului central al primei mișcări europene, lui Coudenhove-Kalergi i-a reușit extinderea rapidă a organizației sale în întreaga Europă, nu în ultimul rînd și datorită convorbirilor personale purtate cu proeminenți oameni de stat ai vremii.

Unul dintre aceștia, premierul francez **Edouard Herriot**, a scris cu cîțiva ani mai tîrziu în cartea sa „**Statele Unite ale Europei**”:

„Din rîndurile tineretului european, o bună parte dintre cei mai buni, se consacră transpunerii în faptă a înaltei învățăături kantiene. Meritul de a fi în fruntea acestui grup însuflețit aparține bărbatului, care în ultimii ani și-a pus personalitatea în mod exclusiv în slujba luptei pentru federalizarea europeană, Contelui Richard N. Coudenhove-Kalergi. Conte Coudenhove și-a dezvoltat ideile într-o serie de lucrări, care constituie astăzi cel mai bun manual pentru aliații paneuropeni, precizia și calitatea lor neculegînd laudele ce le merită.”

Ministrul de externe german, **Gustav Stresemann**, notează în **Jurnal**-ul său, după o întîlnire cu Coudenhove-Kalergi la cancelaria Reich-ului:

„Domnul Coudenhove-Kalergi a fost azi la mine, concepțiile sale privind Europa fac mari progrese. Cum de altfel este cunoscut, el este un bărbat extraordinar de erudit, cu o mare putere de muncă. Eu sînt convins că are de jucat un mare rol în viitor”.

În Italia, el a găsit primul susținător în persoana fostului ministru de externe, **Contele Carlo Sforza**, un oponent politic al lui Mussolini, care mai apoi, în perioada 1947-1951, a mai fost o dată ministru de externe. Cînd acesta se referea la viitorul Europei, recunoștea imediat că, în poziția sa de patriot european, a primit din partea lui Coudenhove-Kalergi multe impulsuri importante.

Între marii oameni de stat, care au primit importante îndemnuri de la Coudenhove-Kalergi, se numără și fostul președinte al Cehoslovaciei, **Thomas Masaryk**, cancelarul federal austriac **Engelbert Dollfuss** și cancelarul federal austriac de mai târziu, **Karl Renner**, președintele Reich-ului **Paul Löbe**, cancelarii Reich-ului **Marx** și **Wirth**, primarul general de odinioară al Köln-ului **Konrad Adenauer** în Germania, miniștrii **Aristide Briand**, **Louis Loucheur** și **Paul Boncour** în Franța, premierul de atunci **Francesco Saverio Nitti** în Italia, miniștrii **Leo Amery** și **Duff Couper** în Marea Britanie, premierii greci **Politis** și **Venizelos**, ministrul de externe al României **Nicolae Titulescu**, ca și mulți alții din Ungaria, Polonia, Spania, Belgia, Iugoslavia, Estonia, Letonia, Lituania...

Pe lângă acești proeminenți politicieni, nenumărați poeți și scriitori importanți s-au declarat pentru Pan-Europa: **Paul Claudel**, **Gerhart Hauptmann**, **Jean Giraudoux**, **Selma Lagerlöf**, **Heinrich** și **Thomas Mann**, **Karin Michaelis**, **Reiner Maria Rilke**, **Jules Romain**, **Arthur Schnitzler**, **Miguel de Unamuno**, **Fritz von Unruh**, **Paul Valéry**, **Salvatore de Madariaga**, **Franz Werfel**, **Stefan Zweig**. La aceștia s-au alăturat **Sigmund Freud**, **Albert Einstein**, **Ortega y Gasset**, mai târziu **Richard Strauss**, **Bruno Walter** și **Max Reinhardt**. Deosebit de activ a fost genialul violonist polonez **Bronislaw Huberman**.

Întreaga intelectualitate antifascistă a salutat cu multă speranță ideea paneuropeană. **Benedetto Croce**, **Guglielmo Ferrero**, **Gaetano Salvemini**, **Guido Manacorda**, toți acești oameni s-au simțit europeni.

Afilierarea acestor personalități la Pan-Europa a servit atât Uniunii Pan-Europene însăși, cât și răspîndirii ideii paneuropene.

În centrul întregii mișcări se găsea Coudenhove-Kalergi, acționînd ca un element dinamic. **Thomas Mann** descria în „*Pariser Rechenschaftsbericht*” din 1926, energia pe care o iradia: „*Coudenhove, 'cu cocarda roș-aurie a Pan-Europei prinsă la butoniera costumului său de seară, mi s-a arătat ca unul dintre*

cei mai remarcabili și, de altfel, chipeși bărbați. Pe jumătate japonez și pe jumătate amestec internațional de reprezentanți ai nobilimii europene, precum se știe întruchipează el însuși tipul eurasiatic al unei distinse umanități universale, care captiv în mod deosebit, și față de care germanul din clasa de mijloc se simte de-a dreptul provincial.

Venind din America, din Anglia, de pretutindeni unde își susținea ideile cu un puternic succes moral, și aici a avut cu Briand o amănunțită convorbire, receptată de acesta cu multă atenție. El și-a exprimat încrederea că totul se află în derulare și că în doi ani viziunea lui s-ar putea îndeplini. În definitiv, ce-ar putea impune mai mult decât acest exponent de vîrf al noii societăți, vizionar și de o aleasă concepție democratică, care este, datorită naturii sale, obișnuit să gîndească global, asumîndu-și răspunderea de a da lumii o nouă formă, conform concepțiilor sale”.

Aristide Briand, de unsprezece ori premier și, aproape „permanent”, ministru de externe al Franței preluă după Congresul de la Viena, președinția de onoare a Uniunii Pan-Europene. La îndemnul lui Coudenhove-Kalergi, în toamna anului 1929, în cadrul Ligii Națiunilor la Geneva, a prezentat o propunere concretă în numele guvernului francez. Miezul acestei istorice cuvîntări era următorul:

„Pe parcursul ultimilor ani, m-am alăturat unei propagande active pentru o idee, pe care, ca să mă exprim cît mai delicat, poate n-o s-o etichetați ca nesăbuită. Această idee, ce datează de cîțiva ani, a entuziasmat poeți și filozofi, aducîndu-le un așa-numit spor de simpatie; această idee și-a croit drum prin valoarea sa intrinsecă, ea apărînd azi ca o cerință stringentă. Propagandiștii s-au aliat în scopul răspîndirii ei, în scopul sădirii ei în conștiința popoarelor; și acum, vă mărturisesc că și eu m-am alăturat acestor propagandiști. În orice caz, nu mi-am făcut nici o iluzie privind această inițiativă și sînt identificat cu greutățile pe care decizia mea de a mă arunca într-o asemenea aventură le comportă, în calitatea mea de om de stat. Totuși, am convingerea că între

popoare, cum sînt cele europene, care alcătuiesc o comunitate, ar putea exista un soi de comuniune. Aceste popoare ar trebui să se afle imediat în situația de a intra în legătură între ele, pentru a-și reprezenta interesele; în ceea ce mă privește, Domnii mei, eu voi căuta să le transpun în viață.”

La acest avans lansat de Briand, un ecou de interes a venit din Marea Britanie. La 15 februarie 1930, **Winston S. Churchill** scria într-un articol adresat ziarului „Saturday Evening Post” sub titlul „Statele Unite ale Europei”:

„Renașterea ideilor paneuropene va fi în continuare identificată cu persoana contelui Coudenhove-Kalergi... Mișcarea de solidaritate europeană, care de acum s-a și instituționalizat, nu va sfîrși înainte de a produce schimbări puternice și, probabil, hotărîtoare în viața întregii Europe, în gîndirea și structura sa...

Contele Coudenhove-Kalergi propune ca toate energiile, interesele și simțămintele Europei să fie concentrate într-o singură ramură, care, dacă se va dezvolta, să ajungă treptat un arbore, care să-i asigure o poziție preferențială. Căci, ce puternică ar fi Europa fără fărîmițarea sa! ... Trebuie să încurajăm orice pas cinstit și practic pe care popoarele Europei l-ar putea întreprinde pentru eliminarea barierelor vamale și promovarea interesului și bunăstării comune. Ne bucurăm de orice diminuare a barierelor vamale și a nivelului înarmărilor. Considerăm că o societate europeană mai bogată, mai liberă și mai mulțumită este garanția unui viitor benefic, plin de speranță.”

Însă, dacă Marea Britanie ar avea de ales între Europa și Imperiul său, asta însemnînd lumea largă, — cum avea să-i spună premierul Churchill generalului de Gaulle în 1943, Anglia ar alege lumea largă. La aceeași concluzie ajunsese el încă în 1930, într-un articol din „Saturday Evening Post”:

„Însă noi avem propriul nostru vis și propria noastră misiune. Noi sîntem cu Europa, însă nu în Europa, sîntem legați de ea, însă nu înglobați în ea, sîntem interesați de ea și asociați cu ea, nu sîntem însă absorbiți de ea.”

Aceste concluzii dovedesc cu câtă justețe a analizat Coudenhove-Kalergi, deja în 1923 în PAN-EUROPA, poziția Angliei și a Imperiului Britanic mondial.

Și totuși timpurile s-au schimbat!

După terminarea celui de-al doilea război mondial, referitor la aceeași problemă, Coudenhove avea să scrie: „Europa trebuie realizată, ori cu Marea Britanie — de va fi posibil, ori fără Marea Britanie — de nu va fi altă cale, oricum, în nici un caz, contra Marii Britanii”.

Între timp, răspunsul ziarului „Saturday Evening Post” la propunerea lui Briand din Liga Națiunilor a sosit prea târziu. Stresemann a murit pe neașteptate la începutul lui octombrie 1929, iar la sfârșitul aceleiași luni, primul crah al bursei new-yorkeze a declanșat începutul crizei economice mondiale. În continuare, evenimentele s-au înlănțuit ca într-o fatalitate. Briand n-a mai avut parte de nici un partener în Germania, unde Hitler, la 16 septembrie 1930, repurta primul său succes electoral. Naționalismul extremist s-a arătat în Germania mai virulent ca în Italia: după a doua victorie electorală din aprilie 1932, Hitler preia puterea în Germania în 1933, urmările pentru unificarea europeană fiind catastrofale. Masele au fost incitate la lupta contra „Diktat”-ului de la Versailles, lupta contra bolșevismului deschizând resursele financiare și direcționându-le spre organizarea și înarmarea aceluiași mase...

Războiul bătea la ușă. Dictatura proliferă în Europa ca o tumoare, se întindeau ura, teama și nesiguranța. Continentul se scufundă în anarhie. În cadrul celui de al Treilea Reich, Uniunea Pan-Europeană a fost pusă de urgență pe lista organizațiilor interzise.

La intrarea trupelor hitleriste în Viena, în 1938, arhiva mișcării paneuropene a fost confiscată. Coudenhove-Kalergi și-a putut salva manuscrisele operei sale în Elveția. Acolo a apărut în același an următoarea sa carte: „**Vin Statele Unite ale Europei?**”.

Semnul de interogație nu exprima îndoiala privind continuitatea ideii sale. Întrebarea constituia mai mult un ultim apel adresat

popoarelor Europei, ruinate spiritual și moral datorită anarhiei politice. Coudenhove-Kalergi întrevedea catastrofa ce se apropia, în cele mai îngrozitoare detalii:

„Nu trebuie să ai darul profeției, ca să-ți dai seama încotro se-ndreaptă această anarhie europeană. Cine cunoaște primejdiile și dedesubturile politicii europene, intrigile, conflictele de interese și contradicțiile, trebuie să se minuneze în fiecare dimineață când se trezește, că războiul european încă n-a izbucnit. Ațiștea materiale inflamabile se găsesc în toate colțurile Europei și ațiștea incendiatori în cele mai înalte posturi...”

„De aceea ne aflăm în fața unei alegeri fatidice: război european sau alianță europeană!”

„Pentru a recunoaște că, în cazul permanentizării dezbinării europene, războiul este inevitabil, e nevoie doar de prea puțină fantezie. Însă nici cea mai îndrăzneată fantezie nu-și poate face o imagine reală despre grozăviile și pustiirile unui viitor război european generalizat: războiul aerian și războiul chimic. Ținta acestui război nu va mai fi zdrobirea frontului dușman, ci distrugerea spatelui frontului și nimicirea, parțială sau totală, a națiunii dușmane, incluzându-se femeile și copiii. În suprapopulata Europă, asemănător perioadei migrațiilor popoarelor, când se creau teritorii pentru așezarea propriilor popoare, populația dușmană trebuie ori stîrpită, ori strămutată cu forța pe alte continente. Această concepție este urmarea nemijlocită a doctrinei rasiale, a credinței în superioritatea biologică a propriului sînge față de cel al dușmanului, ceea ce face legitimă deznaționalizarea sau aservirea, nimicirea sau alungarea. De aceea, viitorul război european va fi asociat cu grozăvii total deosebite față de cele ale ultimului război mondial, comparabile doar cu repercusiunile migrației popoarelor, ceea ce va nimici pentru secole cultura europeană, aruncînd în mizerie și barbarie popoare înfloritoare.”

Profetul și totodată pionierul Europei și-a continuat nestîmjenit lupta și în timpul războiului, în exil. El a organizat la New York,

în 1943, cel de-al cincelea Congres Pan-Europa, cu tema: „**Federația europeană postbelică**”.

În 1946, Coudenhove-Kalergi s-a întors în Europa cu o idee concretă: convocarea deputaților parlamentelor naționale și conștientizarea lor privitor la răspunderea europeană pe care o au, urmînd a fi îndrumați pe calea făuririi unui parlament european. Chemării sale i-au răspuns 200 de parlamentari, care au întemeiat în 1947, la Gstaad, **Uniunea Parlamentară Europeană**.

Popoarele Europei, abia ieșite din vîltoarea unui război fratricid fără rost, au înțeles de acum necesitatea stringentă a unei coeziuni de durată. Nu numai oamenii de stat și intelectualii trebuie să se implice, ci înseși popoarele, și urmînd exemplul celor pe care ele i-au ales, trebuie să se pună în mișcare.

Acesta este un nou capitol al istoriei, plin de speranțe și îndoieli, care a început în 1923, cu această carte.

1 august 1982

Vittorio Pons

NOTE

1. În urma războiului ruso-japonez (1904-1905), prin tratatul de pace de la Portsmouth, Rusia a fost obligată la cedări teritoriale în favoarea Japoniei, pierzând supremația.

2. După „Memorialul de la Sfânta Elena scris de Emanuel Las Cases, care a rămas optsprezece luni cu Împăratul la Sfânta Elena între 1815-16. Cartea a fost publicată în 1823.

3. În perioada dintre anii 1918-1943, Islanda era deja un stat suveran, avînd doar același rege ca și Danemarca. În urma referendumului din 1943, s-a declarat republică independentă.

4. Este vorba de Tracia Orientală, singurul teritoriu european pe care Turcia a izbutit să-l păstreze, după dezmembrarea imperiului său în preajma primului Război Mondial.

5. După războiul italo-turc (1911-1912), Tripolitania, Cyrenaica și Fessan-ul au devenit colonia italiană Libia, sub acest nume fiind cunoscută și după 1951, an în care și-a dobîndit independența.

6. Posesiunile franceze din Africa Centrală și de Vest se grupau în două unități administrative mari: „Africa Franceză de Vest” și „Africa Ecuatorială Franceză”. „Africa Franceză de Vest” era compusă din actualele state independente: Mauritania, Senegal, Mali, Guinea, Coasta de Fildeș, Burkina-Faso (fosta Volta Superioară), Niger, Togo și Benin (fostul Dahomey); „Africa Ecuatorială Franceză” cuprindea actualele state: Camerun, Ciad, Republica Centrafricană (fostul Oubangi-Chari), Gabun și Congo (- Brazzaville).

7. Angola, sau „Africa de Vest Portugheză” a avut acest statut în perioada dintre anii 1520 și 1951, după care primește denumirea de „provincie de peste mări a Portugaliei”, după anul 1975 devenind stat independent.

8. În numele regelui Belgiei, Leopold al II-lea, cercetătorul american Henry Morton Stanley a explorat, în perioada anilor 1879-1884, bazinul inferior și, apoi superior al fluviului Congo, punînd bazele stăpînirii coloniale belgiene în această zonă, fapt consfințit și de către Congresul Internațional de la Berlin (1884-1885). Acest teritoriu a fost proclamat „Statul liber Congo”, devenind proprietatea personală a regelui Leopold al II-lea al Belgiei. În 1908, „Statul liber Congo” a devenit colonie sub numele de Congo belgian, iar în 1960 stat independent sub numele de Republica Congo (Léopoldville); după 1971 și-a schimbat numele în Republica Zair.

9. Mozambicul, sau „Africa de Vest Portugheză”, descoperită încă din 1498 de către Vasco da Gama, a ajuns în 1502 posesiune lusitană, iar din 1951 – „provincie de peste mări a Portugaliei”, dobîndindu-și independența în 1975.

10. La începutul secolului al XIX-lea, statul feudal Imerina a înglobat sub sceptrul suveranului Radama I-ul întreaga insulă, denumită oficial Regatul Madagascar. Franța și-a impus tutela în 1885 declarînd-o colonie în 1896. După 1958, devine republică autonomă în cadrul Comunității franceze de națiuni, în 1960 declarîndu-și independența sub denumirea de Republica Malgașă.

11. Indiile Olandeze, este denumirea sub care „Compania Olandeză a Indiilor Orientale” a pus bazele dominației coloniale olandeze din Asia de sud-est, încă din 1602, teritorii care din 1949 au fost cunoscute sub denumirea de Republica Indonezia, dată care marchează independența acestei țări.

12. Indochina, sau „Asia Franceză de Sud-Est”, cuprindea actualele state Laos, Cambodgia și Vietnam.

13. Guyana este zona de podiș, cît și cea de coastă sud-americană situată între bazinele fluviilor Orinoco și Amazon, luată la început în stăpînire de către conquistadorii spanioli, înlocuiți treptat de coloniștii englezi, olandezi și francezi. Actualmente, acest teritoriu este ocupat de trei state: Guyana (fostă posesiune britanică), Surinam (fostă colonie olandeză) și Guyana franceză, care este „departament francez de peste mări”.

14. Autorul se referă la statele apărute după primul Război Mondial: Austria, Ungaria, Cehoslovacia, „Regatul sîrbilor, croaților și slovenilor”, și Polonia, „statul mare dezarmat” fiind Germania.

15. Karl Liebknecht, socialist german de extremă stîngă, fondator în 1916, alături de Rosa Luxemburg, a „Ligii spartakiste”, apoi a partidului comunist german; el a condus insurecția spartakistă la Berlin în 1919, an în care a fost asasinat.

16. „Vremurile lui Filip al II-lea al Spaniei”, amintite de autor, l-au inspirat pe Fr. Schiller în scrierea dramei sale „Don Carlos”.

17. Ținută în 1922, conferința de la Genova a avut drept scop reconstrucția economică europeană postbelică. A fost prima conferință internațională la care a fost invitată și Rusia Sovietică cu care Marea Britanie nu a putut stabili un acord privind achitarea datoriilor antebelice ale Rusiei către aceasta.

18. Tratatul de la Rapallo (1922) semnat de cancelarul primei republici germane, Rathenau, a dus la reluarea relațiilor diplomatice și comerciale dintre Germania și Rusia Sovietică.

19. La acea dată, S.U.A. erau constituite din 48 de state federale, Alaska și Hawaii urmînd să intre abia în 1949 în posesiunea lor.

20. În 1521 Magellan a descoperit Filipinele, care devin posesiune a coroanei spaniole pînă în 1898, cînd sînt ocupate de S.U.A., după cîștigarea războiului cu Spania. Ele rămîn sub tutela S.U.A., în 1934 primind statutul de stat autonom în cadrul uniunii, iar din 1946 devenind stat independent, aliat al S.U.A.

21. Andrew Carnegie (1835-1919), mare industriaș american din industria oțelului, s-a distins prin fundațiile create în domeniul științei, artei și în scop caritabil.

22. Descoperite de către Columb în 1493 și cunoscute sub numele de Indiile (Antilele) Daneze Occidentale, arhipelagul „Virgin Islands of the United States”, (Insulele Virgine Americane) au fost cumpărate de SUA de la Danemarca în 1917 pentru suma de 25 milioane USD. Potrivit legii organice, revizuită în 1954, acestea se declară în continuare „teritoriu administrat de SUA”, populația teritoriului respingînd modificarea acestui statut.

23. Politica preconizată de mareșalul J. Pilsudski, în perioada 1918-1921, viza constituirea statului polonez printr-o extindere cît mai avansată a teritoriului său, în detrimentul vecinilor, avînd ca obiectiv formarea unei federații lituanieno-bieloruso-urainene, care să reconstituie granițele Poloniei din 1772. În 1918 armatele poloneze au ocupat Galiția de Est (cu orașul Lvov), în 1919 provinciile Prusiei de Vest, Posen (Poznań) și Danzig (Gdansk), apoi în anul următor Wilna (Vilnius) și în 1921 teritoriul Sileziei Superioare (zona limitrofă orașelor Kattovice, Nowa Huta). Tratatul de la Riga (1921) a consfințit acestei anexări de teritorii, cu excepția Danzig-ului declarat „oraș liber”.

25. În perioada aprilie-octombrie 1920 a avut loc războiul ruso-polonez. Trupele poloneze conduse de mareșalul Pilsudski au ocupat Kiev-ul, încheînd o alianță cu guvernul ucrainean condus de gen. Petliura. Reacția armatei roșii a fost drastică, respingîndu-i pe polonezi pînă pe aliniamentul Varșoviei, unde doar ajutorul gen. Maxime Weygand a salvat situația. Autorul se referă la războiul greco-turc (1920-1922), soldat cu un masiv transfer de populație turcă și greacă datorată retraserii granițelor.

26. „Coridorul Danzig-ului” a fost alcătuit din fîșia de coastă situată la vest de Danzig (Gdansk) și hinterlandul acesteia, care asigurau noului stat polonez reconstituit, ieșirea la Marea Baltică, cu localitățile Gdynia și Sopot.

27. Tratatul de la Paris, toate semnate în 1919, au fost în număr de cinci și au stabilit frontierele statelor care pierduseră războiul din 1914-18. Cel mai faimos dintre ele a fost Tratatul de la Versailles referitor la Germania și care a împărțit coloniile celor învinși și a creat Societatea Națiunilor. Foarte importante au fost și celelalte: cel de la St. Germain asupra Austriei, cel de la Trianon asupra Ungariei, cel de la Neuilly asupra Bulgariei și cel de la Sèvres asupra Turciei.

28. La castelul Lana de lângă orașul Meran din Tirolul de Sud (Italia), reședința din acea vreme a președintelui Masaryk, s-a semnat tratatul bilateral dintre Austria și Cehoslovacia.

29. Pacea de la Frankfurt este tratatul de pace semnat la 10 mai 1871 între Germania și Franța după terminarea Războiului franco-prusac (1870-1871), prin care i se impunea Franței cedarea Alsaciei și Lorenei, precum și plăți financiare grele.

30. Pacea de la Nikolsburg este tratatul de pace încheiat între Austria și Germania, după bătălia de la Sadova și constituie opusul păcii cartagineze (146 î.d.Ch.) care a marcat sfîrșitul celui de al treilea război punic, cît și la sfîrșitul Cartaginei.

31. Regatul Slavilor de Sud, cunoscut sub denumirea de „Regatul sîrbilor, croaților, slovenilor”, a fost proclamat la 1 decembrie 1918 și cuprindea Serbia, Croația, Dalmația, Slavonia, Voivodina, Slovenia, Muntenegru, Macedonia și Bosnia-Herțegovina; după 3 octombrie 1929, și-a schimbat denumirea în „Regatul Iugoslaviei”.

32. Ținutul Sudeților cuprinde fîșia de graniță ce împrejmuiește nordul, vestul și sud-vestul actualei Republici Cehe, populată pînă în 1945 precumpănitor de germani, teritoriu anexat Reich-ului între 1938-1945 în urma Dictatului de la München.

33. Georg Ledebour, militant socialist german, s-a retras din viața parlamentară în 1924; după 1933, s-a refugiat în Elveția și s-a stins din viață imediat după ultimul Război mondial la o vîrstă venerabilă.

CUPRINS

Prefață	5
Cuvînt înainte	9

I. EUROPA ȘI LUMEA

1. Declinul hegemoniei mondiale europene	15
2. Tehnica și politica	19
3. Puteri mondiale în locul marilor puteri	21
4. Situația Europei în lume	24

II. GRANIȚELE EUROPEI

1. Granițele geografice ale Europei	29
2. Granițele istorice ale Europei	30
3. Cultura europeană	33
4. Pan-Europa	35

III. EUROPA ȘI ANGLIA

1. Mica Europă sau marea Europă?	39
2. Pan-Europa și Anglia	44
3. Antanta britanico-europeană	47

IV. EUROPA ȘI RUSIA

1. Elada ca avertisment	49
2. Pericolul rusesc	51
3. Pactul de garanție european	55
4. Echilibru și dezarmare	58

V. EUROPA ȘI AMERICA

1. Statele Unite ale Americii și Statele Unite ale Europei	61
2. Pan-America	64
3. Pan-America și Pan-Europa	68

VI. EUROPA ȘI LIGA NAȚIUNILOR

1. Critica Ligii Națiunilor	73
2. Pan-Europa și Liga Națiunilor	75
3. Reorganizarea Ligii Națiunilor	79

VII. PERICOLUL UNUI RĂZBOI ÎN EUROPA

1. Pericolul de război	85
2. Viitorul război	87
3. Pan-Europa și pacea	91

VIII. EUROPA DUPĂ RĂZBOIUL MONDIAL

1. Eliberarea Europei de Est	95
2. Politica europeană și economia	97
3. Pan-Europa și Tratatul de la Versailles	99
4. Mica Antantă	102

IX. GERMANIA ȘI FRANȚA

1. Problema centrală a Europei	105
2. Franța la răscruce	109
3. Germania la răscruce	113
4. Șovini și europeni	115

X. PROBLEMA NAȚIONALĂ

1. Esența națiunii	119
2. Națiunea europeană	124
3. Națiunea și frontierele ei	127

XI. CALEA SPRE PAN-EUROPA

1. Etapele dezvoltării Pan-Europei	133
2. Pan-Europa și statele ei	136
3. Pan-Europa și Partidele	138
4. Adversarii Pan-Europei	142
5. Uniunea Pan-Europeană	145
Un pionier al Europei	149
Note	159

Editura PRO EUROPA

Director: SZOKOLY Elek

Redactor: HALLER István

Tehnoredactare: PÁPAI László Zsolt

Culegere: Mihaela IGNAT, KACSÓ Judit-Andrea

Tipărit la

SC MEDIAPRINT SRL • Tîrgu-Mureş

*Richard N. Coudenhove-Kalergi
(1894–1972)*

*Politician și scriitor,
fondatorul Uniunii Pan-Europene (1923),
fondatorul și primul secretar al Uniunii
Parlamentare Europene (din 1947).*

„Coudenhove, cu cocarda roș-aurie a Pan-Europei prinsă la butoniera costumului său de seară, mi s-a arătat ca unul dintre cei mai remarcabili și, de altfel, chipeși bărbați. Pe jumătate japonez și pe jumătate amestec internațional de reprezentanți ai nobilimii europene, precum se știe întruchipează el însuși tipul eurasiatic al unei distinse umanități universale, care captivează în mod deosebit și față de care germanul din clasa de mijloc se simte de-a dreptul provincial (...) În definitiv, ce-ar putea impune mai mult decât acest exponent de vîrf al noii societăți, vizionar și de o aleasă concepție democratică, care este, datorită naturii sale, obișnuit să gîndească global, asumîndu-și răspunderea de a da lumii o formă nouă, potrivit concepțiilor sale”.

(Thomas Mann, 1926)

„Renașterea ideilor paneuropene va fi în continuare identificată cu persoana contelui Coudenhove-Kalergi. Mișcarea de solidaritate europeană, care de-acum s-a și instituționalizat, nu va sfîrși înainte de a produce schimbări puternice și, probabil, hotărîtoare în viața întregii Europe, în gîndirea și structura sa... Conte Coudenhove-Kalergi propune ca toate energiile, interesele și simțămintele Europei să fie concentrate într-o singură ramură, care, dacă se va dezvolta, să ajungă treptat un arbore, care să-i asigure o poziție preferențială. Căci, ce puternică ar fi Europa fără fărîmițarea sa!...”

(Winston Churchill, 1930)

„Etichetat ca utopic, Coudenhove a fost mult mai realist decât contemporanii săi. Dacă opera sa ar fi fost acceptată de la bun început, Pan-Europa ne-ar fi cruțat de al Doilea Război Mondial, precum și de divizarea Europei care i-a urmat. Datorită insuficienței audiențe a lui Coudenhove, a trebuit să parcurgem toate momentele înfricoșătoare ale istoriei noastre. Îndată după căderea cortinei în 1945, Profetul Europei s-a pus din nou pe treabă. Datorăm conceptelor și inițiativelor sale multe din progresele făcute în ultimele decenii.”

(Otto von Habsburg, 1982)

Preț 12.000 lei